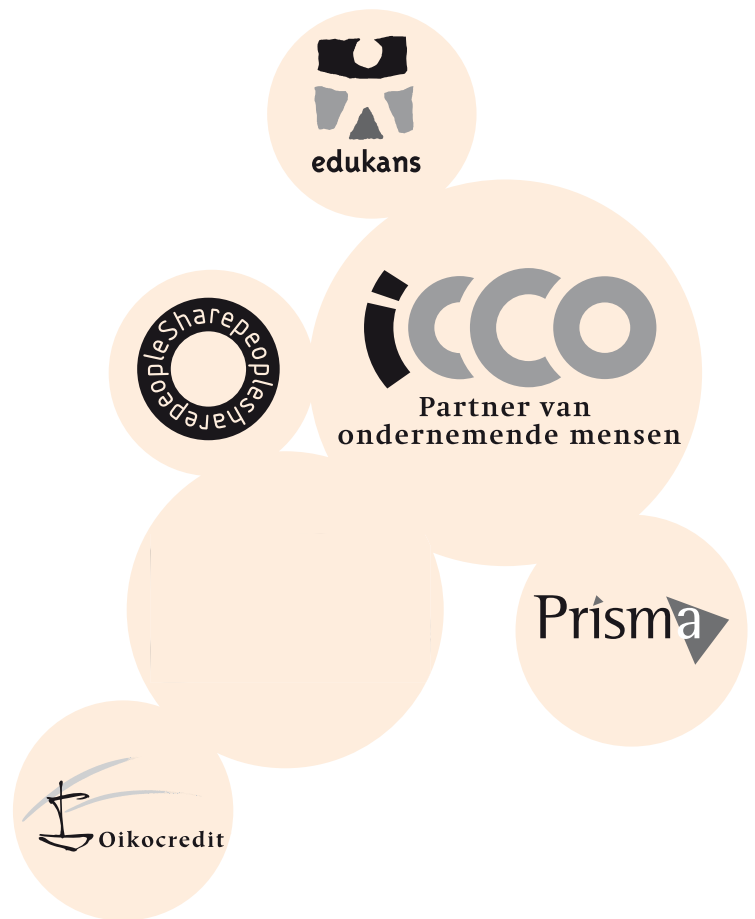

ICCO-alliantie Jaarverslag 2007

Jaarverslag 2007

ICCO-alliantie

Goedgekeurd door het bestuur van ICCO en
de directie van de alliantie op 27 mei 2008

De missie van de ICCO-alliantie is werken aan een wereld waarin mensen in waardigheid en welzijn leven, een wereld zonder armoede en onrecht. De alliantie financiert activiteiten die mensen stimuleren en in staat stellen om op hun eigen manier een menswaardige woon- en leefomgeving in te richten. De ICCO-alliantie werkt in landen in Afrika en het Midden-Oosten, Latijns-Amerika en de Cariben, Azië, Oceanië en Oost-Europa.

Ieder mens verdient respect en een gelijke behandeling en draagt de verantwoordelijkheid om zo ook met anderen om te gaan. Vanuit de bijbelse opdracht van 'barmhartigheid, gerechtigheid en heelheid van de schepping' werkt de ICCO-alliantie aan duurzame armoedebestrijding. Mensenrechten zijn een dragend principe van ons werk.

We werken samen met kerkelijk en niet-kerkelijke organisaties die rechtstreeks bij de doelgroepen betrokken zijn. De alliantie respecteert de eigen cultuur, geschiedenis en maatschappelijke rol van de betrokken organisaties. Zij vindt het belangrijk om te luisteren en mee te denken.

De ICCO-alliantie neemt deel aan verschillende nationale en internationale (oecumenische) netwerken om de effecten van haar werk te versterken en de binnen de organisatie aanwezige kennis en informatie vruchtbaar te maken voor lobby en voorlichting. Daarnaast gaat zij samenwerking aan met wie haar idealen deelt.

De ICCO-alliantie vindt inspiratie in de christelijke opdracht, in ervaringen en verhalen van gesprekspartners met veelal een andere culturele achtergrond, die werken vanuit verschillende inspiratiebronnen.

De ICCO-alliantie heeft een jaarbudget van meer dan 160 miljoen euro. Dat geld is vooral afkomstig van de Nederlandse en Europese overheid en van de aan de alliantie deelnemende organisaties. De ICCO-alliantie legt aan politiek en samenleving verantwoording af over de besteding van haar geld.

Inhoudsopgave

Missie	3
Voorwoord	7
Hoofdstuk 1 In het kort	9
Hoofdstuk 2 Strategie en beleid	13
Hoofdstuk 3 Millenniumdoelstellingen	23
Hoofdstuk 4 Interne organisatie	27
Hoofdstuk 5 De 7 hoofdprogramma's	43
5.1 Duurzame rechtvaardige economische ontwikkeling	44
Internationale markten	44
Lokale marktontwikkeling	51
Financiële diensten	55
Samenwerking bedrijfsleven	58
Klimaatplan	64
5.2 Democratisering en Vredesopbouw	65
Democratisering	66
Rechtszekerheid	71
Vredesopbouw	77
5.3 Toegang tot Basisvoorzieningen	80
Onderwijs	80
Hiv/aids	85
Gezondheidszorg	88
Voedselzekerheid	92
Water	94
5.4 Communicatie en lobby	97
Draagvlak	97
Lobby	99
Impulsis	102
Jongerenprogramma	107
5.5 Capaciteitsontwikkeling	111
5.6 Humanitaire inzet	113
5.7 Vernieuwing	116
Hoofdstuk 6 Middelen	119
Bijlagen	123
Colofon	132

Foto: Elske van Gorkum/ICCO

Ontwikkelingssamenwerking bestaat in Nederland zo'n 60 jaar. Er is in tientallen landen veel verbeterd aan onderwijs, huisvesting, gezondheidszorg en veiligheid. Maar waar sommigen een grote materiële rijkdom genieten en beslag leggen op grondstoffen en leefruimte, staan anderen nog altijd langs de kant. Zij lijden onder de wereldwijde klimaatproblemen, conflicten, de strijd om grondstoffen en leefruimte. De huidige 'oplossingen' zijn daarvoor ontoereikend. Ontwikkelingssamenwerking is toe aan ingrijpende veranderingen. Internationale samenwerking is een zaak van iedereen.

De alliantie treedt daarom buiten de grenzen van de eigen sector. Ze werkt samen met eenieder die ons ideaal deelt: burgers, bedrijven, kerken en andere maatschappelijke organisaties. We zien het als onze taak hen uit te dagen en te ondersteunen. We investeren in uitwisseling van ervaringen en inzichten tussen praktijkmensen, beleidmakers en wetenschappers in noord en zuid. Met de lessen van meer dan veertig jaar ontwikkelingssamenwerking in onze bagage, zoeken we voortdurend naar betere kwaliteit en naar het nog beter benutten van kansen.

We ontwikkelen geen toverformule en bieden geen garantie op succes. Door samenwerking met verschillende partijen zal het werk niet per se eenvoudiger ver-

lopen. Maar we zullen wél meer resultaten boeken en het systeem steviger en duurzamer maken. Gezamenlijkheid is de kracht van ons nieuwe model. Organisaties waarmee we samenwerken raken meer ingebed in de eigen samenleving. Dit komt de duurzaamheid van de interventies én hun bestaanszekerheid ten goede. Als we erin slagen programma's meer te wortelen in de samenleving, dan is dat op zichzelf al een fundamenteel resultaat.

Wij zijn ervan overtuigd dat ons werk verbetert, meer resultaten zal opleveren voor de doelgroepen. We willen in eerste plaats worden afgerekend op wat we voor hen betekenen. Dat we ons, onder meer in dit jaarverslag, verantwoorden aan de Nederlandse samenleving spreekt vanzelf.

U bent altijd van harte uitgenodigd om de komende jaren met ons mee te denken over nog betere internationale samenwerking, gebaseerd op wederzijds belang en invloed.

We blijven ongeduldig, maar optimistisch.

Doekle Terpstra, Bestuursvoorzitter ICCO
Jack van Ham, Algemeen Directeur ICCO

Utrecht, april 2008

Foto: Pelgrim Pictures

1

Hoofdstuk

In het kort

In het kort

2007 was het eerste jaar van het bedrijfsplan 2007-2010 van de ICCO-alliantie, die bestaat uit Prisma, Edukans, Share People, Oikocredit, Kerk in Actie en ICCO. Een jaar waarin vele veranderingen werden doorgevoerd zowel in de organisatie als in het werk in het Zuiden zelf.

Interne organisatie

Na een paar jaar van intensieve voorbereiding begonnen de leden van de alliantie aan de uitvoering van een gezamenlijk bedrijfsplan. De verschillende hoofd- en deelprogramma's worden door de alliantie in wisselende samenstellingen uitgevoerd. ICCO zelf is betrokken bij de uitvoering van alle hoofd- en deelprogramma's. In het deelprogramma samenwerking bedrijfsleven werkt ICCO samen met Share People. In het deelprogramma onderwijs ligt de uitvoering bij vier leden van de alliantie: Edukans, Kerk in Actie, Prisma en ICCO. Het hoofdprogramma capaciteitsontwikkeling werkt ten behoeve van alle alliantieleden.

ICCO en Kerk in Actie besloten bovendien per 1 januari 2007 om hun buitenlandafdelingen te integreren in één organisatie. Het betekent dat we efficiënter en effectiever kunnen opereren. De organisatie 'kantelde' van een organisatie met regioafdelingen (Afrika, Azië, Latijns-Amerika) naar een organisatie met programmaafdelingen waardoor de hoofd- en deelprogramma's uit het bedrijfsplan directer aangestuurd en uitgevoerd kunnen worden. Met het ministerie van Buitenlandse Zaken werd begin 2007 in een monitoringsprotocol vastgelegd hoe de resultaten van het werk van de ICCO-alliantie zichtbaar worden gemaakt. Mede op basis hiervan werd in de loop van 2007 een nieuw data-informatiesysteem ingevoerd.

Al deze veranderingen werden in een relatief kort tijdsbestek uitgevoerd en hebben veel van de organisatie geveerd. Tegelijkertijd bleken we het vermogen te hebben om van fouten te leren en de veranderingen volgens de juiste koers en tempo te laten verlopen.

De ICCO-alliantie in het Zuiden

Deze veranderingen waren nodig om de organisatie en de alliantie klaar te maken om het werk in het Zuiden effectiever te kunnen uitvoeren. Met name het werken in alliantieverband heeft een positief effect in de samenwerking met partnerorganisaties. Met partnerorganisaties, bedrijven, universiteiten en andere instellingen willen we programmatisch werken zodat samenhang en verbinding worden aangebracht tussen de soms versnipperde activiteiten van individuele organisaties. Een voorbeeld van zo'n samenwerking is het 'Ruta del Sol-programma' in Peru waar een aantal partners van Edukans, Kerk in Actie en ICCO hun krachten hebben gebundeld in een onderwijsprogramma voor hoogland-Indianen. Het resultaat van dit programma is dat kwalitatief goed onderwijs kan worden geboden dat aansluit bij de cultuur en leefwijze in de rurale gebieden. Een ander voorbeeld is de samenwerking tussen producentenorganisaties, bedrijven en kennisinstituten in specifieke productieketens in Afrika waardoor de positie van boeren wordt versterkt, hun inkomen stijgt en er ruimte is om waardeketens te ontwikkelen.

De programmatische manier van werken verandert de relatie tussen organisaties onderling en met de ICCO-alliantie. Zoals een partnerorganisatie het uitdrukte: „Vroeger stuurden we elk jaar ons verslag naar ICCO en dat was het niet. Nu zijn we in gesprek met collega-organisaties om onze aanpak te bespreken en te verbe-

teren én maken we gebruik van elkaars diensten”. Samenwerking tussen lokale partijen betekent soms ook dat (politieke) verschillen van inzicht en aanpak overbrugd moeten worden. We zijn daarom niet altijd en overal succesvol. In dit jaarverslag hebben we ook deze voorbeelden opgenomen.

In de loop van 2007 is het belang van het programma capaciteitsontwikkeling onderstreept. Programmatisch werken in het Zuiden stelt hoge eisen aan de vaardigheden van medewerkers van de ICCO-alliantie. Hun taak is niet alleen om goede projecten en programma's te identificeren en te financieren, maar ook om organisaties bij elkaar te brengen in een proces van programmatisch werken. Het programma capaciteitsontwikkeling is in 2007 een leerproces gestart binnen de alliantie om medewerkers vertrouwd te maken met deze nieuwe taken. Het programma capaciteitsontwikkeling heeft in 2007 de instrumenten en diensten ontwikkeld die nodig zijn voor de ondersteuning van leer-netwerken, zowel intern als met partners. Organisaties in het Zuiden doen een steeds groter beroep op de ICCO-alliantie voor ondersteuning op het gebied van capaciteitsontwikkeling. Zo zond de ICCO-alliantie een stafmedewerker uit naar Midden-Amerika om een jongeren- en veiligheidsprogramma te ondersteunen.

Vernieuwing

Het vernieuwingsprogramma dat ICCO in de periode 2007-2010 wil realiseren heeft als doelstelling om een grotere en actievere betrokkenheid én zeggenschap te realiseren van het maatschappelijk middenveld in het Zuiden. Decennialange steun van onder meer ICCO aan de versterking van dat maatschappelijk middenveld heeft geleid tot sterke en zelfbewuste organisaties en instituties. Na een voorbereidende fase werd in de tweede helft van 2007 begonnen met de uitvoering van vier pilots in West-Afrika, Zuid-Azië, Midden-Amerika en Centraal-Azië. Leden zijn geworven voor regionale raden die de beleidskaders en prioriteiten in deze regio's gaan ontwikkelen. 'Regional Process Coordinators' werden geworven om regionale werkorganisaties op te zetten. In de loop van 2008 zullen deze regionale raden en werkorganisaties operationeel worden.

De ICCO-alliantie in Nederland

Voor de ICCO-alliantie is het essentieel om een brede betrokkenheid in Nederland te bewerkstelligen bij haar werk. In 2007 is het gelukt om met bedrijven en instellingen waaronder Albert Heijn en TNO gezamenlijk activiteiten uit te voeren. We organiseerden ondernemersreizen naar Kenia, Oeganda en Ethiopië én twee bijeenkomsten in Nederland van het ondernemersplatform waar ICCO haar kennis en ervaring deelt en uitwisselt met zo'n 50 bedrijven en stichtingen van ondernemers. De gezamenlijke Frontdesk die ICCO, Kerk in Actie en Edukans hebben opgezet (Impulsis) sloot in 2007 meer dan 240 contracten af met Nederlandse stichtingen die kleinschalige activiteiten steunen in landen in het zuiden. Impulsis steunde hen niet alleen met geld, maar ook met kennis, expertise en contacten. Wij proberen kleinschalige initiatieven op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg of handel aan te laten sluiten bij andere, structurele initiatieven om zo meerwaarde en duurzaamheid te bereiken.

In 2007 heeft de ICCO-alliantie laten zien dat samenwerking mét bedrijven en organisaties leidt tot een echte positieverbetering van kleine producenten. Tegelijkertijd is het nodig om op andere niveaus te werken aan eerlijke handelsverhoudingen zodat boeren uit het Zuiden ook een echte kans krijgen hun producten op de lokale of internationale markt te verkopen tegen een fatsoenlijke prijs. In 2007 heeft ICCO samen met het CNV de campagne 'Aanpakken die Handel' opgezet om de Europese Unie en haar lidstaten te bewegen tot eerlijke handelsverhoudingen.

Een andere doelgroep van de ICCO-alliantie in Nederland zijn de jongeren. In 2007 werden jongerenreizen georganiseerd, werden jongeren uitgezonden als junior deskundigen en werden allerlei activiteiten op scholen in Nederland georganiseerd. Bewustwording over het werk van de ICCO-alliantie krijgt zo via jongeren, bedrijven en ondernemers, kleinschalige initiatieven gestalte.

Dit jaarverslag beschrijft de belangrijkste ontwikkelingen van afgelopen jaar in grote lijnen. Het is een samenvatting van ervaringen en resultaten die met name partnerorganisaties boekten. Ze zijn weliswaar

niet volledig, maar wel representatief. We hebben voorbeelden opgenomen van succesvolle en van minder succesvolle zaken. In het op cd-rom bijgevoegde projectenboek staan alle nieuwe projectfinancieringen beschreven, die afgelopen jaar werden afgesloten. In een van de aparte bijlagen vindt u de relatie met de Europese Unie beschreven. Ook voegen we een aparte bijlage toe met een voortgangsanalyse van het bedrijfsplan en het monitoringsprotocol.

Foto: Andre Vording/ICCO

2

Hoofdstuk

Strategie en beleid

Strategie en beleid

Concept programmatisch werken

Eind 2006, begin 2007 is de ICCO-alliantie begonnen met een programmatische aanpak. Daaronder verstaan we:

„Alle interventies tijdens een bepaalde periode en binnen een specifiek geografisch gebied. Organisaties met verschillende expertise en ervaring nemen deel in een programma. Gezamenlijk proberen ze het eens te worden over visie, doelstelling, implementatiestrategie en de rollen die de verschillende organisaties spelen. Het doel van samenwerken op een programmatische manier is de impact van het werk significant doen toenemen.”

Om verschillende redenen hebben wij voor deze aanpak gekozen. De complexiteit van de problemen waar de leden van de ICCO-alliantie en onze partners in het Zuiden aan werken vergt samenwerking tussen meerdere belanghebbenden die vanuit een diverse achtergrond en specialisme aan dezelfde oplossing werken. Dat is hard nodig om een einde te maken aan de versplintering en versnippering van het maatschappelijk middenveld. Oplossingen moeten gezocht worden met alle spelers die invloed hebben op de problematiek. Zo werken we binnen het thema van economische ontwikkeling niet alleen met producentenorganisaties, maar met allen die van belang zijn in de keten. In het onderwijs werken we niet enkel met ngo's, maar ook met verenigingen van leraren, (lokale) overheden en met organisaties die bezig zijn met

onderwijsvernieuwing. Coalities oefenen gezamenlijk meer invloed uit en kunnen zelf de agenda bepalen. Dit past in het streven van de ICCO-alliantie om meer verantwoordelijkheden te leggen bij betrokkenen in het Zuiden.

Programmatisch werken vindt vaak, maar niet uitsluitend, plaats binnen een bepaald thema en op het niveau van een regio of land. Omdat we ons langs thematische lijnen hebben georganiseerd is dat geen probleem. Maar er zijn situaties waar een verbinding gewenst is met een ander thema. Bijvoorbeeld in het geval van onderwijs en hiv/aids in Afrika.

De ICCO-alliantie is op zichzelf een vorm van programmatisch werken. De inhoudelijke en praktische voordelen en problemen van samenwerking in een alliantie die wij ervaren is van nut bij de uitvoering van programmatisch werken met partners en anderen in het Zuiden.

De ervaringen van ruim een jaar programmatisch werken zijn overwegend positief. Er is zowel binnen de ICCO-alliantie als bij partners en organisaties steun voor deze manier van werken. Er zijn in het Zuiden inmiddels enkele veelbelovende programmacoalities gevormd rond onder andere lokale marktketens, onderwijs, jongeren en veiligheid. Tegelijkertijd is het duidelijk dat programmatisch werken geen blauwdruk is maar meer een manier van werken die met de nodige flexibiliteit en met oog voor het proces moet worden uitgevoerd.

Programmatisch werken is pas succesvol wanneer lokale betrokkenen zich eigenaar voelen en verantwoordelijkheid nemen voor de gezamenlijke uitvoering van een programma. De ICCO-alliantie kan haar partners daar niet toe dwingen. In een vaak gefragmenteerde en gepolariseerde samenleving is tact en geduld nodig om dit te bereiken. Positief daaraan is dat organisaties met elkaar in gesprek gaan over de analyse en de aanpak en dat niet langer alleen met een donor doen. De keerzijde is dat de discussie tijd kost om tot wederzijds begrip te komen.

In een aantal gevallen lukt het niet onmiddellijk om organisaties tot samenwerking te bewegen. Door ver-

schillen van inzicht over politieke analyse en de te volgen strategie, wantrouwen, het niet zien van potentiële meerwaarde van samenwerking en het koesteren van een eigen autonome positie, lukt het soms niet om programmatisch te werken. ICCO gunt het proces tijd en ruimte. Maar niet tot in het oneindige. Mocht na verloop van tijd blijken dat partners niet willen samenwerken in gevallen waar samenwerking juist voor de hand ligt, dan zal ICCO haar steun aan deze partners stoppen.

Bij het vormen van een alliantie kijken we niet uitsluitend naar partners van de ICCO-alliantie maar zoeken we juist ook naar anderen. Dat vergt inzicht in veranderingsprocessen en degenen die daar een rol in spelen. Soms neemt de ICCO-alliantie een leidende rol. In andere gevallen sluiten we aan bij netwerken of samenwerkingsverbanden die partners al hebben met anderen.

We beseffen dat de staf andere rollen en vaardigheden nodig heeft om programmatisch te werken. Met name in de fase waarin organisaties bij elkaar gebracht moeten worden, dienen medewerkers over een gedegen achtergrondkennis te beschikken én over vaardigheden om dit soort processen te begeleiden. Soms is het nodig om onze medewerkers of specialisten voor korte of langere tijd uit te zenden om programma's in wording te kunnen begeleiden.

Om haar medewerkers goed voor te bereiden op de nieuwe werkwijzen heeft ICCO eind 2007, samen met Wageningen International, een leerprogramma opgezet voor de relatiebeheerders en programmamedewerkers van de alliantie.

Ervaringen met programmatisch werken

De verschillende hoofd- en deelprogramma's hadden afgelopen jaar vergelijkbare ervaringen met programmatisch werken. De wat specifiekere ervaringen, staan beschreven onder de deelprogramma's. Maar in alle programma's werd de basis gelegd voor verdere ontwikkeling van de programma's in 2008. Dat vond plaats op twee niveaus: binnen ICCO om tot meer samenhang en dus meer impact van interventies te komen. En in het Zuiden, waar partners en andere belanghebbenden

betrokken zijn bij de ontwikkeling van programma's. Het stimuleren van samenwerkingsverbanden ging steeds verder. Het concept is in diverse bijeenkomsten besproken en ervaringen zijn uitgewisseld. Er werden programma's geschreven, met input vanuit de regio's. Zo werden in enkele landen vragenlijsten uitgezet, gevolgd door partnerbijeenkomsten. Belangrijk in deze opstartfase was het besef dat de opbouw van een programma met partijen die elkaar nog moeten leren kennen tijd kost, vooral omdat het eigenaarschap van de programma's in het Zuiden moet liggen. Capaciteitsontwikkeling neemt een belangrijke plaats in bij het programmatisch werken.

Er ontstond meer eenduidigheid in het denken over programmatisch werken. Maar de vertaling van idee naar praktijk roept vragen op. In welke mate dienen we de voorbereiding van een programma aan te sturen? Hoe gaat het in de praktijk? Hoe schakelen we over van project- naar programmafinanciering? Meer visie op programmatisch werken en hoe deze te vertalen in uitvoering is vereist. Dat geldt ook voor de kwaliteiten van programmamedewerkers. 2008 zal een overgangperiode zijn van projectmatig naar programmatisch werken. We moeten gaandeweg leren van elkaar én bereid zijn om onze aanpak bij te stellen.

Religie en Ontwikkeling

Op het terrein van religie en ontwikkeling is onze hoofddoelstelling bijdragen aan effectievere ontwikkelingssamenwerking door het ontwikkelen, verdiepen en toepassen van kennis over de rol van religie in samenlevingen en het versterken van religieuze partners in het Zuiden.

De belangrijkste activiteit van 2007 was de partnerconferentie 'Transforming Development. Exploring approaches to development from religious perspectives' (oktober 2007, Soesterberg). Tijdens deze conferentie, met het Kenniscentrum Religie en Ontwikkeling georganiseerd, hebben zo'n 80 mensen uit praktijk, beleid en wetenschap – christenen, moslims, hindoes, agnosten en atheïsten – nagedacht over de betekenis van religieuze denkbeelden en praktijken voor ontwikkelingswerk. Hoewel zelfkritische beschouwingen over negatieve bijdragen van religie niet ontbraken, werd van de zuidelijke deelnemers een opvallend sterk

pleidooi vernomen om meer rekening te houden met de religieuze dimensies van het leven. Ook werd gepleit om ontspannener om te gaan met resultaatmeting en de factor tijd. Het conferentieverlag zal aanbevelingen doen voor vernieuwing van beleid op dit terrein.

De ICCO-alliantie deed onderzoek naar de rol van christelijke organisaties in het basisonderwijs in ontwikkelingslanden. Na een literatuurverkenning en eerste verkennend onderzoek in Oeganda in 2006, zijn in 2007 drie *case studies* uitgevoerd in Bangladesh, Bolivia en Albanië. Doel daarvan was om meer inzicht te krijgen in hoe christelijke organisaties in verschillende contexten invulling geven aan hun betrokkenheid bij voor ieder toegankelijk en kwalitatief goed basisonderwijs. De bevindingen van de *case studies* zijn samengevat in een syntheserapport dat in maart 2008 op een seminar werd gepresenteerd.

Een inventarisatie onder medewerkers van ICCO & Kerk in Actie naar ervaringen met en vragen over de rol van religie in conflict en vrede resulteerde in een kaderdocument dat medewerkers gebruiken voor het ontwikkelen van thematische programma's op dit terrein.

In Zuid-Afrika werd een conferentie georganiseerd met partners van ICCO & Kerk in Actie over de rol van christelijke theologie en kerkelijke organisaties bij het aanpakken van oorzaken en gevolgen van klimaatverandering. Erkend werd dat het christendom (net als andere religies) waardevolle denkbeelden en praktische hulpbronnen in zich heeft. Zowel aan Zuid-Afrikaanse als aan Nederlandse zijde vindt vervolgactie plaats om de kerkelijke gemeenschappen te mobiliseren. In Nederland gebeurt dat onder auspiciën van de Raad van Kerken.

De alliantie werkte mee aan de productie van een 'Handreiking over Religie en Ontwikkeling' voor het Kennisforum voor Religie en Ontwikkelingsbeleid. Doel was om medewerkers van ambassades en ngo's ideeën aan de hand te doen voor hoe zij rekening kunnen houden met de rol van religie in conflicten, in hiv/aidsbestrijding, in onderwijs en in het streven naar een duurzame samenleving. ICCO heeft het hoofdstuk over religie en onderwijs voor haar rekening genomen.

Foto: Robert van de Heuvel/ICCO

Het Kenniscentrum Religie en Ontwikkeling, waarvan ICCO een van de leden is (naast Cordaid, OIKOS, Seva Network Foundation en Islamitische Universiteit Rotterdam), organiseerde, onder meer drie seminars over religie en moderniteit in christendom, islam en hindoeïsme en een conferentie over islamitisch activisme.

Van de bijzondere Leerstoel voor Religie en Ontwikkeling aan het Institute of Social Studies (ISS) is in 2007 besloten de financiering nog vier jaar voort te zetten. Het profiel van de leerstoel is toegespitst op Religie en Ontwikkeling (was Religie, Mensenrechten en Sociale Verandering), het aantal uren is uitgebreid van 0,5 naar 0,8 fte. De leerstoelhouder Gerrie ter Haar participeerde in lezingen en adviezen aan Kenniscentrum, ICCO, Cordaid en derden en publiceerde diverse artikelen en boeken.

Tenslotte zijn, in het kader van de doorgaande reflectie op de christelijke identiteit van ICCO, drie bijeenkomsten georganiseerd over bronnen van motivatie en

bezieling van medewerkers en leidinggevenden en is een cursus ontwikkeld over religie en ontwikkeling. De modules gaan zowel in op de rol van religie in niet-westerse samenlevingen en het kerkelijke veelstromenland, als op verheldering van de eigen levensbeschouwelijke positie van de medewerker in het contact met partners overzee.

Mensenrechten

De ontwikkelingen in de internationale context (met name de gevolgen voor mensenrechten van de wereldwijde anti-terreurwetgeving) bevestigden ICCO's keuze om effectiviteit van ons handelen vooral te zoeken in verbetering van internationale samenwerking. De inzet in 2007 is vooral geweest om méér gezamenlijk op te treden, zowel in Europees verband (Aprodev) als met organisaties in het Zuiden, via de Human Dignity en Human Rights Caucus. Bestaande samenwerking met gespecialiseerde organisaties zoals de International Commission of Jurists en de International Federation of Health and Human Rights Organisations zijn gecontinueerd.

In 2007 is de gezamenlijke nota 'mensenrechten en rechtenstrategie' van acht Aprovev-leden gereed gekomen, in de belangrijkste werktalen vertaald en met partners uit Afrika, Azië en Latijns-Amerika besproken. Deze besprekingen hebben, met name voor de gezamenlijke werkagenda nieuwe elementen opgeleverd die in de definitieve versie zijn verwerkt. De nota zal in 2008 gepubliceerd worden, ter gelegenheid van zestig jaar Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. In dit werkverband is, naar aanleiding van de hervorming van de VN-structuur in de nieuwe mensenrechtenraad, ook gekozen voor een gezamenlijk aanpak om inspraak van het maatschappelijk middenveld uit het Zuiden te bevorderen op de Universal Periodic Review.

De 'Human Rights and Development Caucus' is een verband van ruim 80 organisaties uit Noord en Zuid (variërend van grote, internationale organisaties zoals de Fédération Internationale des Droits de l'Homme tot lokale groepen en organisaties zoals de Kenya Human Rights Commission) waarin ICCO actief deelneemt. Dit werkverband heeft in januari 2007 een gevarieerd programma van ruim honderd mensenrechtenactiviteiten in het World Social Forum van Nairobi georganiseerd: centraal stonden de belangrijkste uitdagingen op het terrein van de mensenrechten. Ruim drieduizend mensen hebben aan het programma deelgenomen.

Om lokale partners beter toe te rusten op taken als 'governance monitoring' op het terrein van economische sociale en culturele (ESC)-rechten is het project 'Budgeting the Rights' verder ontwikkeld in samenwerking met organisaties als the International Budget project, Fundar en meerdere organisaties in India, waar de eerste praktijkervaring wordt opgedaan. De Aprovev-groep en enkele universiteiten, waaronder die van Maastricht, begonnen een onderzoek naar de mate waarin staten, onder het ESCR-verdrag, verantwoordelijk zijn voor hetgeen rechtspersonen uit hun land doen en laten buiten hun grondgebied. Doel van dit project 'Extra-territorial Obligations' is tot een systeem te komen waarbij de werking van het verdrag wordt vergroot. Zuidelijke organisaties droegen vele zaken aan die moeten aantonen waar lacunes zitten in het huidige systeem van rechtsbescherming.

'Equal in Rights' (gezamenlijk door ICCO en de universiteit Utrecht/Studie- en Informatiecentrum mensenrechten opgezet om bij te dragen aan lokale capaciteitsversterking op het terrein van ESC-rechten) bevestigde in 2007 haar bestaansrecht: in Oost-Afrika, India, Somalië, Zuid-Afrika zijn meerdere scholings- en trainingsbijeenkomsten georganiseerd; er is een breed toegankelijke database van deskundigen en relevant studiemateriaal ontwikkeld en op basis hiervan zet de organisatie 'communities of practice' op.

Complementariteit

De werkafspraken die een aanzet zijn voor complementariteit tussen de bilaterale en de mfo-inspanningen voor duurzame armoedebestrijding werden in 2007 opnieuw geijkt in het overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken.

In 2007 verbeterde opnieuw het overleg en de uitwisseling met diverse themadirecties in Den Haag (zoals met de directie Culturele Samenwerking, Onderwijs en Onderzoek). Een voorbeeld daarvan is het initiatief, in ECORyS-verband, om gezamenlijk beter te 'monitoren' wat er van het recht op onderwijs terecht komt. Thema's als versterking van 'accountability' en de effecten op de OS-inspanningen van (bestuurlijke) decentralisatieprocessen werden op meerdere plaatsen besproken. De uitwisseling met het ministerie in Den Haag was vruchtbaar en redelijk intensief.

Dat kan niet gezegd worden van de decentrale samenwerking. Enkele eerder gezamenlijk geïnitieerde activiteiten (zoals in Mali, waar eveneens het onderwijsbeleid centraal staat en enkele gezamenlijke activiteiten voor capaciteitsversterking van het lokale maatschappelijke middenveld worden uitgevoerd) lopen dóór. In die gevallen is meermalen gebleken dat continuïteit verzorgd moet worden door de particuliere organisaties, gezien de wisselingen die op de ambassades plaatsvinden. In meerdere gevallen is sprake van goed overleg, waarbij op een toenemend systematische manier informatie wordt uitgewisseld. Maar als inhoud van de gewenste complementariteit is dat mager.

De in september 2007 met het ministerie van Buitenlandse Zaken gemaakte afspraken ter herbevestiging

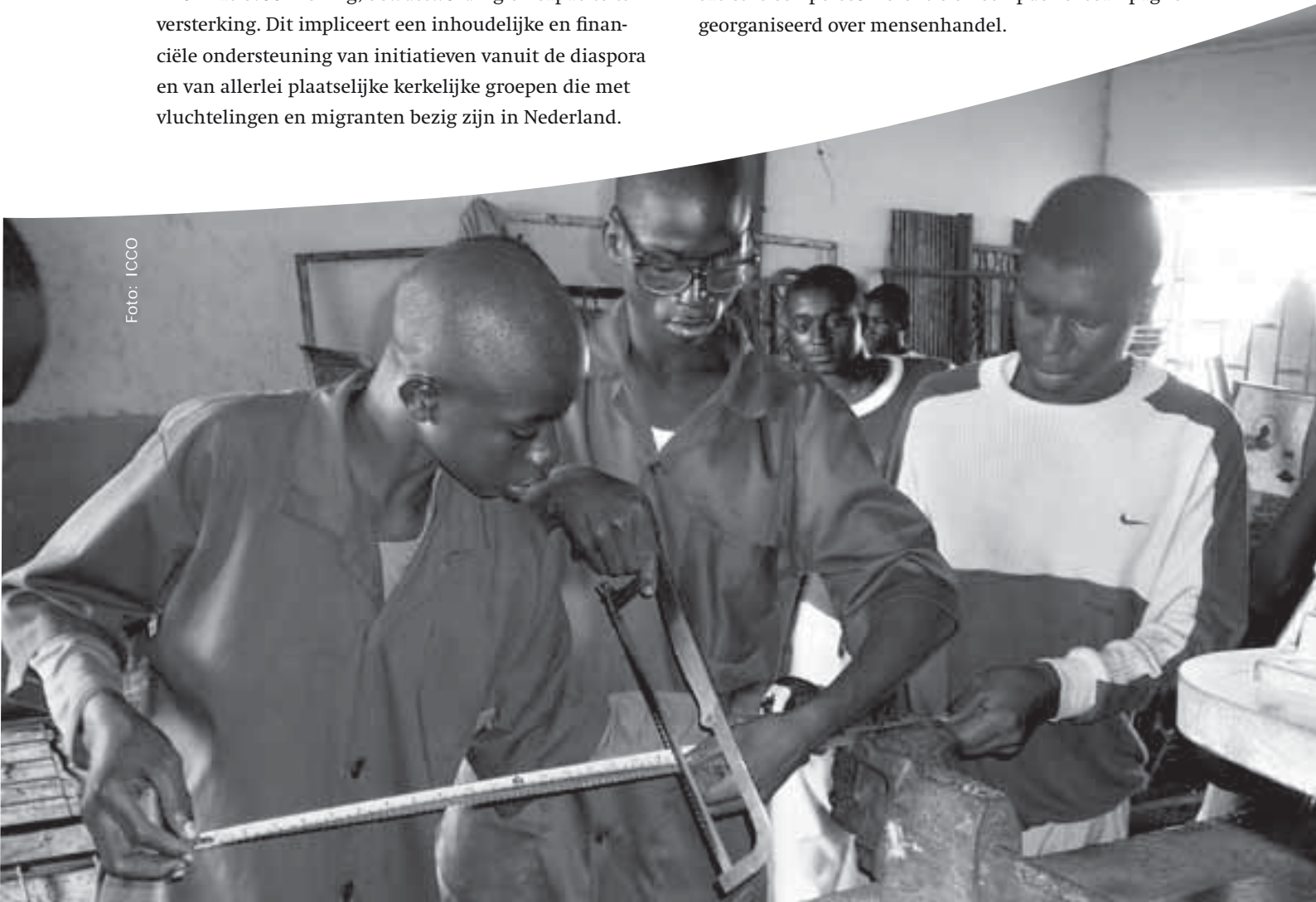
van complementariteit zijn uitgevoerd: de ambassades worden actief benaderd in de voorbereiding van bezoeken, in mfo-verband worden initiatieven voor uitwisseling en afstemming georganiseerd met een uitnodiging aan de lokale ambassade en er wordt – zij het nog onvoldoende – aan de ambassades teruggedoorgerapporteerd na het bezoek. Dit heeft niet merkbaar geleid tot betere contacten. Al met al zijn de randvoorwaarden voor versterking van complementariteit niet verbeterd.

Migratie en Ontwikkeling

Medewerkers van diverse afdelingen binnen zowel ICCO als Kerk in Actie hebben te maken met het verband tussen armoede en uitsluiting en migratiebewegingen. Het samengaan van de buitenlandafdelingen van ICCO & Kerk in Actie vormde een goede stimulans om ook de samenwerking tussen beide organisaties op het vlak van migratie, asiel en ontwikkelingssamenwerking te concretiseren. Kern van het voorgestane beleid was om samen met Kerk in Actie Binnenland zowel in Noord als in Zuid zinvolle activiteiten te ontplooiën die vooral gericht zijn op informatievoorziening, bewustwording en capaciteitsversterking. Dit impliceert een inhoudelijke en financiële ondersteuning van initiatieven vanuit de diaspora en van allerlei plaatselijke kerkelijke groepen die met vluchtelingen en migranten bezig zijn in Nederland.

De samenwerking is in 2007 op gang gekomen met de aanstelling van een programmaverantwoordelijke. Er is een inhoudelijke bijdrage geleverd aan het Global Forum on Migration and Development in Brussel en aan een conferentie van diverse vluchtelingenorganisaties in Volterra, Italië. Bij deze laatste conferentie werd met name nagedacht over de oorzaken van migratie en mogelijkheden van terugkeer. Als resultaat van deze conferentie is een concept-charter opgesteld. In een in Europees verband door de Churches Commission on Migration in Europe werd gestudeerd op mogelijkheden voor hervestiging van (afgewezen) vluchtelingen met als doel bij te dragen aan duurzame reïntegratie in de landen van herkomst. Er werd tevens deelgenomen aan soortgelijke conferenties van het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Justitie, onder meer over terugkeer en 'remittances' (betalingen door emigranten aan het land van herkomst). Samen met het justitiepastoraat, de kerken en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is overleg gevoerd met de staatssecretaris van Justitie over vreemdelingendetentie. Met La Strada en andere Nederlandse organisaties is een persconferentie en een publiekscampagne georganiseerd over mensenhandel.

Foto: ICCO

In het voorjaar van 2007 werd een bijeenkomst belegd om tot een nadere invulling te komen van het door ICCO & Kerk in Actie te voeren beleid op dit thema. Daarbij werd dankbaar gebruik gemaakt van de inbreng van twee gerenommeerde experts: de oud-secretaris-generaal van de UNHCR, de heer Ruud Lubbers, en mensenrechtensdeskundige prof. Cees Flinterman. Lubbers noemde in zijn toespraak de nauwe relatie die hij ziet tussen migratie en ontwikkelings-samenwerking. Het debat leverde belangrijke bijdragen op voor de uitwerking van de beleidsnota over Migratie & Ontwikkeling, die eind 2007 door de directie werd vastgesteld. Uitgangspunt voor dat beleid is het leggen van verbindingen tussen verschillende betrokkenen (zowel intern als extern). Met name de verbinding tussen Noord en Zuid biedt een goede kans om de samenwerking tussen ICCO & Kerk in Actie te concretiseren. Dit betekent bijvoorbeeld:

- Het beschikbaar stellen van landenkennis voor terugkeerprojecten van vluchtelingen.
- Bijdragen aan een evenwichtiger beeldvorming van het migratievraagstuk door het inzetten van positieve voorbeelden.
- De kennis van mensen uit het Zuiden, die hier verblijven, inzetten voor programma's van ICCO & Kerk in Actie, maar ook steun verlenen aan programma's die voor hen zelf van belang zijn.
- De betrokkenheid van lokale kerken in het Zuiden stimuleren bij terugkeer van mensen in het land van herkomst.

Vanuit de unit Wereldwijde Relaties van ICCO zijn de laatste jaren diverse initiatieven gesteund op het vlak van migratie en ontwikkeling zoals: Victims Trust Fund, Global Alliance Against the Trafficking in Women, de Srebrenica-campagne van het IKV, The Hague Process on Refugees and Migration, SEVA (migrantenkoepel van de Hindoestaanse diaspora).

Gender

De alliantie werkte afgelopen jaar onder meer aan de bevordering van gendergelijkheid en *empowerment* van vrouwen binnen de programma's van de alliantie. Per 1 mei trad een nieuwe adviseur gender- en partnerbeleid in dienst. Zij sprak met de meeste vertegenwoordigers van de hoofd- en deelprogramma's om te zien in

Foto: Barbara Bosma/ICCO

hoeverre gender in de doelstellingen is opgenomen. Enkele deelprogramma's daargelaten, ontbrak een strategie voor gender en vrouwenrechten. Hierdoor worden man-vrouw verhoudingen niet systematisch geanalyseerd. In 2007 is een begin gemaakt om bij de goedkeuring van beleids- en programmaplannen momenten in te bouwen waarop de conceptdocumenten op gender bekeken worden. Ook zijn er besprekingen gevoerd over het integreren van gender in het instrumentarium. Ten slotte is begonnen met een overkoepelend genderbeleid.

Capaciteitsversterking van partners

In juli werd voor de tweede maal een gendertraining georganiseerd voor de gezamenlijke Haïti-partners. De training spitte zich toe op het gebruik van instrumenten voor genderanalyse en op het integreren van een genderbenadering in het werk en de structuur van partners in Haïti. Op verzoek van de deelnemers werd in subgroepen dieper ingegaan op de relatie tussen gender en hiv/aids en op de koppeling van gender en mensenrechten.

Beleidsbeïnvloeding

Speciale nadruk lag op de rol van vrouwen in vredesopbouw (aan de hand van VN Veiligheidsresolutie 1325). ICCO leverde een bijdrage aan de totstandkoming van het akkoord van Schokland over dit thema. Dit akkoord, evenals het akkoord over geweld tegen vrouwen en het fonds voor millenniumdoelstelling 3, zijn op 30 juni door ICCO ondertekend. Ook heeft ICCO meegewerkt aan de formulering van het Nationaal Actieplan 1325 dat in december door het ministerie van Buitenlandse Zaken werd gelanceerd.

In november organiseerde ICCO samen met haar Aprodev-partners een bijeenkomst in Brussel: 'Women: from target group to stakeholder in peace and security'. 29 vertegenwoordigers van ngo's uit (post)conflictlanden waren uitgenodigd om in debat te gaan met EU-beleidsmakers en andere geïnteresseerden over de concrete uitvoering van resolutie 1325. Dit resulteerde in een reeks ambitieuze aanbevelingen aan de Europese Unie. ICCO zal de opvolging nauwlettend volgen.

Netwerken

In januari nam ICCO deel aan het World Social Forum te Nairobi met een Gender Equity seminar. Het seminar was met ongeveer 380 deelnemers een groot succes en heeft er bovendien toe bijgedragen dat meer dan 25 andere workshops op het thema gender binnen het programma van de Human Dignity and Human Rights Caucus zijn gerealiseerd. Eén van deze workshops betrof Committee on the Elimination of Discrimination against Women, georganiseerd door de gender-taakgroep van ICCO. Met deze activiteiten tijdens het World Social Forum zijn de eerste stappen gezet om internationale instrumenten en 'best practices' te delen met anderen. Eind 2007 zijn de contacten (bestaande uit Nairobi-gangers en andere belangstellenden) aangehaald en is een begin gemaakt met de planning van World Social Forum 2009.

ICCO heeft zich in 2007 sterk gemaakt voor het nieuw opgerichte Dutch Gender Platform WO=MEN, via financiële ondersteuning, deelname in het bestuur en actieve samenwerking rond beleidsbeïnvloeding, met name wat betreft VN-resolutie 1325.

In november participeerde ICCO in een door WIDE georganiseerde EU-consultatie over gender en bilaterale en regionale handelsverdragen. Dit was een goede gelegenheid om ervaringen te delen, te netwerken en in gesprek te gaan met EU-beleidsmakers in een poging een meer feministisch perspectief in het EU-handelsdebat te brengen.

ICCO's deelname in de Gender Reference Group van Aprodev spitste zich toe op de samenwerking rond de EU-conferentie betreffende VN-resolutie 1325. Ook is besloten een gemeenschappelijk systeem voor gender-rapportage op te zetten om de voortgang van de lidorganisaties op dit gebied te monitoren. Dit instrument wordt in 2008 verder ontwikkeld.

Nationale en internationale samenwerking

ICCO en Kerk in Actie waren actief in diverse netwerken in binnen- en buitenland. In het kader van het bedrijfsplan 2007-2010 is de ICCO-alliantie gevormd met zes oecumenische organisaties. ICCO was de drijvende kracht achter de vorming van PARTOS en is al jaren lid van het bestuur. Inhoudelijke samenwerking vond daarnaast plaats in United Civilians for Peace (UCP) samen met Cordaid, Oxfam/Novib en Pax Christi/IKV. Daarbij werden de krachten gebundeld om aandacht te vragen voor de situatie rond Israël/Palestina.

Internationaal zijn er enkele netwerken waaraan wij deelnemen. In Brussel zit APRODEV, de Europese koepel van 17 oecumenische organisaties zoals ICCO, die de nadruk legt op gezamenlijke lobby en fondsenwerving richting de Europese Unie. ICCO vervulde het voorzitterschap. In Aprodev-verband wordt nagedacht over de noodzakelijke strategische veranderingen door de uitbreiding van de EU en door de opzet van een oecumenisch platform op wereldschaal rond humanitaire hulpverlening en ontwikkelingssamenwerking Action by Churches Together (=ACT).

In februari 2007 is ACT Development opgericht. Dit is een platform van oecumenische organisaties, die actief zijn op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. Zowel donoren als uitvoerende (kerkelijke) organisaties kunnen hiervan lid worden. Allen hebben een relatie met de Wereldraad van Kerken. ACT Development

brenkt organisaties bij elkaar om de kwaliteit en de zichtbaarheid van het werk te vergroten. ICCO is lid van het dagelijks bestuur.

Naast ACT Development is al jaren ACT International actief op het terrein van de humanitaire hulpverlening. ACT International bundelt de inzet bij noodhulp acties, vooral op het fondsenwervingsterrein. ICCO is lid van de ledenraad. Besprekingen zijn gaande om beide ACT-organisaties te fuseren. In 2007 zijn daartoe belangrijke stappen in die richting gezet.

Wereldwijde Relaties

De unit wereldwijde relaties is deel van de afdeling Wereldwijd en beheert de relaties met oecumenische netwerken, zoals Action by Churches Together (ACT) en met andere organisaties die niet onder een specifiek hoofd- of deelprogramma vallen, zoals migranten-organisaties. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan meerdere deelprogramma's uit het bedrijfsplan 2007-2010. Belangrijkste bijdragen zijn die aan de deelprogramma's hiv/aids, democratisering en vredesopbouw en draagvlakversterking. Op deze manier legt de eenheid verbindingen tussen het werk van de oecumenische netwerken en het werk van de thematische afdelingen.

In de loop van 2007 is het relatiebeheer van een groot aantal internationale partners overgedragen aan de nieuw gevormde thematische afdelingen van ICCO & Kerk in Actie. Wat bij de unit Wereldwijde Relaties resteert zijn internationale oecumenische netwerken die op meerdere thema's actief zijn en onderwerpen die meerdere thema's beslaan, zoals migratie en ontwikkeling.

In 2007 sloot de eenheid Wereldwijde Relaties 17 nieuwe contracten af.

World Council of Churches

Begin 2007 publiceerde de Wereldraad van Kerken haar programmatische planning voor de jaren 2007-2013. De plannen van de Wereldraad werden integraal doorgenomen samen met de thematische specialisten binnen de organisatie. De bespreking paste zowel binnen het eigen beleid, dat er op gericht is waar mogelijk het eigen werk te verbinden met dat van onze partners, als binnen dat van de Wereldraad, die haar eigen rol steeds meer ziet als 'verbinder' en 'makelaar' tussen de vele kerken en organisaties die binnen de oecumenische beweging werken aan armoedebestrijding en vredesopbouw.

De inventarisatie leverde het volgende op: op enkele beleidsterreinen liggen goede verbindingen, die konden worden bevestigd en geactualiseerd. Voorbeelden hiervan: de samenwerking op het terrein van hiv/aids, de klimaatverandering en het conflict in het Midden-Oosten. Voor enkele andere leek samenwerking wenselijk en mogelijk. Bijvoorbeeld: migratie & ontwikkeling, jongeren, interreligieuze samenwerking en waterproblematiek. ICCO & Kerk in Actie zijn intussen getreden tot het Ecumenical Water Network, een wereldwijd netwerk van christelijke kerken, organisaties en bewegingen, gericht op het veiligstellen van de toegang tot water.

3

Hoofdstuk

Millenniumdoelstellingen

Millenniumdoelstellingen

ICCO's missie bestrijkt vrijwel het gehele terrein van de millenniumdoelstellingen. In vrijwel alle programma's die met lokale partners worden uitgevoerd, draagt ICCO bij aan het behalen van die doelstellingen.

De Millennium Verklaring én de daarvan afgeleide doelen, stellen vooral essentiële tekorten aan de kaak in de voorziening van menselijke behoeften. ICCO wil vooral ook oog houden voor de structurele oorzaken van die tekorten en voor de schending van mensenrechten die daarbij aan de orde is. Wij willen niet alleen de uitwassen tegengaan, maar ook de oorzaken van onrecht wegnemen.

Sommige van die achterliggende oorzaken zijn meer van internationale dan lokale aard. Om zoveel mogelijk onze krachten te bundelen met anderen die ijveren voor een betere wereld, was ICCO lid van Jubilee Nederland, het Nederlands Platform Millenniumdoelen en leverde een bijdrage aan de internationale campagne tegen armoede (zie www.een.nl), bedoeld om Nederlanders bekend te maken met de Millennium Development Goals (MDG's). ICCO heeft alle projecten gekoppeld aan een of meerdere MDG's. Om verwarring te voorkomen, houden we de nummering aan, zoals die internationaal voor de Millenniumdoelen geldt. Een verdere uitwerking van de programma-activiteiten – en illustraties daarvan – die bijdragen aan het behalen van de Millenniumdoelen zijn te vinden in de volgende hoofdstukken.

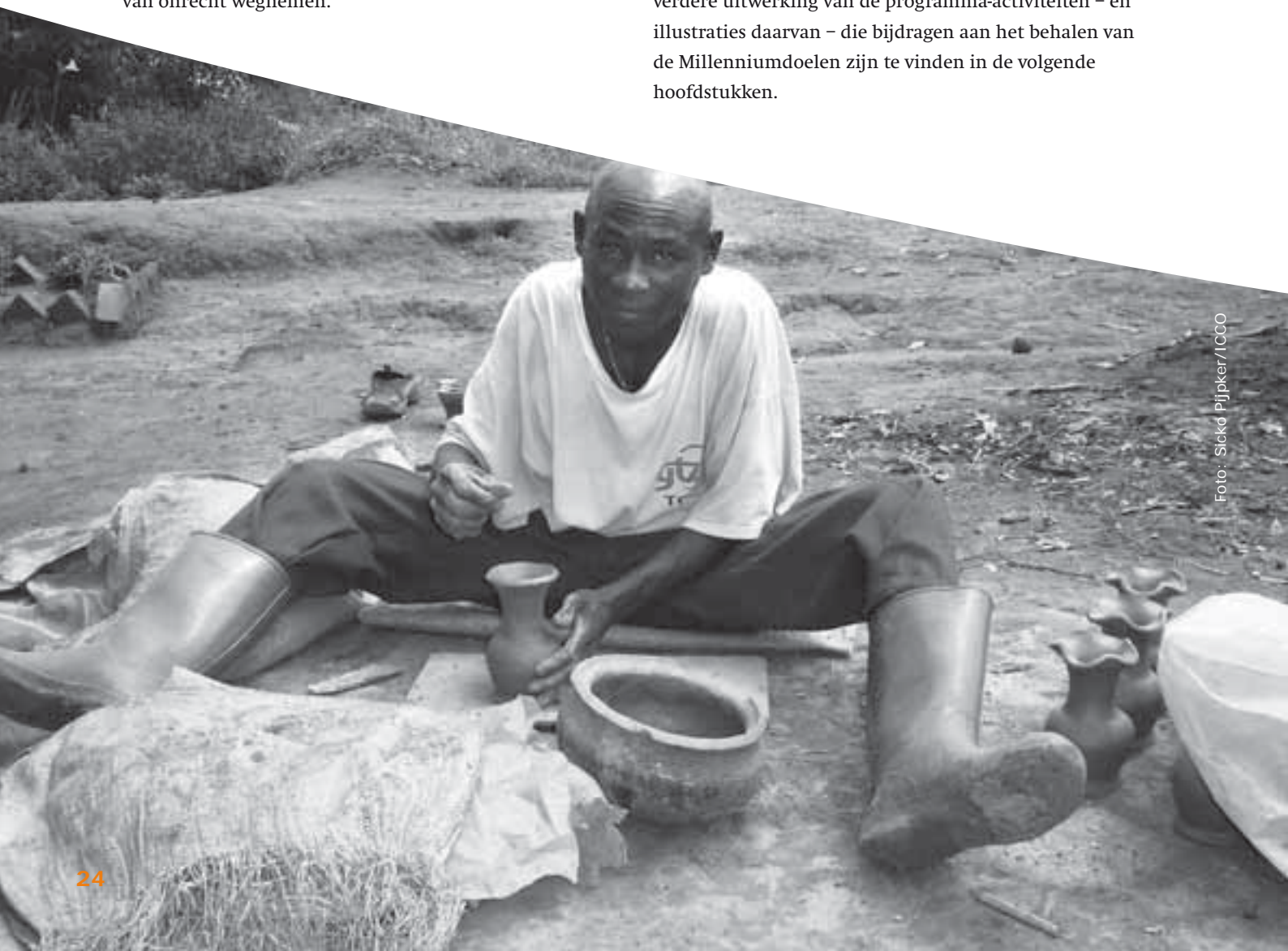

Foto: Siskó Pijpker/ICCO

Toegang tot Basisvoorzieningen

Doel 1. Het uitroeien van extreme armoede en honger. Het aantal mensen dat in extreme armoede leeft moet in 2015 zijn gehalveerd vergeleken met 1990.

ICCO financierde programma's rond voeding en voedselzekerheid. ICCO steunde lokale gemeenschappen om over te schakelen van voedselhulp op voedselzekerheid. Binnen het hoofdprogramma Duurzame Rechtvaardige Economische Ontwikkeling financierde ICCO programma's om toegang tot lokale en internationale markten te verbeteren. Die droegen ertoe bij dat minder mensen hoefden rond te komen van minder dan een dollar per dag.

Doel 2. In 2015 gaan alle kinderen naar school, jongens én meisjes.

Uitbreiding en kwaliteitsverbetering van onderwijsvoorzieningen, vooral op basisniveau, is een belangrijke prioriteit in ICCO's hoofdprogramma om toegang tot basisvoorzieningen te verbeteren. ICCO, in alliantie met Edukans en Prisma, steunde op uitgebreide schaal onderwijsprogramma's, vooral in Afrika en Azië. Met name onderwijs voor meisjes stond hoog op de agenda. De samenwerking met in onderwijs gespecialiseerde organisaties zoals Edukans kreeg in 2007 meer gestalte. De alliantie ondertekende het Schoklandakkoord.

Democratisering en Vredesopbouw

Doel 3. Gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen.

Bijdragen aan het vergroten van onderlinge gelijkwaardigheid van vrouwen mannen is voor ICCO een uitgangspunt in al haar werk. De gehanteerde rechtenbenadering brengt onder meer met zich mee dat met alle lokale partners regelmatig wordt gezien in hoeverre een dergelijke benadering in alle activiteiten is verankerd. Een goed genderbeleid gold voor partnerorganisaties als voorwaarde voor financiering, zodat vrouwen niet alleen in naam gelijke rechten hebben, maar die ook kunnen verwezenlijken. ICCO werkte afgelopen jaar aan gelijke kansen voor jongens en meisjes in basis- en middelbaar onderwijs.

Toegang tot Basisvoorzieningen

Doel 4. Het sterftecijfer in ontwikkelingslanden van kinderen onder de vijf jaar moet in 2015 met minimaal tweederde zijn teruggebracht vergeleken met 1990.

Doel 5. Verlaging van de moedersterfte met driekwart vergeleken met 1990.

ICCO, in alliantie met Prisma, financierde gezondheidszorgprogramma's voor moeder- en kindzorg. Een belangrijke voorwaarde om deze doelstelling te behalen is verdere uitbouw van voorzieningen op basisniveau, vooral ter verbetering van moeder- en kindzorg en prenatale zorg. Partners, met name in Afrika, zijn met dergelijke programma's bezig. ICCO-partners gaven binnen de programma's gezondheidszorg speciale aandacht aan kinderen, vooral kwetsbare groepen als wezen en straatkinderen.

Doel 6. (De verspreiding van) hiv/aids, malaria en andere ziekten wordt een halt toegeroepen.

ICCO en Prisma intensiveerden de aids-bestrijding onder andere door samenwerking met Stop Aids Now! en door uitbreiding van de steun aan gezondheidszorgprogramma's. ICCO's doel is ook bijdragen aan preventie van ziekten, bewustwording en betaalbare medicijnen. Ook binnen andere beleidsthema's kwamen preventie en behandeling van hiv/aids en verbetering van randvoorwaarden aan de orde. Als voorbeeld van dit laatste: via de samenwerking met de Belgische organisatie Protos werkte ICCO aan de verstrekking van zuiver drinkwater, om zo gezondheidsrisico's te doen afnemen.

In alle hoofdprogramma's komen de navolgende doelen terug:

Doel 7. Waarborgen van een duurzame omgeving. Het stoppen van de onomkeerbare uitputting van natuurlijke hulpbronnen. ICCO steunde initiatieven op het gebied van ecologische agrarische productie, duurzaam beheer van land, water en bosbouw. Via het Klimaatplan en de poging om Nederlandse huishoudens te laten overstappen op groene stroom, werkten we aan een duurzame omgeving.

Foto: Jochem Schneeman/ICCO

Doel 8. Er komt een mondiaal samenwerkingsverband voor ontwikkeling.

Dit doel omvat met name initiatieven van (internationale) overheden. Onderwerpen als goed bestuur, eerlijke handelsregels, de oplossing van de schuldenproblematiek, maakten deel uit van ICCO's internationale lobbyactiviteiten. We werkten samen met bedrijven in het Zuiden en het Noorden, ngo's, kredietorganisaties en kennisinstellingen in diverse landen. Ook voor andere onderwerpen, zoals onderwijs en bestrijding van hiv/aids, werkte ICCO samen in talloze

verbanden en netwerken. Het programmatisch werken is nadrukkelijk een poging om niet traditionele spelers bij ontwikkelingswerk te betrekken, en zo meer resultaat te boeken.

Doorheen dit jaarverslag geven wij voorbeelden van de bijdrage die ICCO en haar partners leverden aan de millenniumdoelstellingen. In het projectenboek op de cd-rom vindt u alle dit jaar afgesloten financieringen, die vrijwel allemaal het behalen van de MDG's dichterbij brengen.

Tabel 3.1.: Bestedingen voor regio's naar MDGs (in percentages, in 2007)

* gebaseerd op 69 miljoen van de portfolio met uitgaven in 2007

Regio	MDG 1	MDG 2	MDG 3	MDG 4	MDG 5	MDG 6	MDG 7	MDG 8	OVERIG	totaal
Afrika & Midden Oosten	34%	19%	6%	4%	1%	22%	4%	3%	8%	100%
Azie, Europa en Oceanie	20%	19%	11%	6%	1%	11%	2%	5%	25%	100%
Latijns Amerika & Cariben	43%	7%	3%	11%	0%	8%	14%	2%	12%	100%
Overig	35%	10%	1%	0%	0%	3%	16%	20%	13%	100%
Wereldwijd	7%	9%	9%	2%	1%	8%	4%	21%	41%	100%
Eindtotaal	30%	16%	7%	5%	1%	15%	6%	6%	16%	100%

Foto: Kerk in Actie

4

Hoofdstuk

Interne organisatie

Interne organisatie

Uit de in 2007 uitgevoerde End Term Review van het bedrijfsplan 2003-2006 en een vooruitblik op het nieuwe bedrijfsplan, bleek dat het vorige bedrijfsplan grotendeels is gerealiseerd. Aandachtspunt is dat de aansturing van de medewerkers op operationeel niveau beter kan.

Organisatieontwikkeling

Met ingang van 1 januari is de afdeling buitenland van ICCO geïntegreerd met Kerk in Actie. Hierbij is de functionele aansturing bij de internationaal programmadirecteur van ICCO ondergebracht. De medewerkers blijven in dienst bij de eigen organisatie. Tegelijkertijd zijn de geïntegreerde afdelingen veranderd van regio-

nale afdelingen in programma-afdelingen. De medewerkers zijn zoveel mogelijk geplaatst op hun oorspronkelijke functie en thema. Dit is voor vrijwel iedereen gelukt.

Funciewijzigingen

Om het programmatische werken in te voeren en ter ondersteuning van de programmamanagers, is de functie van programmacoördinator geïntroduceerd. Per programma-afdeling zijn er drie benoemd (een per regio), na een interne wervingsprocedure en een ontwikkelassessment.

Door het ontstaan van de programma-afdeling DREO met bedrijfseconomische specialisten, is de functie van

Hoofd Economische en Administratieve Zaken gewijzigd in Hoofd Administratieve Zaken. Aan het eind van het jaar is een evaluatie uitgevoerd naar deze twee nieuwe functies. Het verslag volgt in 2008.

De beleidsadviseurs zijn programmaspecialisten geworden en verhuisd van Research and Development naar de programma-afdelingen. Een interne verhuizing werd voor de jaarwisseling ingezet, zodat iedereen in een nieuwe afdeling en op een nieuwe plek in het gebouw het nieuwe jaar kon beginnen. Er is een kennismakingsdag georganiseerd voor alle medewerkers van de gezamenlijke buitenlandafdeling.

De afdeling personele samenwerking (PSa) is geïntegreerd in de programma-afdelingen en een deel van de taken werd bij bedrijfsvoering ondergebracht. De herverdeling van taken moest zowel op beleidsmatig niveau (capaciteitsontwikkeling), als operationeel niveau (personele inzet/uitzendingen), als op financieel en administratief niveau plaatsvinden.

Om de coördinatie en consolidatie van de oude taken van PSa te verankeren en een heldere rolverdeling ten aanzien van uitzendingen te waarborgen is besloten tot de volgende verantwoordelijkheidsverdeling binnen de verschillende afdelingen:

- Aanstelling van een *recruiter* uitzendingen binnen de afdeling P&O, verantwoordelijk voor werving uitgezonden, arbeidsvoorwaarden (operationele relatie met PSO voor uitgezonden medewerkers), voorbereiding en personele begeleiding tijdens uitzending en begeleiding van de nieuwe rolverdeling rondom uitzendingen.
- Aanstelling van de programmacoördinator capaciteitsontwikkeling binnen de afdeling R&D, verantwoordelijk voor beleid van capaciteitsontwikkeling en van personele samenwerking.
- Een financieel relatiebeheerder binnen de afdeling Wereldwijd verantwoordelijk voor het financiële beleid voor uitgezonden en de financiële relatie met PSO.
- Een administratief medewerker verantwoordelijk voor financieel en administratief operationele zaken naar PSO.
- Een programmaspecialist per programma-afdeling,

verantwoordelijk voor het waarborgen van de continuïteit van kennis van personele samenwerking binnen de programma-afdeling (dit zijn oud Psa-regiocoördinatoren). Zij verbinden ook het programma capaciteitsontwikkeling met de programma-afdelingen.

- Een coördinator jongerenprogramma verantwoordelijk voor de uitvoering van het jongerenprogramma.

Een terugblik

ICCO kent verschillende vormen van uitzendingen: starters, juniordeskundigen en reguliere uitzendingen. Het totaal aantal medewerkers in het veld lag in 2007 op 90, onder wie 34 nieuw uitgezonden. Door de daling van middelen en de reductie van fondsen van PSO is in de tweede helft van 2007 het aantal uitgezonden medewerkers bij partnerorganisaties gedaald. Met de verdere ontwikkeling van programmatisch werken, *co-responsibility* en decentralisatie is het aantal uitgezonden medewerkers op ICCO-contract gaan stijgen. Ook steeg het aantal Zuid-Zuid inzetten en lokaal aangenomen medewerkers.

P&O en leren

Een met de ondernemingsraad overeen gekomen onderzoek is uitgevoerd naar de mogelijkheden tot harmonisatie van *human resource* instrumenten en regelingen tussen ICCO & Kerk in Actie. Aanpassingen bij ICCO & Kerk in Actie worden in 2008 doorgevoerd.

In overleg met de ondernemingsraad startte een proef om het beloningsbeleid te koppelen aan de beoordelingsgesprekken.

Er is een adviseur 'leren en ontwikkelen' (een nieuwe functie) gestart. Samen met R&D schreef deze de visie-nota 'naar een lerend ICCO!'. We startten de uitwisseling van kennis tussen de verantwoordelijken voor leren van de alliantieleden. Personeel volgde collectieve taaltrainingen bij het Hendrik Kraemer Instituut (HKI). Een plan van aanpak is in uitvoering genomen voor een 'ICCO-studio', waar medewerkers kennismaken met de nieuwe werkwijze, met de uitwerking en toepassing van de vier rollen uit het bedrijfsplan en met verdieping van het beleid en werken in een veranderende organisatie.

Tabel 4.1. Formatie/Bezetting, inclusief medewerkers op projectbasis, exclusief stage en ziektevervanging

Formatie/Bezetting	Aantal	Percentage
Totaal aantal Fte	233	
vaste bezetting (in aantallen)	212	67%
tijdelijke bezetting (in aantallen)	105	33%
personeel in dienst	111	35%
personeel uit dienst	97	31%

	Aantal			Percentage	
	M	V	Totaal	M	V
Directie	3	2	5	60%	40%
management	9	1	10	90%	10%
Middenkader	80	132	212	38%	62%
Faciliterend	24	66	90	27%	73%
Totaal	116	201	317	37%	63%

	Aantal	Percentage
Telewerkers	127	40%

Het verzuimpercentage is wederom in 2007 gedaald tot 3,69% (was 3,79%). We hebben besloten met ingang van 1 januari 2008 de verzuimcijfers te berekenen via de methode van het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, een landelijke norm waardoor vergelijking met andere organisaties mogelijk wordt.

Veiligheid

In 2007 is de veiligheidsunit ondergebracht bij de afdeling P&O in plaats van de afdeling buitenland. Het stelde ons in staat het veiligheidsbeleid verder te verankeren in het werk van ICCO & Kerk in Actie. In het voorjaar van 2007 werd een evaluatie van het in 2005 goedgekeurde veiligheidsbeleid door een externe veiligheidsconsultant afgerond. De conclusies en aanbevelingen werden gedeeld met het hogere en middenkader. De rol van de programmacoördinatoren en landen-

coördinatoren in de uitoefening van het veiligheidsbeleid is uitgewerkt en met hen besproken.

Trainingen

Met de veiligheidstrainingen voor dienstreizigers en uitgezondenen zijn goede resultaten behaald. Honderd stafleden en dertig uitgezondenen volgden een basis-cursus veiligheid (ter vergelijking, in 2006 waren het veertig stafleden en dertig uitgezondenen). Security Management op veldkantoor niveau werd door twee veldkantoorleden gevolgd (in 2006: vier) en Security Management op Hoofdkantoor niveau door zes leidinggevendenden (in 2006: twaalf). Vijfentwintig vrouwelijke collega's volgden een cursus gericht op veiligheid specifiek voor vrouwen. En vijfentwintig jongeren kregen een veiligheidskursus aangeboden ter voorbereiding op hun reizen naar het Zuiden voor sta-

Ziekteverzuimpercentage 2007

	Totaal	Kort	Middel	Lang	Zeer Lang	Extreem lang
ICCO-methode, peildatum 30-01-2008	3,69	28,3	15	56,7		
NIA-methode, peildatum 30-01-2008	3,49	29,3	15,4	8,4	4,3	42,6

(Verskil met ICCO methode is dat deeltijd naar rato wordt berekend + categorieverdeling is anders)

Tabel 4.2. Ziekteverzuimpercentage 2007

kort	1,02
middel	0,54
lang	0,29
zeer lang	0,15
extreem lang	1,49
Totaal (NIA-methode)	3,49

Foto: Jacqueline van Dijk/ICCO

ges, diaconaal jaar en Faktor10. Daarnaast werden interne trainingen verzorgd voor nieuw personeel en stafleden met weinig reiservaring.

Incident respons

In tientallen gevallen werd vanuit het hoofdkantoor gereageerd op incidenten, variërend van (reis)advise- ring tot annulering van een dienstreis, van evacuatie tot traumabehandeling. Uit de analyse van de gerap- porteerde incidenten kwamen als belangrijkste gege- vens dat uitgezondenen de meeste risico's lopen in de problemen te komen (dienstreizigers relatief weinig) en dat de meeste incidenten plaatsvinden in Afrika. De meest voorkomende incidenten waren bedreigingen en militaire en/of politieke onlusten, die noopten tot relo- catie, evacuatie of onderduiken, meestal van uitgezon- denen, of tot uitstel van een dienstreis van stafleden. Ook werden tien berovingen en overvallen gerappor- teerd. Daarnaast werden in een aantal gevallen aanvul- lende beschermingsmaatregelen genomen, bijvoor- beeld bij veldkantoren ter voorkoming van inbraak of overval. Er werden *alerts* uitgegeven voor bepaalde landen, waar uitgezondenen en dienstreizigers in gevaar dreigden te komen door onlusten of bedreigingen.

Adviseringen

Tientallen reisadviserings en veiligheidsbriefings werden door het veiligheidsloket verzorgd voor staf- leden van ICCO & Kerk in Actie en jongerengroepen, maar ook voor persreizen met journalisten, directiele- den, een Tweede Kamerlid, gasten en genodigden. Gast-

colleges veiligheid en reisadvise- ring werden verzorgd voor diverse groepen, zoals de Hogescholen voor Jour- nalistiek, die begeleid door ICCO studiereizen maakten naar Afrika.

Veiligheidsplannen

Voor alle landen waar ICCO & Kerk in Actie actief zijn, werden veiligheidsplannen geschreven en onderhou- den.

Netwerken

De veiligheidsadviseur van ICCO heeft in 2007 het voor- zitterschap van het Dutch Security Network (DSN) op zich genomen. Binnen dit netwerk werden drie thema- dagen georganiseerd met twintig Nederlandse ngo's, waaronder MSF, NRK, de MFS-organisaties. Dit voorzit- terschap wordt gecontinueerd in 2008. Namens het DSN en ICCO heeft de veiligheidsadviseur ook plaats in het European Inter-Agency Security Forum (EISF), waar- voor drie bijeenkomsten bezocht werden. Binnen ACT International is de Security Advisory Group opgericht, die in 2007 in een aantal gemeenschappelijke bijeen- komsten en workshops een set Security Guidelines en Principles ontwikkelde voor nationale partnerorganisa- ties en internationale lidorganisaties. Ook is er een intensieve samenwerking en onderlinge advisering opgebouwd, en zijn veiligheidsplannen, -trainingen en beleidsstukken uitgewisseld.

In 2008 zal het veiligheidsbeleid verder aangepast en aangescherpt worden, met name in het kader van de decentralisatie en *co-responsibility* en zal beleid voor regionale raden en veldkantoren opgezet en gemainstreamd worden. Het veiligheidsloket wordt uitgebreid tot twee veiligheidsadviseurs (van 0,5 tot 1,0 fte), een ter assistentie en achtervang.

ICT

MS Dynamics AX (een *enterprise resource planning*-systeem) is geïmplementeerd en het oude systeem (IBIS) en andere applicaties zijn uitgefaseerd. Hiermee heeft ICCO een goede en functionele applicatie, waarmee we zijn voorbereid op de toekomstige ontwikkelingen:

- **decentralisatie** betekent dat de informatie, veel meer dan voorheen, via internet 'anytime, anywhere' beschikbaar en te bewerken is;
- **werken in allianties** betekent dat de informatie makkelijker en sneller met andere organisaties kan worden gedeeld;
- **de toename van het werken in programma's** houdt in dat steeds meer processen dwars door de hele organisatie lopen.

Vernieuwde werkprocessen zijn gekoppeld aan het nieuwe ERP-systeem, de integratie van financiële administratie, projecten en Customer Relationship Management. In samenhang met de implementatie van MS Dynamics en de veranderende manier van werken is er een aanvang gemaakt met de ontwikkeling en introductie van nieuw instrumentarium.

In 2007 zijn er twee grote stroomstoringen geweest. Om de vervolg schade te beperken is er een 'no-break' geïnstalleerd, waardoor er tijd is om de servers nu op de juiste manier af te sluiten. Tevens zijn maatregelen getroffen die de belasting van de apparatuur beter verdelen over de bestaande voorzieningen. De mobiele telefonie is geactualiseerd en het management ontving een *smartphone*.

Financiën

Financiële administratie is heringericht (onder meer de crediteurenadministratie) in het nieuwe MS Dynamics systeem. Er is een aanvraag ingediend voor een CBF-keurmerk, dat naar verwachting in 2008 wordt

verkregen. Er is een inkoopanalyse gemaakt, er is ruimte voor reductie van kosten en administratieve afhandeling.

Archief

Het fysieke archief is geïnventariseerd, heringericht en opgeschoond. Digitale archivering is gekoppeld aan het nieuwe ERP-systeem.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

ICCO is partner van de HIER-coalitie, een initiatief van meer dan 40 maatschappelijke organisaties in Nederland (van Wereld Natuur Fonds tot Unicef, Rode Kruis tot Greenpeace), die de gevolgen van klimaatverandering in hun werk zien. De coalitie realiseerde wereldwijd en in Nederland projecten rond klimaatverandering en riep op tot ander gedrag. Gezamenlijk voerden de organisaties de HIER-campagne met steun van de Nationale Postcode Loterij.

In onze interne bedrijfsvoering hebben we de volgende zaken reeds geregeld:

- beleid is om in Europa met de trein te reizen;
- CO₂-uitstoot door vliegkilometers wordt gecompenseerd via Trees for Travel;
- er is een fietsplan voor medewerkers;
- reizen naar het vliegveld gebeurt met het openbaar vervoer;
- we gebruiken groene stroom;
- diverse energiebesparende maatregelen;
- waterbesparende toiletten;
- gescheiden afvalinzameling (papier, toners/cartridges, glas, GFT, vet, oud ijzer);
- 100% biologisch afbreekbare schoonmaakmiddelen;
- het restaurant gebruikt fair trade en biologische producten en Max Havelaar koffie;
- drukwerk/papier: kopieerpapier, briefpapier, enveloppen en drukwerk zijn Greentop of Biotop (beide FSC-goedgekeurd). We printen standaard dubbelzijdig.

Stages

Onder de titel 'Geef een Kanaleneiland een stagekants' tekenden we in 2005 een overeenkomst met tien Utrechtse bedrijven, de gemeente Utrecht, MKB Nederland en het ROC Midden-Nederland. ICCO beschouwt het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid

om leerlingen ervaring te laten opdoen. Door jongeren uit een achterstandswijk een stage te bieden, verbetert ICCO het woon- en werkklimaat in haar directe omgeving. Ook in 2007 kregen enkele stagiaires een plek.

Kwaliteit en control

Control - toetsing beheerscapaciteit en sanctiebeleid

Voor de beoordeling van partnerorganisaties voor, tijdens en na een project heeft ICCO een instrumentarium ontwikkeld. Hierbinnen is ondermeer de beoordeling van de financiële beheerscapaciteit van de partnerorganisatie opgenomen. Om te zien of dit instrumentarium correct wordt toegepast, houdt de afdeling Kwaliteit & Control een steekproef onder circa 8% van de jaarlijks uitstaande en afgesloten dossiers. De bevindingen van deze afdeling worden periodiek gerapporteerd en kunnen leiden tot verbeteringen. De externe accountant gebruikt deze bevindingen bij de jaarlijkse controle. Mocht het nodig zijn, dan wordt het dossier opgenomen in de categorie 'onrechtmatige

bestedingen'. Dat is in 2007 niet voorgekomen.

Specifiek voor de omgang met (het vermoeden van) onrechtmatige bestedingen is een procedure opgenomen in het kwaliteitssysteem van ICCO. Op grond van de toepassing hiervan wordt periodiek aan de directie gerapporteerd over de stand van zaken en opvolging van de te ondernemen stappen. Als resultaat daarvan zijn in 2007 enkele nieuwe dossiers aangelegd. Afhankelijk van de uitkomsten van verder onderzoek worden diverse maatregelen genomen variërend van capaciteitsversterking van de partner, het voornemen van juridische stappen of het verbreken van de relatie.

Kwaliteit

Het afgelopen jaar stond voor de kwaliteitsafdeling in het teken van de vele veranderingen in de organisatie. De samenvoeging van de buitenlandafdelingen, de kanteling, de start van programmatisch werken en de vernieuwing van het geautomatiseerde systeem (dynamics) maakten een forse aanpassing van het

Foto: Mathilde Poels/The Hunger Project

kwaliteitshandboek noodzakelijk. Omdat de kwaliteitscoördinator deel uitmaakte van de 'projectgroep dynamics', is extra capaciteit ingehuurd om het kwaliteitshandboek te herzien. Eind 2007 constateerde de externe ISO-auditors dat het kwaliteitssysteem van ICCO ondanks alle veranderingen goed functioneert. De externe auditors waren wel kritisch over de voortdurende memoachterstand en willen dat hier in 2008 een structurele oplossing voor komt.

Voortgang samenwerking in ICCO-alliantie

Er is een onderzoek uitgevoerd door 'smart coaching en consultancy' naar de haalbaarheid van een Shared Service Centrum (SSC) voor de alliantie. Het rapport is halverwege 2007 opgeleverd en de alliantie is begonnen met pilots op het gebied van ICT, inkoop, veiligheid en reizen.

Monitoring en evaluatie

Inleiding

In 2007 stonden twee onderwerpen op de agenda: de verdere uitwerking van het Management Informatie Systeem (MIS) van de alliantie, waartoe ook het doorontwikkelen van het monitoringsprotocol behoort. En het formuleren van een onderzoek- en evaluatieagenda voor 2007 en verder.

Met de afdeling C&L is een traject gestart om het lobbywerk beter te monitoren en evalueren. Aanleiding hiervoor is de nagenoeg afgeronde IOB-evaluatie naar beleidsbeïnvloeding en de rol van de MFO's hierbij. Verder zijn de afdelingen geadviseerd over projectevaluaties (advies over opstellen van de Terms of Reference, de opdracht voor het uitvoeren van een evaluatie).

Monitoring en evaluatie op partnerniveau

Monitoringsprotocol alliantie

In 2007 werkten we vooral aan de introductie van het nieuwe monitoringsprotocol voor de MFS-financiering. Een intensief traject van presentaties en trainingen is daartoe uitgevoerd. Tijdens de eerste maanden zijn

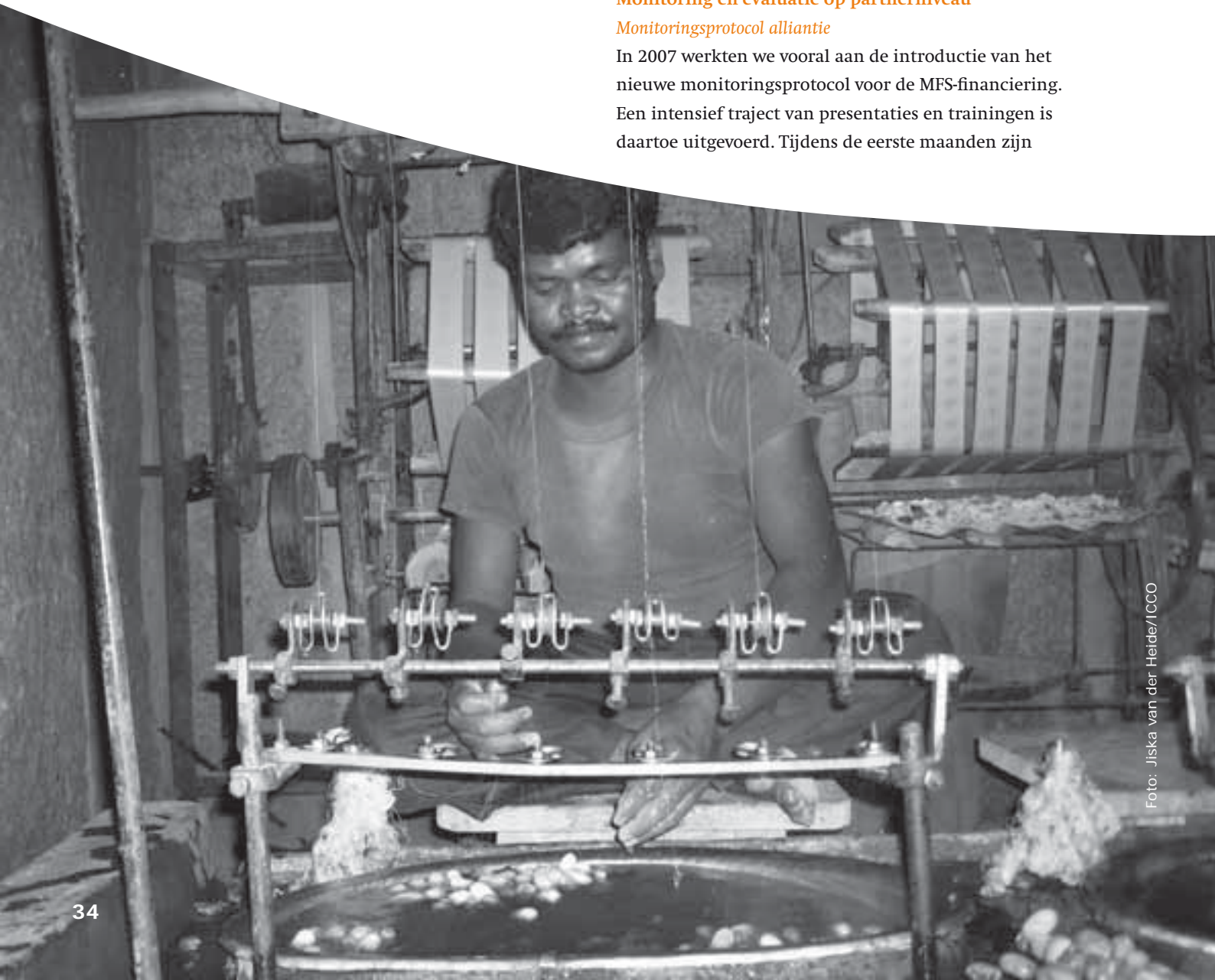

Foto: Jiska van der Heide/ICCO

aanpassingen en aanvullingen van het ingediende monitoringsprotocol noodzakelijk gebleken: indicatoren zijn scherper geformuleerd, beslaan een breder terrein dan in de oorspronkelijke versie en brengen beter de resultaten op doelgroepniveau in kaart. De aanpassingen zijn doorgevoerd met instemming van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

We hebben een verbeterd inzicht in de gebruikte interventielogica en het denken in resultaten in plaats van output, door intensief bezig te zijn met de projecten en programma's.

Evaluatiebeleid

Al enkele jaren voert ICCO het beleid dat iedere financieringsovereenkomst eenmaal per financieringsperiode wordt geëvalueerd. Over monitoring en evaluatie staan in alle contracten groter dan € 20.000 resultaatsafspraken, die met de partnerorganisatie samen zijn opgesteld. Omdat ICCO programmatisch gaat werken is het huidige evaluatiebeleid aan herziening toe. Dit staat voor 2008 op de agenda van de PME-unit. In 2007 voerden we 131 evaluaties uit van partnerorganisaties en hun activiteiten (€ 38 miljoen). Behalve bij deze evaluaties op projectniveau, waren partnerorganisaties ook betrokken bij grotere evaluaties van ICCO en Partos. Hieronder volgt een analyse van de 131 projectevaluaties, gebaseerd op de interne beoordeling van deze evaluaties die de relatiebeheerders na afloop maken. Niet alle evaluaties konden dit jaar geanalyseerd worden door vertraging bij de overgang naar het nieuwe projectadministratiesysteem. Dit betekende ook dat niet alle formulieren compleet ingevuld werden. Daarom heeft de analyse betrekking op wisselende aantallen evaluaties (zie de aantallen tussen haakjes).

De indeling naar thema's was als volgt: 42 TtB, 50 DREO, 38 D&V en tenslotte 1 C&L. De regionale verdeling van de projectevaluaties was: 48 bij AFMO, 47 bij AZEO en 35 bij LA.

Uitvoering

De Terms of Reference van de evaluatie werd bij de helft door de partnerorganisaties opgesteld (ingevuld voor 111 evaluaties). Voor een derde van de evaluaties was ICCO hiervoor verantwoordelijk en iets meer dan

Foto: Esther Snabel/ICCO

tien procent van de projectevaluaties was het opstellen een gezamenlijk initiatief. Ruim tachtig procent van alle evaluaties (131) is uitgevoerd door externe consultants, de overige werden of door de organisaties zelf uitgevoerd (10), of extern begeleid (8) of anderszins (4). Van ruim een derde deel van de beoordeelde evaluaties (120) was het doel een beoordeling van de effectiviteit van de uitgevoerde activiteiten van de partnerorganisaties. Nog eens ruim een derde deel was bedoeld om de relevantie van de activiteiten te beoordelen. In twaalf procent lag de focus op duurzaamheid van de activiteiten en acht procent op efficiëntie van de uitgevoerde activiteiten.

Verwerking van evaluaties

Op basis van de Terms of Reference en het voorliggende rapport van de projectevaluatie maakt de relatiebeheerder een beoordeling van de kwaliteit van de uitgevoerde evaluatie, de kwaliteit van de partnerorganisatie, de relevantie en de effectiviteit van de geëvalueerde activiteiten van de partnerorganisaties. Een uitgevoerde evaluatie kan beoordeeld worden als goed, voldoende, twijfelachtig of onvoldoende. Van de 97 beoordeelde evaluaties oordeelde ruim 90 procent van

de relatiebeheerders de kwaliteit ervan als voldoende tot goed, de resterende 6% is beoordeeld als onvoldoende of twijfelachtig.

In de evaluaties (95) wordt bijna zestig procent van de organisaties als uitstekend of goed beoordeeld, dertig procent als voldoende en drie organisaties krijgen een onvoldoende, van wie één externe begeleiding krijgt. Van de andere twee organisaties is nog niet besloten hoe de financiering voortgezet zal worden. Wel duidelijk is voor alle drie de financieringen dat zij niet zónder verandering door kunnen gaan.

Ruim tachtig procent van de financieringen (93) is relevant, bijna tien procent is beoordeeld als matig. Van de overige financieringen was dit onduidelijk of was relevantie geen onderwerp van de evaluatie. Bij ruim zestig procent van de organisaties (93) was de effectiviteit goed. Maar de effectiviteit van een kleine dertig procent van de financieringen werd als matig effectief beoordeeld en drie procent als niet effectief.

Follow-up van evaluaties

Vierenzestig procent van de partnerorganisaties (88) was het eens met de uitkomsten van een evaluatie. Acht procent kon zich er niet in vinden. Bij zes organisaties was het reden voor vervolgonderzoek (op verzoek van ICCO of van de partnerorganisatie). Van achtentwintig procent van de organisaties was op moment van schrijven nog geen reactie op de evaluatie bekend. Als follow-up van een derde van de evaluaties (93) heeft de partnerorganisatie aangegeven om de programma's bij te stellen. Zeven partnerorganisaties riepen hierbij ondersteuning van externen in. ICCO zag op basis van de evaluatie bij 18 partnerorganisaties aanleiding om externe ondersteuning aan te bieden. Driekwart van de evaluaties is input voor dialoog met de partnerorganisaties en een kwart biedt ICCO achtergrondinformatie bij de beoordeling van een nieuwe financiering. Een derde van de evaluaties is input voor beleidsontwikkeling op de diverse thema's.

Versterking PME-partnerorganisaties

Voor de trainershandleiding voor PME-ondersteuning die ICCO samen met IC/consult en Cordaid ontwierp, is een uitgever gevonden. SAGE India gaat de publicatie drukken en verspreiden via hun netwerk. Planning is dat het boek in april 2008 beschikbaar komt. Les uit dit langdurige traject is dat het professioneel laten uitgeven van een dergelijke publicatie waarmee we ook geïnteresseerden buiten het netwerk hopen te bereiken, aanzienlijk meer tijd kost dan verwacht.

Monitoring en evaluatie op niveau ICCO

Programma-evaluaties

Voor het eerst heeft ICCO een programma-evaluatie uit laten voeren met alliantiepartners (of aan hen gelieerde organisaties). Het is de bedoeling dat de komende jaren, naast de evaluaties van het kwaliteitshuis, waarin ICCO participeert er meer programma-evaluaties samen met alliantiepartners uitgevoerd worden. Het kwaliteitshuis binnen Partos is de opvolger van het MBN-kwaliteitshuis. Vooralsnog zijn de 'oude' MBN-organisaties Cordaid, Hivos, ICCO, Oxfam Novib en Plan Nederland de participanten.

Foto: ICCO

Foto: Barbara Bosma/ICCO

Partos-kwaliteitshuis

In 2007 is de onderzoeksagenda voor het kwaliteitshuis opgesteld en zijn de eerste programma-evaluaties opgestart van het Partos kwaliteitshuis. Volgens afspraak is het MBN-kwaliteitshuis ondergebracht bij de brancheorganisatie Partos. Ook de door de MBN-organisaties in gezamenlijkheid uitgevoerde programma-evaluaties vallen hieronder. Vooral nog zijn bij de nu opgestarte evaluaties geen MFS-organisaties betrokken.

Eén van de voordelen dat het MBN-kwaliteitshuis nu bij Partos hoort, is dat een evaluatie-officer werd aangesteld. Deze medewerker is verantwoordelijk voor zowel de inhoudelijke als de procesbegeleiding van deze, meestal complexe evaluaties. Ook de contacten met de Externe Referentie Groep lopen via Partos. De ervaringen met deze aanstelling tot nu toe zijn positief: het proces verloopt meer gericht en de discussies over de inhoud zijn gericht. De verwachting is dat dit ook zijn weerslag heeft op de kwaliteit en uitkomsten van deze evaluaties.

In het kader van het kwaliteitshuis werden twee gezamenlijke programma-evaluaties gestart over de thema's conflicttransformatie (deelnemende organisaties: Cordaid, ICCO, Oxfam Novib en Plan Nederland) en microfinanciering (Cordaid, Hivos, ICCO en Oxfam Novib). In

2007 is de deskstudie van de conflicttransformatie-evaluatie afgerond. Het veldwerk zal in de eerst 4 maanden van 2008 uitgevoerd worden. De programma-evaluatie microfinanciering is gestart met een onderwerpsverkenning in oktober; deze evaluatie loopt door tot einde 2008. Een belangrijk leerpunt uit de ervaringen met de gezamenlijke evaluaties tot nu toe is dat er al in een vroeg stadium – dus eerder dan tijdens de deskstudie – een portfolio-overzicht samengesteld wordt. Het overzicht helpt om de vraagstelling van de evaluatie goed scherp te krijgen.

IOB-evaluaties

De IOB-evaluatie lobby en advocacy gekoppeld aan economische programma's is in maart 2007 afgerond. Maar het gedrukte rapport is nog niet verschenen. Het wachten is op de officiële reacties van het ministerie en de MFO's, waarmee het rapport aangeboden kan worden aan de opdrachtgever. In de tussentijd is ICCO wel aan de slag gegaan met de belangrijkste aanbevelingen van dit rapport, aangezien deze van cruciaal belang zijn bij het verder ontwikkelen van ICCO's lobbybeleid en de monitoring daarvan. Er is een learning facilitator

lobby aangesteld om lobby binnen ICCO een kwaliteitsimpuls te geven. De lobby zelf is beter verankerd in de organisatie middels concrete afspraken over lobbytrajecten (en ieders taken en verantwoordelijkheden) en de verankering van lobby en het werk van zuidelijke partnerorganisaties. In 2007 is een eerste aanzet gemaakt tot verbetering van de monitoring van lobby, waarbij de lobbydoelen, de achterliggende analyse en het lobby proces uitgewerkt zijn.

Met als aanleiding de IOB-evaluaties economische ontwikkeling in Oeganda en Brazilië (2005 – 2006) hebben de evaluatiemedewerkers van de vier deelnemende organisaties – Cordaid, Hivos, ICCO en Oxfam Novib – een studiebijeenkomst met het IOB gehad. Doel van deze bijeenkomst was om door te praten over het meten van efficiency (doelmatigheid) en effectiviteit (doeltreffendheid).

Interne (programma)evaluaties

Naast de programma-evaluaties met Partos heeft ICCO in 2007 twee andere evaluaties uit laten voeren. Het betreft een landenevaluatie Vietnam en de in jaarverslag 2006 al aangekondigde evaluatie rond het subthema van onderwijs, vocational training. Deze laatste evaluatie is uitgevoerd samen met alliantiepartner Edukans en met Woord en Daad. Van beide evaluaties is in december een draft rapport verschenen. De onderwijsevaluatie is uitgebreid besproken in de coördinatiegroep van de evaluatie (waarin de drie opdrachtgevers vertegenwoordigd zijn en de *learning facilitator* onderwijs van de ICCO-alliantie). Tenslotte is deze evaluatie voorgelegd aan een externe referentiegroep van evaluatiedeskundige Prof. A. de Ruijter en onderwijsdeskundige Dr. Ooijens. Het rapport voldoet nog niet geheel aan de ToR en wordt verder aangepast. Eind januari 2008 verschijnt het finale rapport.

De evaluatiestudie van het Vietnam-programma dat ICCO de afgelopen jaren (2002–2006) in uitvoering had, moet een beoordeling geven van het gevoerde beleid en de feitelijke operationalistie daarvan en zal nadrukkelijk gebruikt worden bij het formuleren van een nieuw programma in de regio. Bij deze evaluatie is een interne referentiegroep betrokken, bestaande uit relatiebeheerders D&V, TtB en de *learning facilitator* D&V en

de beleidsmedewerker evaluatie. Deze evaluatie wordt begin 2008 afgerond.

Impactstudie

Na een lange aanloop is eind 2007 een voorzichtige start gemaakt met een langdurig impactonderzoek. Samen met Woord en Daad en Prisma gaat ICCO (mede namens de ICCO-alliantie) met AMIDST (Universiteit van Amsterdam) en de Universiteit in Tamale (Noord-Ghana) de komende vier jaar onderzoek doen om vanuit perspectief van arme vrouwen en mannen (doelgroep) in Noord-Ghana en Zuid-Burkina te kijken wat 20 jaar ontwikkelingsactiviteiten hen gebracht heeft. Bij dit participatieve impactonderzoek wordt nauw samengewerkt met partnerorganisaties en lokale onderzoekers. Het onderzoek wordt begeleid door een externe referentiegroep van Antonie de Kemp (IOB), Leo de Haan (ASC, Leiden) en Mohammed Sali (ISS).

PME-noodhulp

Om rampenmanagement effectief en efficiënt uit te voeren, zijn voor de drie werksoorten – Rapid Response, Rehabilitatie en Risicomanagement – verschillende PME-systemen ontwikkeld die goed op elkaar en op de algemene PME-systematiek aansluiten.

Naast het ontwikkelen van systemen heeft een aantal evaluaties plaatsgevonden van noodhulpprogramma's waarbij de PME-unit bij de voorbereiding van een aantal van deze evaluaties actief betrokken was. De verschillende (programma-evaluaties) hadden het doel om de 'accountability' te vergroten. Daarnaast wilde ICCO ook graag leren van de interventies gedaan in het kader van noodhulp. Er is hierbij voornamelijk gebruik gemaakt van kwalitatieve evaluatiemethoden waarbij niet alleen de partnerorganisaties deelnamen maar ook de doelgroep. Dankzij deze participatie konden conclusies getrokken worden over de effecten van de noodhulpprogramma's juist op het niveau van de vrouwen en mannen getroffen door rampen. Bij deze evaluaties werd niet alleen gekeken naar de impact van het programma maar ook naar de werkwijze van ICCO & Kerk in Actie en partnerorganisaties. Deze informatie is gebruikt voor de ontwikkeling van beleid en PME-systemen.

Foto: Sigrid Spinnox

Partos-kwaliteitshuis

Naast programma-evaluaties werden een leernetwerk resultaatmeting georganiseerd en een markt om ideeën uit te wisselen. ICCO presenteerde hier het gebruik van de organisatiescan van Bruce Britton. Twee activiteiten verdienen nadere uitleg, *peer references* en overleg met het ministerie.

Peer references

Twee *peer references* vonden plaats in het kwaliteitshuis. De vijf organisaties leerden van elkaar op de onderwerpen doelmatigheid en partnertevredenheidsonderzoek. Leerpunten en tips voor uitvoeren van partnertevredenheidsonderzoek zijn samengevat door facilitator Trigenum en beschikbaar via de Partos website (www.partos.nl). Over doelmatigheid concludeerde de *review* dat het ontwikkelen van *benchmarks* verder kan bijdragen in het toetsen van doelmatigheid. Ook in de gezamenlijke programma-evaluaties moet doelmatigheid terug komen (vergelijking nu en verleden). Doelmatigheid dient een expliciet onderdeel te zijn van beleid, waarbij voor het outcome- en impactniveau gewerkt kan worden met het begrip 'aannemelijkheid', te vatten in plausibele vooronderstellingen over de interventielogica. Het bereiken van doelstellingen op outputniveau impliceert dan dat ook de voorziene outcome/impact bereikt wordt.

Discussie ministerie

De Directie Effectiviteit en Kwaliteit (DEK), Directie Sociale en Institutionele ontwikkeling (DSI) en het kwa-

liteitshuis discussieerden over het begrip resultaatketen. Welke vorm heeft deze gezien vanuit de eigen interventielogica en welke rol kan complementariteit hierbij spelen? Bij deze discussies waren ook andere Partos-leden uitgenodigd, Woord en Daad en ETC. De discussie voorziet in een behoefte van het ministerie en de MFS-organisaties.

APRODEV PME

De PME-groep binnen APRODEV heeft mandaat om te fungeren als forum voor professionele uitwisseling, begeleiding en leren rond PME-gerelateerde zaken binnen zes APRODEV organisaties (Evangelischer Entwicklungsdienst, Brot für die Welt, Christian Aid, Danish Church Aid, Finn Church Aid en ICCO). Eén van de onderwerpen op de agenda blijft de ontstaansreden van deze groep: harmonisatie van rapportages. Ook de interesse in andere monitoring en evaluatiegerelateerde onderwerpen is groot. Op de agenda stonden ACT development en PME, uitwisseling over ervaringen met impactmeting en monitoring en evaluatie binnen de verschillende organisaties. Eén van de pilotprojecten die gestart zijn bij de oprichting van ACT Development is een project impactassessment. Leden van de PME-groep waren betrokken bij het opstellen van het projectvoorstel. Via Christian Aid is de groep vertegenwoordigd in de stuurgroep van deze pilot. Om de discussie levendig te houden is een D-group gestart.

Onderzoek

De ICCO-alliantie is in 2007 betrokken geweest bij een scala aan onderzoeken, de meeste kleinschalig. De belangrijkste betroffen het ECSAD-onderzoek naar partnerschappen in waardeketenontwikkeling (zie onder), de 'Regoverning markets' studie met IIED, UK (het betrekken van kleine producenten in lokale en regionale agrifood markten), een studie naar de rol van religie in onderwijs, een onderzoek naar do's en don't's van partnerconsultaties, een studie naar kinderarbeid en onderwijs, en een aantal onderzoeken rond de effecten van handelsverdragen en handelsliberalisering op voedselzekerheid. De meeste onderzoeken werden met andere (Nederlandse) ontwikkelingsorganisaties (zoals Cordaid, Oxfam Novib, Terre des Hommes, Plan Nederland, War Child en Wemos) en kennisinstituten opgezet (Ministerie van Sociale Zaken, TNO, Wageningen International, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Erasmus Universiteit).

In Europees verband participeerde ICCO in het INTRAC NGO Research Forum en European Association of Development Research and Training Institutes (EADI). In 2007 werd er op kleine schaal samenwerking gezocht met zuidelijke onderzoeksinstituten, in Madagascar rond water en landgebruik en in Burkina Faso rond microfinanciering (met Terrafina).

ICCO heeft elk jaar 3 postdoc studenten van het CIDIN in Nijmegen in dienst die ook onderzoek uitvoeren (onderzoeken dit jaar: 'Monitoring food security in economic development programmes' en een studie naar gebruik van kwalitatieve methodieken in programma-evaluaties). Incidenteel co-financiert de ICCO-alliantie promotieonderzoeken als deze van voldoende belang worden geacht voor het beleid en de uitvoering van de alliantieleden. Voorbeelden hiervan zijn 'Sharing peace building knowledge' (met de Universiteit van Amsterdam), 'Masculiniteit, hiv/aids en religie

Foto: Esike van Gorkum/ICCO

Foto: Impulsis

in Afrika' (met de Universiteit Utrecht) en 'Community-based disaster risk management' (met de Wageningen Universiteit).

Dit jaar investeerde ICCO in meer overzicht en coördinatie van verschillende onderzoeken, zowel het onderzoek dat direct gerelateerd is aan programma's en projecten als ook meer strategisch en toekomstgericht onderzoek.

Ook is er een bescheiden onderzoeksfonds opgezet waarop medewerkers van de ICCO-alliantie en partners in het Zuiden aanspraak kunnen maken, met name voor innovatief en toekomstgericht onderzoek.

Nieuw in 2007 was onderzoek in alliantieverband en meer onderzoek rond het eigen functioneren, bijvoorbeeld een assessment van uitgevoerde *baseline studies* conflicttransformatie op basis waarvan een conflictmanagement *toolkit* werd ontwikkeld. De studie rond partnerconsultaties is een ander voorbeeld. De lessen daarvan werden geïntegreerd in het programmatisch werken van de alliantie. Verder stelden we onderzoeksresultaten beter beschikbaar via digitale instrumenten zoals wiki's. (Een wiki is een webtoepassing, waarmee documenten gezamenlijk kunnen worden bewerkt. Een bekend voorbeeld is de online encyclopedie wikipedia).

ECSAD

De derde fase van het onderzoek naar partnerschappen in internationale handelsketens (ECSAD fase II) is afgerond. De 'rough guide' is tijdens verschillende bijeenkomsten gepresenteerd. Allereerst bij ICCO tijdens een bijeenkomst met de onderzoekers op 18 januari, tijdens een door directie duurzame economische ontwikkeling (DDE) van het ministerie van Buitenlandse Zaken georganiseerde bijeenkomst waar ook de ministeries van financiën en landbouw, natuur en visserij (LNV) aanwezig waren en tenslotte in oktober tijdens een *expertmeeting* samen met AgriProfocus. Centraal stonden de mogelijkheden en dilemma's waar ontwikkelings-ngo's mee te maken krijgen wanneer zij een makelaarsrol aannemen in het ontwikkelen van *pro-poor* handelsketens. Het doel van de bijeenkomst was het delen van kennis, ervaringen en geleerde lessen en het bediscussiëren van dilemma's. Met ECSAD is volgens afspraak de derde en laatste fase (1 jaar) van het onderzoek verkend. In deze fase wordt de voorliggende versie van de 'rough guide' in de praktijk getest. De definitieve versie is in september 2008 klaar voor presentatie.

Foto: Paul Jeffrey/Act International

Samenwerking AIM for human rights

Het vervolg op de eerste gezamenlijke workshop over PME en mensenrechtenprogramma's was wederom een workshop. Dezelfde senior staf van zuidelijke en noordelijke mensenrechtenorganisaties die de eerste workshop bijwoonde en tussentijds de opgedane theorie toetste aan de praktijk kwam bijeen voor een *writeshop*. De voorbereiding vond plaats via een D-group. Met het verkregen materiaal werkt de eindredactie aan een definitief concept. De *practical guide* 'Learning from human rights programmes' is zomer 2008 gereed.

Referentiegroep Onderzoek en Evaluatie

ICCO's referentiegroep onderzoek en evaluatie kwam in 2007 driemaal bijeen om uiteenlopende onderwerpen te bespreken, variërend van vragen over uitvoering van *baseline studies* en een *peer review* naar de relaties binnen noodhulpfinancieringen tot meer methodologische kwesties als gebruik van kwalitatieve methodieken in evaluaties. De referentiegroep hield ICCO een spiegel voor, stelde lastige vragen, adviseerde en wees op nieuwe ontwikkelingen. De discussies waren zonder uitzondering intensief en waardevol voor ICCO's leren.

Foto: ICCO

5

Hoofdstuk

De 7 hoofdprogramma's

De 7 hoofdprogramma's

5.1 DUURZAME RECHTVAARDIGE ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Via dit hoofdprogramma stimuleerde de ICCO-alliantie marktontwikkeling, ketenontwikkeling en de sociaal-economische randvoorwaarden hiervoor. We werkten aan lokaal ondernemerschap, toegang tot lokale en internationale markten, aan verbeterde bedrijfsmatige dienstverlening, een toegankelijke financiële en bancaire infrastructuur. Het doel was een verbeterde positie van werknemers, producenten en rurale huishoudens en bevordering van maatschappelijk verantwoord ondernemen bij Nederlandse en zuidelijke bedrijven. Ook werkten we via het kli-

maatplan aan verbetering van het leefklimaat (onder meer door de eigen CO₂-uitstoot te compenseren). Het hoofdprogramma kende vijf deelprogramma's: internationale markten (rond de producten bos, fruit en katoen), lokale marktontwikkeling (LMO), financiële diensten (FD), samenwerking bedrijfsleven en het klimaatplan. Armoede- en milieuproblemen overstijgen landsgrenzen. Verschillende belanghebbenden in uiteenlopende delen van de wereld kunnen en moeten samenwerken aan een rechtvaardiger verdeling van kennis, welvaart en macht. Naast overheden en maatschappelijke organisaties zijn bedrijven daarbij onmisbaar.

Internationale Markten

Hoofddoelstelling

Kleine producenten en werknemers in drie productieketens verwerven toegang tot de internationale markt en voegen waarde toe aan hun producten, waarmee hun sociaal-economische positie verbetert en een structurele verandering in de sector ingezet wordt.

Landen en regio's

Benin, Senegal, Ghana, Kameroen, Burkina Faso, Kenia, zuidelijk Afrika, Ethiopië, India, Filippijnen, Papoea-Nieuw-Guinea, Solomonseilanden, zuidelijke Kaukasus, Centraal-Azië, Brazilië, Paraguay, Peru, Bolivia, Ecuador, Guatemala, Nicaragua, Honduras, El Salvador, Suriname.

Beschrijving van het deelprogramma

Via het deelprogramma Internationale Markten (IM) verwerven kleine producenten en werknemers in drie productieketens toegang tot de internationale markt: katoen, bosproducten en fruit. Zij voegen waarde toe aan de producten uit deze ketens en verbeteren hun sociaal-economische positie en de sector. In de loop van

Foto: Mea Strijker/ICCO

Foto: Karin Anema/ICCO

deze bedrijfsplanperiode wordt bekeken of het nuttig en haalbaar is een vierde toe te voegen. Ook in 2007 werkte de alliantie aan zogeheten *ketenopbouw* in de internationale markt. Dat wil zeggen dat producten van kleine producenten uit ontwikkelingslanden in de schappen van westerse bedrijven belanden. De producten zijn geproduceerd op een sociaal rechtvaardige, duurzame en milieuvriendelijke manier.

In de periode 2007-2010 werkt de ICCO-alliantie aan:

1. Binnen lokale en internationale markt- en ketenontwikkeling:
 - het creëren van toegevoegde waarde in het Zuiden zelf;
 - verbetering van positie en arbeidsomstandigheden van werknemers;

Tabel 5.1.1 Projecten van programma "DREO" naar type partnerorganisatie (in percentage, in 2007)

Deelprogramma	Bedrijven	Doelgroep org.	Dienstverl. org.	Netwerk	Lidmaatschaps org.	Intermediaire org.	Kerken	Eigen beheer	
Intern. markten	9%	5%	37%	12%	6%	21%	0%	10%	
Lokale markten	3%	7%	33%	12%	9%	30%	0%	6%	
Financiële diensten*	3%	5%	41%	14%	10%	6%	0%	21%	
Samenw. Bedrijven**	0%	6%	41%	24%	12%	0%	0%	18%	
Klimaatplan	50%	0%	25%	0%	0%	0%	0%	25%	
	4%	6%	37%	13%	9%	19%	0%	12%	100%

* exclusief Oikocredit portfolio

** exclusief Impulsis en Share People portfolio

2. Randvoorwaarden voor markt- en ketenontwikkeling:
 - versterking van de dienstverlening voor (niet landbouw) bedrijfsontwikkeling, marktontwikkeling en ondernemerschap;
 - gebruik van instrumenten als rurale micro-financiering en *fundengineering*;
3. Internationale coderings- en certificeringssystemen binnen *mainstream* markten;
4. Intensievere samenwerking met het bedrijfsleven in de ketens via multi-actor partnerschappen binnen de keten. We zetten meer dan voorheen in op uitwisseling van kennis en expertise en ontwikkeling.

Voorbeelden programmatisch werken

Algemeen

Het eerste product van door ICCO ondersteunde kleine producenten heeft een rechtstreekse markt gevonden bij Fair Support/Wereldwinkels (zijden sjaals uit India) en nieuwe productlijnen (bijvoorbeeld gordijnen) zijn bediscussieerd om verder te ontwikkelen. NIVAH (kleine importeur van Wereldwinkel) deed onderzoek naar nieuwe afzetmarkten buiten het bekende circuit van Wereldwinkels. Fair Food informeerde consumenten (vooral jongeren) over eerlijke producten. Het eerste jaar van de samenwerking hebben Fair Support en ICCO geconstateerd dat voor het tot stand brengen van tien productlijnen van kleine producenten naar de Wereldwinkels een importeur betrokken moet worden.

FTO is hierbij betrokken. De praktische samenwerking tussen ICCO en Fair Food wordt in 2008 uitgewerkt.

Fruit

De samenwerking met de Albert Heijn Foundation ging in 2007 van start, evenals die met FairMatch Support en FairBites. Via de organisatie Bananalink kunnen we de arbeidsomstandigheden op de bananenplantage verbeteren.

ICCO werkt al enkele jaren zeer goed samen met Albert Heijn, bijvoorbeeld bij de levering van mango's uit Burkina Faso. In 2007 is de samenwerking met Albert Heijn nog breder en strategischer ingezet en geformaliseerd. We werkten samen aan duurzaamheidsprojecten bij groenten- en fruitleveranciers in Afrika en aan de ontwikkeling van een projectenfonds, via de zogenaamde Albert Heijn Foundation. De basis van het fonds is een deel van de marge van Albert Heijn en haar deelnemende leveranciers van groenten en fruit uit Afrika. De Albert Heijn Foundation heeft zich ten doel gesteld: verbetering van de sociaal-economische positie van Afrikaanse producenten en arbeiders, die groente en fruit leveren aan Albert Heijn. Dit kan door te voldoen aan kwaliteitsstandaarden voor duurzame productie, steunen van ontwikkelingsprojecten van Afrikaanse arbeiders en waar mogelijk de verbetering van de soci-

Foto: Ben Nijkamp/ICCO

Foto: Pilgrimm Pictures

aal-economische positie van kleine producenten door hen toegang te verschaffen tot de keten. Zes projecten zijn in 2007 voorbereid. ICCO beheerde de fondsen van de Albert Heijn Foundation en adviseerde over de projecten.

Met FairMatch Support zijn de mogelijkheden onderzocht om mango's, groenten en cashewnoten uit Afrika te importeren.

Via FairMatch Support

Er werden zes producentenorganisaties gevonden, die cashew gaan leveren. Daardoor krijgen vanaf 2008 4500 kleine boeren toegang tot Europese markt. 200 arbeiders in de verwerkende industrie hebben betere sociale en arbeidsomstandigheden. Er werd in 2007 één test-container voorbereid.

Er werden vier producentenorganisaties gevonden. Een proefzending van vier containers mango's volgt in 2008. 466 kleine boeren krijgen toegang tot de Europese markt, 965 medewerkers (84% vrouw) in Zimbabwe en 40 'smallholders' hebben betere arbeidsomstandigheden en uitzicht op duurzame ketens.

FairBites

Een geheel nieuw concept is dat van FairBites. Hiervoor moet een bedrijf voldoen aan alle ethische codes en normen, waaronder die van *ownership*, transparantie, *local-global linkages* (dat wil zeggen dat elk product een ingre-

diënt moet bevatten uit noord én zuid). Doel is dat consumenten niet hoeven kiezen tussen óf eerlijk, óf biologisch, maar met de aanschaf van een product aan alle standaarden voldoen. ICCO financierde de uitwerking van het idee via FairBites en verbond producenten aan bestaande en nieuwe ketens via FairMatch Support. Producenten, consumenten en aandeelhouders zijn tegelijkertijd eigenaar van het bedrijf en bouwen zo de ultieme transparante keten. De eerste producten komen in 2008.

Bananalink

Via Bananalink, een Engelse ngo, wisten we de arbeidsomstandigheden op de bananenplantage te verbeteren. De arbeiders krijgen trainingen om voor hun rechten op te komen, of hoe een vakbond op te richten. Ook lobbieden we voor betere wetgeving. Dit is belangrijk, maar riskant. Zo werd begin 2008 Miguel Angel Raírez vermoord. Hij was één van de initiatiefnemers van de vakbond Sitrabansur, die hij in juli 2007 oprichtte voor werknemers van de Finca Olga Maria, een bedrijf dat produceert voor de export naar de VS voor Chiquita Brands International. De moord past in een reeks van ontslagen en bedreigingen van arbeiders die zich bij de vakbond aansloten. Sitrabansur is via een regionaal netwerk van zeventig Midden-Amerikaanse organisaties van vakbonden en mensenrechtenorganisaties, die strijden voor betere arbeidsrechten, aangesloten bij Bananalink.

Tot slot organiseerde ICCO samen met de Stichting Max Havelaar een persreis naar Ecuador rond het thema eerlijke (bananen)handel. Dit leidde tot verslagen in de media.

Minder succesvol

Er zijn minder rechtstreekse contracteringen gesloten met producentenorganisaties in het Zuiden. Zo haakte een bedrijf af omdat het toch liever met de grotere plantages samenwerkt, in plaats van met kleinere producenten.

Katoen

Succesvol

De regionale katoenconferenties (in Zuid-Afrika, Paraguay en India) en de jaarlijkse conferentie van Organic Exchange in Californië werden druk bezocht (450 – 500 deelnemers). Het was een goed moment voor netwerken en lobby en de uitwisseling van informatie. ICCO werd goed genoemd. De katoenproducenten zijn inmiddels te vinden op de website van Organic Exchange wat de transparantie en bereikbaarheid heeft verbeterd. Organic Exchange Farm Development heeft contact met 75 katoenprojecten en het aantal leden van Organic Exchange groeide tot 221. Afgelopen jaar startte ook Organic Exchange Europe. Met C&A werd een groot biologisch katoenprogramma gestart. Voor 2008 worden 2 miljoen kledingstukken van biokatoen verwacht (wat overeenkomt met 1,200 ton biologische katoen). Wereldwijd is de afname van biologische katoen verdubbeld van 0,1% naar 0,2%.

Meerdere organisaties controleren kledingfabrieken op sociale – en arbeidsomstandigheden. Tot nog toe was het lastige dat ze verschillende criteria hanteerden. Met financiële steun van ICCO bracht JO IN de organisaties bijeen, met als resultaat dat deze een aantal basisprincipes overeenkwam (een zogeheten ‘common code’) waarmee ze fabrieken kunnen controleren op de arbeidsomstandigheden.

De Schone Kleren Kampagne dwong de Indiase fabrikant Fiber & Fabrics International (FFI) met succes tot meer openheid over de productiemethoden (onder meer van het Nederlandse kledingmerk G-star). Werknemers en lokale organisaties hadden geklaagd over de

arbeidsituatie. De fabriek spande vervolgens een rechtszaak aan wegens laster. Na tussenkomst van Ruud Lubbers is afgesproken dat een tussenpersoon nieuwe klachten zal behandelen. Ook mogen werknemers zich organiseren in een vakbond.

Kuyichi, het Europese jeansbedrijf dat zich bijna volledig richt op biologische katoen en fair trade, en waarvan ICCO voor een klein deel mede-eigenaar is, groeide gestaag. De vraag is groot, de omzet groeiende en de modewereld ontdekt de meerwaarde van biologische en verantwoorde kleren.

Minder succesvol

De lancering van fair trade katoen in Nederland met Max Havelaar werd uitgesteld naar 2008.

Via het Better Cotton Initiative werkte ICCO (samen met onder meer het Wereld Natuur Fonds) aan een schonere en eerlijker katoenproductie. Dit initiatief omvat internationale merken die hun productie willen verduurzamen, zonder meteen te voldoen aan hoge standaarden voor biologische of fair trade katoen. Maar het proces verliep langzaam. Het ledenaantal groeide niet en het is onduidelijk hoeveel de aangesloten merken willen investeren in de verbeteringen naar een duurzamer katoen. Nu Ikea zich en andere grote bedrijven zich hebben aangesloten en er een meer stabiele financiering is, lijkt er schot in te komen.

Bos

Succesvol

Unilever en ICCO onderzochten of een internationale keten van Liberiaanse allanblackianoten gelegd kan worden. Allanblackia is een bosvrucht met grote pitten die veel olie bevatten. Die olie heeft goede vetten en is geschikt voor margarine. De Liberiaanse organisaties SAMFU en SDI deden onderzoek naar waar de allanblackiaboom groeit en wat de mogelijkheden zijn voor verzamelen van vruchten en kleinschalige plantagebouw. Begin 2008 staat een proefproject gepland. Ook werd gekeken naar wat allanblackia-oogst kan bijdragen aan inkomsten voor dorpen in Liberia. In 2008 zullen ICCO, Unilever, SDI en SAMFU besluiten of en hoe de cultivatie van allanblackia wordt opgepakt.

De keurmerken Forest Steward Council (FSC) en Fair trade Labelling Organisation (FLO) besloten om in 2008 uit te zoeken hoe zij samen een kosteneffectieve 'dual-certification' kunnen opzetten voor bosproducten van kleine producenten, dankzij door ICCO geïnitieerd onderzoek van IIED. Via de samenwerking tussen FLO en FSC krijgen kleine producenten hun producten herkenbaar op de markt. De herkenbaarheid van duurzaam hout van kleine producenten is voor ICCO een belangrijke strategie.

Minder succesvol

De voorwaarden voor een goede bedrijfsmatige aanpak (deugdelijke boekhouding) ontbreken vaak bij kleine producenten van bosproducten. Daardoor bleef het lastig om economische duurzaamheid op de langere termijn te garanderen. In 2008 zal actie worden ondernomen en aan het netwerk van kleine houtproducentenorganisaties dat ICCO in 2007 heeft geïnitieerd zal een training worden gegeven om dit probleem op te lossen.

Door de orkaan Felix in Nicaragua is veel bos in de Región Autónoma de Atlántico Norte verloren gegaan. Daardoor hebben we het geplande bossenprogramma in Nicaragua niet kunnen opbouwen.

Voorbeelden partners

Succesvol

Een leernetwerk van kleine houtproducenten (uit onder meer Ghana, Nicaragua, Guatemala) werd opgezet. Partners leerden van elkaar, en van FSC-international, hoe ze het FSC-certificaat kunnen bemachtigen en hoe bosbewoners bij bosbeheer zijn te betrekken. Ook bezochten ze houtimporterende bedrijven in Nederland, wat ze inzicht verschafte in wat de markt vraagt.

Een eerste container FSC-gecertificeerd hout werd door onze Guatemalteekse partner Forescom geleverd aan kozijnenfabrikant Burgland. Hiermee kwam ook een nieuwe houtsoort (Santa Maria) op de Nederlandse markt. En bovendien kon Forescom veel investeren in noodzakelijke nieuwe machines en loods en dankzij een krediet van Oikocredit: een mooi voorbeeld van samenwerking in de alliantie. Dit contact werd in eerste instantie gelegd via Impulsis.

Minder succesvol

Binnen FASE Gurupa bleek de aansluiting op de markt structureel onvoldoende belicht te worden (in vergelijking met politieke kwesties als toegang tot land) waardoor de economische haalbaarheid van bosbeheer door

Foto: Jan Marchal/ICCO

Foto: Carla Kivits/ICCO

bosgemeenschappen (een doel van ICCO in deze samenwerking) onvoldoende uit de verf kwam.

Voortgang programmatisch werken

Voortgang bij alle onderdelen van internationale markten verliep volgens planning: voldoende om de resultaten te halen. Resultaatmeting op doelgroepniveau loopt achter. Ook vraagt de fase tussen verkenning en identificatie en het daadwerkelijk komen tot projecten en financieringen vaak nogal wat tijd. Het is moeilijk om partners te vinden die zowel kennis hebben (of snel kunnen verwerven) van internationale markten, van producten en die bovendien iets weten van organisatorische ontwikkeling (financieel en management beheer). Zulke kennis is erg behulpzaam bij het succesvol leggen van internationale productketens. Daarnaast zijn de traditionele partners als ngo's vaak minder genegen om met leningen en garanties te werken (een vrij normale financieel-bedrijfsmatige vorm van geldverwerving). Een van onze voorwaarden is dat we de kerntaken van bedrijven niet subsidiëren, om de markt niet te verstoren. Bovendien vragen we businessplannen, ook niet altijd even makkelijk voor onze (traditionele) partners. Dat betekent dat we een heel nieuw partnerbestand moeten opbouwen. Door de toekomstige decentralisatie van ICCO kunnen we hier beter op inspelen.

Samenwerking

Voor fruit zijn we gaan samenwerken met Agriprofocus rond het onderwerp 'contractfarming'.

Met ProBos is samenwerking gestart met het bossenbedrijfsleven, onder andere tijdens een kennisbijeenkomst voor het Nederlandse bedrijfsleven. ICCO initieerde een platform met WWF, FSC, FLO, Forcert over samenwerking rond certificering. Dit werd gecoördineerd door IIED. De eerste stappen zijn gezet voor een Amazone-campagne met FSC NL en WNF (Schoklandakkoord).

Geleerde lessen

Er is geen programma-evaluatie geweest. Succesvolle samenwerking met Helvetas en Organic Exchange in het katoenplatform en een 'community of practice' voor het systematiseren van ervaringen.

Conclusie

We wisten veel noordelijke bedrijven te betrekken in 2007. Er was duidelijke voortgang te zien. Niettemin blijft het aanbod achter bij de vraag. Dit is kenmerkend voor de introductie van nieuwe producten op de internationale markt. Voor fruit kost de uitwerking van strategische samenwerking met bedrijven meer tijd dan verwacht. Nieuwe contacten met bedrijven zijn op een lager pitje gezet.

Lokale marktontwikkeling

Hoofddoelstelling

Kleine producenten en werknemers verbeteren op duurzame wijze hun sociaal economische positie binnen lokale markten door vergrote markttoegang, meer keteninvloed en een betere concurrentiepositie via differentiatie strategieën.

Landen

Armenië, Azerbeidzjan, Kirgizië, Tadzjikistan, India, Filippijnen, Burkina Faso, Kameroen, Kenia, Rwanda, Ethiopië, Ghana, Benin, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Suriname, Peru, Bolivia, Ecuador, Brazilië, Paraguay.

Beschrijving van het deelprogramma

De ICCO-alliantie ontwikkelt haar deelprogramma lokale marktontwikkeling in ruim 20 landen in Latijns-Amerika, Afrika en Azië. De kern van het programma is de versterking van lokale waardeketens zodat die de belangen van kleine producenten ten goede komen. Dit programma voeren we uit op het platteland. We werken vooral aan agrarische ketens zoals zuivel, fruit, groenten, maar ook granen, vezelgewassen en kunstnijverheid hebben in de programma een plek. De alliantie analyseert de belangrijkste problemen in de specifieke ketens en betreft de verschillende partijen (boeren, verwerkende industrieën, handelaren) bij het oplossen daarvan. Vooral de versteviging van producentenorganisaties is ons werk. Door de ontwikkeling van duurzame ketens verbetert de positie van kleine producenten.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

In 2007 zijn meerdere lokale netwerken goed van de grond gekomen. Zo heeft Philsen – een netwerk van ngo's in de Filippijnen – een samenwerking opgezet met een groot kokosverwerkend bedrijf, wat de kokosboeren een betere markt geeft. Daarnaast heeft Philsen de gezondheidsproductenketens verder ontwikkeld en is men bezig Business Development Services verder te ontwikkelen. In Ethiopië is een 'learning alliance' van ngo's en boerenorganisaties rond waardeketens van start gegaan. Kennisinstituten zoals KIT en IIRR en ngo's zoals SNV en ICCO ondersteunden dit proces.

In Azië en Afrika zijn partnerorganisaties getraind in waardeketenontwikkeling. Deze trainingen krijgen een vervolg met D-groups en workshops.

Sinds afgelopen jaar werkt ICCO met programma's. Dat stimuleerde partners tot meer uitwisseling van ervaringen en expertise. In Kirgizië en Tadzjikistan werkten we aan een programma capaciteitsopbouw. Door kleine producenten en verwerkende bedrijven te versterken werden ook waardeketens ontwikkeld. In Kenia wisselden partners hun ervaringen uit, bijvoorbeeld door een gezamenlijk veldbezoek aan verschillende betrokkenen in een zuivelketen. Dit heeft de kwaliteit van de programma's van die partners verhoogd.

Ook in Benin is een start gemaakt met programmatisch werken. In een workshop met partners lokale marktontwikkeling en voedselzekerheid hebben we hun diverse activiteiten verbonden. In 2008 zullen drie allianties gevormd worden waarin de partners zullen samenwerken aan onder meer ketenontwikkeling en nationale productkwaliteit.

In Brazilië werkten we met een brede beweging van (netwerken van) ngo's, producentenorganisaties, coöperaties en associaties van kleine boeren en rurale bewegingen aan de ontwikkeling van programma's ter versterking van de agro-ecologische landbouw, het verbinden van productie, transformatie en afzet en een sterkere concurrentiepositie van partnerorganisaties. De deelnemers aan dit netwerk werken samen met BDS providers als CAM en Campina om producentenorganisaties commerciëler te laten werken.

Een flink aantal producentenorganisaties in Latijns-Amerika en Azië is in staat rendabel en op redelijk schaal te opereren. In dit opzicht is de doelstelling van het bedrijfsplan al gehaald. Een aantal producentenorganisaties in Afrika, die op de internationale markt gericht zijn, was ook succesvol. De op lokale markt gerichte producentenorganisaties in Afrika moeten schaalvergroten en zorgen voor financiële duurzaamheid.

Steeds meer partners zijn in staat verbanden te leggen tussen boerengroepen en verwerkende bedrijven. Traditioneel zetten ngo's meer in op het opzetten van een

eigen bedrijf, dit kost veel tijd en is niet altijd succesvol. Samenwerking met lokaal bedrijfsleven biedt een goed alternatief, al zijn hier bij weer andere risico's (redelijke prijs, duurzame afzet van producten). Het ontwikkelen van een vertrouwensrelatie tussen boerengroepen en bedrijven is hierbij cruciaal. Overleg tussen deze partijen helpt hierbij, maar het gaat om het ontwikkelen van een stabiele relatie op basis van een aantal gemeenschappelijke belangen.

Minder succesvol

Dat laatste is moeilijk in Kirgizië. Het aantal gerespecteerde contracten tussen producentengroepen en verwerkende industrie lag beduidend lager in 2007 (40%) dan in 2006 (80%) door sterk fluctuerende marktprijzen. Betere prijzen op de versmarkt brachten veel producenten ertoe om direct te verkopen in plaats van het contract met de verwerkende industrie te respecteren. Dit heeft het toch al broze vertrouwen geen goed gedaan en verslechterde de positie van de verwerkende industrie die het al moeilijk heeft om te concurreren met geïmporteerde producten.

De weg naar economische en organisatorische duurzaamheid van producentenorganisaties is lang. Hoewel er een aantal successen zijn (met name in Latijns-Amerika en Azië) zijn er meer producentenorganisaties die nog een lange weg te gaan hebben, zowel in schaal als financiële duurzaamheid. De dubbele doelstelling van een goede prijs voor boeren en zelf duurzaam worden is moeilijk en alleen haalbaar als voldoende schaal gerealiseerd wordt en de producentenorganisatie zich voldoende aanpast aan veranderende marktcondities. Afgelopen jaar werd onder meer op het versterken van die capaciteit van producentenorganisaties ingezet en werden ervaringen van succesvolle producentenorganisaties uitgewisseld.

In de Andes is er groot potentieel en eigenaarschap voor ontwikkeling van een programma toegang tot markten voor ecologische producten. Proces is echter moeizaam door de belangen van donor en commerciële belangen en concurrentie, moeilijke (internationale) communicatie. Verschillen in visie op markttoegang, verschil in visie op rol overheid, normatief kader, maken programma-ontwikkeling tot een interessante

uitdaging. De bijeenkomst waarbij men 2 dagen samenkwam om te praten over dilemma's bleek een stap in de goede richting.

Voorbeelden partners

Succesvol

MOPAWI is een Hondurese ngo die werkt met en voor de Miskito-Indianen in het afgelegen gebied Mosquitia. MOPAWI zet zich onder meer in voor de economische ontwikkeling van de bevolking en bemiddelde bij het afsluiten van een contract tussen lokale producenten en het Canadese cosmeticabedrijf Ojon Corporation voor de afname van batana (een soort palmolie) en cacao. Door de verkoop heeft de bevolking voor het eerst een redelijk en stabiel inkomen. Het was lastig een afzetmarkt voor hun producten te vinden, omdat de regio alleen per boot of vliegtuig te bereiken is. De transportkosten zijn hierdoor hoog waardoor ze niet kunnen concurreren met andere producenten. Ojon Corporation benut de bijzondere afkomst van de producten in hun marketing en betaalt een goede prijs aan de lokale batana- en cacao producenten.

Met steun van ICCO werkt een junior deskundige aan de verbetering van de bedrijfskundige capaciteiten van zowel MOPAWI als een lokale cacaoassociatie. In 2007 heeft deze geholpen met een marktstudie voor cacao, is er een bedrijfsplan geschreven voor de cacaoassociatie en zijn er trainingen gegeven voor organisatieontwikkeling. Daarnaast werd gewerkt aan een goed administratief en kwalitatief productiesysteem voor de associatie ter voorbereiding van het behalen van fair trade certificering. Momenteel wordt er onderzocht of er andere producten geproduceerd kunnen worden voor de verkoop aan het cosmeticabedrijf zoals vanille en peper en worden hier de nodige studies voor gedaan.

Soja is de belangrijkste grondstof voor diervoer (en uiteindelijk vlees) en Nederland is Europa's grootste soja-importeur. Maar in en rondom het Braziliaanse nationaal park Xingu hebben kleine boeren en inheemse volken te lijden van grootschalige sojateelt. Er vindt ontbossing plaats, landbouwgif stroomt de Xingu-rivier in en boeren worden verdreven van hun grond. De soja-coalitie – een samenwerking van meerdere Nederlandse organisaties – stelt deze negatieve gevolgen aan de kaak. Zo werden via een burgerinitiatief, geleid door

Foto: Iris van de Laak/ICCO

Milieudefensie vanuit de campagne 'Stop fout Vlees', zo'n 100 000 handtekeningen opgehaald, wat het mogelijk maakte om direct vragen te stellen in de Tweede Kamer en te pleiten voor invoer van duurzame soja en de beperking van niet-duurzame soja. ICCO sloot zich bij dat initiatief aan.

Tegelijkertijd sprak de sojacoalitie in een zogeheten 'round table' onder meer met vertegenwoordigers van de veevoederindustrie, sojaboeren en de Rabobank (die de sector krediet verleent) over de manier waarop de sojaproductie verduurzaamd kan worden. In Brazilië voerde partnerorganisatie ISA een nationale bewustwordingscampagne. Er zijn strenge milieuwetten, maar bedrijven en grote sojaboeren houden zich daar niet aan. Niet alleen werden Brazilianen (vooral jongeren) zich bewust van de aangerichte verwoestingen, ook besloot Rabobank alleen kredieten te verstrekken aan boeren die zich aan de wet houden.

Filippijnen

UMFI heeft haar bereik naar producentenorganisaties verder uitgebreid en levert nu aan meer dan 150 supermarkten. Bovendien heeft UMFI een eigen merk op de markt gezet dat muscovadosuiker levert aan ketens van koffie-restaurants.

Het lokale markten programma in Tadzjikistan is sterk gegroeid sinds de start eind 2006. Door de rol van ketenfacilitator te spelen is een klein team adviseurs in staat om met partners 200 boeren te bereiken in het eerste jaar, terwijl er in het tweede jaar ruim 800 boeren getraind en gekoppeld zullen worden aan afnemers voor hun groenten. Het programma in Kirgizië dat in 2005 begon heeft nu een bereik van 2000 kleine boeren, dit aantal zal verder groeien. In totaal werkt het programma nu met zo'n 15 verwerkende bedrijven. Ondanks deze groei is de relatie tussen producenten en de verwerkende industrie verre van stabiel.

Minder succesvol

In Armenië is de boerenbond FAA niet in staat gebleken om een rendabele marketingactiviteit op te zetten. Hoewel een eerste pilot succesvol was, is het vervolg vastgelopen op grensproblemen (export) en interne problemen van de organisatie. Ondanks externe adviezen zijn deze problemen onvoldoende aangepakt. De pilot wordt niet voortgezet en eventuele verdere ondersteuning van de FAA zal niet meer op het terrein van marketing zijn, daar deze organisatie daar niet geschikt voor bleek.

Op de Filippijnen is KFI niet in staat gebleken om een rendabele coco-coir keten te ontwikkelen. De organisatie bleek te weinig zakelijk inzicht te hebben en leerde te weinig van fouten. De ondersteuning van KFI is mede hierom stopgezet.

In Guatemala is partner Aj Ticonel (coöperatief bedrijf voor de verwerking en verkoop van groenten) er niet in geslaagd haar lening met Oikocredit (en ICCO-garantie) af te betalen, en de garantie is voor eerst in de geschiedenis in samenwerking ICCO-Oikocredit ingetrokken. Oorzaken van de problemen waren de orkaan Stan en het overlijden van de directeur. Inmiddels heeft het bedrijf na afspraken met Oikocredit een doorstart gemaakt en is geherstructureerd.

Voortgang programmatisch werken

In Paraguay is gewerkt aan het voorbereiden van een bijeenkomst van partners die gaan samenwerken in programma rondom katoen, in Guatemala zijn partners van de regio Midden-Amerika betrokken bij de voorbereidingen voor een seminar rondom samenwerking met bedrijfsleven en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ook in Ethiopië en Kenia, India en de Filippijnen zijn netwerken in ontwikkeling die programmatische samenwerking een impuls zullen geven. In alle regio's zijn programmaplannen geschreven, behalve in Benin en Midden-Amerika, waar de plannen nog in ontwikkeling zijn.

Samenwerking

In de alliantie werkte Share People aan uitwisselingen met Filippijnen, India, Ethiopië, Peru. De deelnemers adviseerden partners over hun bedrijfsvoering. ICCO leverde financiële en inhoudelijke bijdragen aan de BID Challenge 2007. Verder werkten we in dit deelprogramma onder meer samen met KIT, Agriterra, SNV, Agromisa en het LEL, waarmee we een 'wegwijzer marktontwikkeling' schreven. En met de Secretariado Rural in de Andes.

Geleerde lessen

Verschillende programma's zijn geëvalueerd. Zo werd het pilot-programma in Tadzjikistan, samen met Helvetas uitgevoerd, geslaagd bevonden. De kwaliteit en onafhankelijkheid van de ngo's in Tadzjikistan is een

punt van zorg. Willen we de programma's op een hoger niveau brengen, dan zal de kwaliteit sterk verbeterd moeten worden. Na een evaluatie van het graanbankenprogramma in Ethiopië rees twijfel over de duurzaamheid van de graanbanken. Aanbevolen werd om met een kleiner aantal meer marktgerichte organisaties door te gaan (90 in plaats van 200), dat perspectief op duurzaamheid heeft.

In Benin lieten we een externe evaluatie uitvoeren naar het netwerk van ngo's, producentenorganisaties en individuele consultants (REDAD). De machtsverhoudingen in de beslissingstructuur van het netwerk waren geen juiste afspiegeling van haar leden. Het netwerk blijft een concurrent van de ngo's voor wie het juist een dienstverlenende rol zou moeten hebben. Het netwerk moet in 2008 veranderingen doorvoeren, anders moet ICCO haar steun staken.

In Latijns-Amerika zijn geen programma-evaluaties gehouden, wel van lopende institutionele financieringen. Voor het Nicaragua-programma is een Mid-Term review gehouden. Daarbij werden onder meer de programma-opzet, het functioneren van de samenwerking tussen Nederland en Nicaragua en het functioneren van programmavertegenwoordiging in Nicaragua onderzocht. Omdat het programma pas kort loopt, is niet gekeken naar impact op veldniveau. Het rapport heeft enkele verbeteringen in het programma opgeleverd.

Conclusie

Er is een solide basis gelegd om de resultaten van het bedrijfsplan te gaan halen. De kwantitatieve resultaten van het monitoringsprotocol liggen voor directe armoedebestrijding en maatschappijopbouw goed op schema om de doelstellingen in 2010 te halen. De resultaten beleidsbeïnvloeding liggen achter op schema. De inventarisatie van lobbyactiviteiten van partners zal aangescherpt worden met een checklist. Daarnaast zal er ook oog moeten blijven voor de kwaliteit van behaalde resultaten (door evaluaties). Lokale marktontwikkeling gaat steeds meer leven zowel bij partners als bij netwerken van partners, er worden ervaringen opgedaan die regelmatig uitgewisseld worden. De programma's moeten nog wel verder ontwikkeld worden. Ook moeten we meer werken aan PME en moet de financiële en organisatorische duurzaamheid van producentenorganisaties

tijdens gesprekken met partners en bij beoordeling van nieuwe financieringen, aan de orde komen.

Financiële diensten

Hoofddoelstelling

Via de toegang tot microfinanciële instellingen en (innovatieve) financiële diensten verbeteren kleine producenten, zelfstandigen en werknemers in rurale gebieden hun sociaal-economische positie.

Landen

Kazachstan, Kirgizië, Tadzjikistan, Armenië, Azerbeidzjan, Filippijnen, Cambodja, Indonesië, India, Peru, Bolivia, Equador, Nicaragua, El Salvador, Honduras, Guatemala, Burkina, Mali en Senegal (nieuw in 2007), Ethiopië, Rwanda, Burundi (nieuw in 2007), oostelijk deel Democratische Republiek Congo.

Beschrijving van het deelprogramma

Via duurzame toegang tot financiële instellingen en door meerdere financiële diensten aan te bieden, kunnen kleine producenten, zelfstandigen en arme mensen hun sociaal-economische positie verbeteren door deelname en innovatie op de markt. ICCO richt zich daarbij specifiek op de moeilijker te bereiken plattelandsgebieden. Het deelprogramma financiële diensten kent hiervoor drie onderdelen:

- Ontwikkeling en opbouw van de microfinancieringssector; deze is gericht op de ontwikkeling van MicroFinancierings Instellingen (MFI's) tot commerciële duurzame organisaties met een groot klantenbereik in rurale gebieden; hiermee verbeteren we de bancaire infrastructuur aan de onderkant van de markt en gaan mensen meetellen als klanten voor de financiële sector.
- Ontwikkeling en opbouw van de sector; deze richt zich op de versterking van sector vertegenwoordigende netwerkorganisaties. MicroFinancierings

Foto: Iris van de Laak/ICCO

Associaties (MFA's) kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de sector als geheel door beleidsbeïnvloeding, het monitoren van prestaties binnen de sector, kennismanagement, het organiseren van trainingen en het bevorderen van innovaties.

- Ontwikkeling en opbouw van het financieel instrumentarium en financiële fondsen; dit onderdeel is gericht het ontwikkelen van meer (risico)fondsen met een substantiële schaal en een toegenomen *leverage*, maar ook op de ontwikkeling van de instrumenten *seed capital*, garanties aan lokale banken, *equity*.
- Faciliteren van financieringen, in wat voor vorm dan ook, kapitaal en de rurale kapitaalmarkt makkelijker toegankelijk maken voor MFI's, producentenorganisaties, (sociaal-)economische initiatieven en bedrijven en het midden- en kleinbedrijf.

Het programma financiële diensten wordt in alliantieverband in nauwe samenwerking uitgevoerd met Oikocredit en MicroNed. Daarnaast wordt samengewerkt met mondiale, regionale en nationale netwerkorganisaties, universiteiten, specifieke trainingsinstellingen en consultants.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

De aanvragen stroomden binnen bij Oikocredit, waardoor een budgettaire tekort ontstond. De bestaande garantieregeling werd herzien. Er is een meer gedifferentieerd garantiebeleid afgesproken (standaard garandeerden we 50%, nu geldt voor minder risicovolle projecten maximaal 30% garantie en voor meer risicovolle projecten 50%). Ook is een lagere liquiditeitsdekking afgesproken binnen alliantieverband. Hierdoor kunnen meer garanties verstrekt worden en wordt een hogere *leverage* bereikt.

Succesvol mag ook de ontwikkeling van het Local Currency Risk Fund van Oikocredit genoemd worden, dat in 2007 een waarde vertegenwoordigde van € 13,5 miljoen, waarbij uit MFS-bijdrage € 2.1 miljoen en uit eigen middelen € 2.2 miljoen werd toegevoegd. Kredietverstrekking in lokale valuta is belangrijk voor microkredietinstellingen omdat daarmee het risico van valutaschommelingen niet langer bij de kredietnemer ligt maar bij de kredietgever. Het Local Currency Risk Fund is zo een belangrijke opbouwende factor. De kredietverstrekking in lokale valuta is lang onontgonnen gebied geweest en nu heeft de Oikocredit het aangedurfd. Het

blijkt zeer goed te werken en heeft als voorbeeld gediend voor onder andere FMO. De verliezen zijn minimaal en het voldoet aan een grote vraag.

Op de door het Micro-Finance Centre (MFC Warschau Polen) georganiseerde investeerdersbeurs in Sofia (Bulgarije) hebben Oikocredit, ICCO en ING (alliantiepartner Oikocredit) zich gezamenlijk gepresenteerd. Hierdoor kreeg een partner uit Tadzjikistan toegang tot adviezen van ING.

Op de Filippijnen is een gezamenlijk fonds tot stand gebracht, gericht op innovatie en productontwikkeling voor de microfinancieringssector. Het fonds kan jaarlijks ongeveer drie initiatieven voor innovatie en ontwikkeling van nieuwe producten honoreren. Het fonds wordt gezamenlijk beheerd door de Microfinance Council of the Philippines (MCPI), de koepel van coöperaties Natcco, Oikocredit Philippines en ICCO.

De samenwerking met Jumbo is een co-productie van ICCO en Terrafina waarin Jumbo Supermarkten samenwerken met drie MFI's in Peru, de Filippijnen en Ethiopië.

Minder succesvol

Het bleek lastig om kwaliteitscontrole te houden op lokale consultants, die soms via nog een tussenpartij werden ingehuurd. De les is dat we meer systematisch moeten investeren in training en lokale supervisie moeten organiseren.

Voorbeelden partners

Succesvol

In Kirgizië keurde een parlamentscommissie een wetsvoorstel goed waardoor 'leasing' als nieuw financieel product mogelijk wordt. Dit betekent bijvoorbeeld dat gemeenschappen eenvoudiger een tractor kunnen huren. Het wachten is nu op goedkeuring door het parlement.

Een technologische innovatie in Bolivia heeft het mogelijk gemaakt om een bank- en girocentrale op te zetten, waardoor verschillende filialen van MFI's geld kunnen overmaken. Dit scheelt reistijd en is een veiliger manier dan geld contant te vervoeren. 14 MFI's zijn

hierbij aangesloten. ICCO's financierde en bracht de MFI's bij elkaar.

Succesvol

In Centraal-Azië versterkten we de capaciteit van 6 MFI's. Zorgvuldig ontwikkeld en uitgevoerd met betrokkenheid van MFC en diverse externe consultants. Het proces is geëvalueerd en er is goed inzicht verkregen in wat werkt en wat niet. Zie ook onder geleerde lessen.

Minder succesvol

Op de Filippijnen is de samenwerking met een van de twee MFI's opgezegd omdat deze MFI de eerder overeengekomen committering uiteindelijk toch niet nakwam. Het betrof hier de bereidheid om de vacante positie van manager tijdig te vullen alsook om te investeren in de verbetering van de systemen. Geleerde les: de selectiecriteria voor MFI's aanscherpen en zo mogelijk een onafhankelijke assessment laten uitvoeren.

Bij Terrafina hadden we een zaak waarbij een MFI te snel een grootschalige oude kredietportefeuille van enkele tienduizenden klanten van de kerkelijke, moederngo overnam en daar een snelle groeistrategie op baseerde. Het leidde tot zware problemen in de kredietportefeuille en noopte tot crisisingrepen. De les is dat een donor niet te snel in zee moet gaan en eerst goed onderzoek moet uitvoeren.

Voortgang programmatisch werken

ICCO en Terrafina werkten programmatisch op het terrein van financiële diensten: alvorens aan de slag te gaan worden countryscans gehouden om te bepalen waar ICCO en Terrafina de meeste toegevoegde waarde kunnen bieden. Terrafina is als programma een unieke vorm van samenwerking tussen Oikocredit, Rabo Foundation en ICCO. Een ander voorbeeld van programmatisch werken is de samenwerking tussen vier nationale associaties (MFA's) in Centraal-Azië die samen met een *service provider* (MFC) en drie donoren (ICCO nam het initiatief tot samenwerking) het beleid onderling afstemmen. Een ander voorbeeld is het Act Development kantoor in Centraal-Azië waar een aantal donoren (ICCO) op decentrale wijze samenwerken met een lokale actoren aan een beperkt aantal programma's. Een decentraal uit te voeren microfinancieringspro-

gramma is hier in voorbereiding. Op de Filippijnen werd een eerste stap gezet naar meer programmatisch werken door het gezamenlijk opzetten van een fonds voor innovatie en productvernieuwing. Niet eerder werkten Filippijnse organisaties op deze wijze samen. Het zijn slechts eerste stappen waarvan de ervaringen nog niet gesystematiseerd zijn. Behalve het programma in Azië zijn alle plannen afgemaakt en inmiddels in uitvoering. Programma's microfinanciering 'Learning & Innovation' voor Terrafina en ICCO zijn in ontwikkeling.

Samenwerking

De ICCO-alliantie en Terrafina werkten samen met vele andere partijen, waaronder Rabo Foundation, MicroNed, NMP, e-MFP, Imp-Act, MFC, Agriprofocus, HIP, Day for Change, Jumbo en Partos. Terrafina werkt bovendien samen met de Stromme Foundation (Noorwegen) en de Belgische Raiffeisen Stichting (BRS). De uitwisseling van kennis en ervaringen over thema's als ruraal krediet, microverzekeringen (gezondheidsverzekeringen) en Social Performance Management behoorde tot belangrijke resultaten. ICCO is geregistreerd bij The MixMarket. CGAP, de Microfinance Gateway, het Rural Finance Learning Center, SEEP droegen bij aan deskundigheidsbevordering.

Geleerde lessen

Uit een evaluatie van MicroNed bleek dat het in haar jonge bestaan enkele positieve resultaten behaald heeft: beter begrip bij staf voor elkaars programma's en prioriteiten, lagere drempels voor samenwerking, meer inzicht in de sector door landenscans en gezamenlijke trainingen. Drie minder goed lopende zaken: er zijn soms onduidelijke en conflicterende verwachtingen tussen en binnen de MFO's, er is een complexe structuur (inclusief onduidelijke lijnen van besluitvorming en verantwoording) en spanning tussen MicroNed en de werkplannen van de individuele leden. Deze kwesties zijn eind 2007 opgelost.

Een evaluatie naar het capaciteitsversterking van 6 beginnende MFI's in Centraal Azië werd uitgevoerd door een consultant van het MFC en IC/consult. Een les is dat verondersteld werd dat de emerging MFIs goed begrip en de juiste *mindset* hebben van wat microfi-

nance inhoudt. Dit had niet de veronderstelling maar de doelstelling moeten zijn van het eerste deel van het traject. Verder bleken capaciteitsversterkingstrajecten bewerkelijk. We moeten meer aandacht schenken aan deze kerntaak en ervaringen delen. Een andere belangrijke les was dat kredietprogramma's die verzelfstandigen moeilijk loskomen van de moederngo en weinig eigen doelen stellen. Het proces van verzelfstandiging verdient meer betrokkenheid van de moederngo. Selectie vooraf had het werk effectiever gemaakt. Het rapport is besproken met MicroNed.

Terrafina heeft een bestedingsanalyse laten uitvoeren naar het type MFI's dat door haar gesteund wordt. Het rapport bevestigde dat de MFI's die Terrafina steunt aan de onderkant van de markt zitten en dat het fragiele, opkomende MFI's zijn. Het managementsinformatiesysteem behoeft verbetering.

In 2007 zijn op initiatief van Partos voorbereidingen getroffen voor een programma-evaluatie microfinance, die in 2008 wordt uitgevoerd.

Conclusie

De uitvoering van dit programma verliep volgens plan. De programma's liggen redelijk op schema en er zijn diverse successen geboekt. De geleerde lessen uit het eerste jaar moeten nog verwerkt worden. De samenwerking met externe partners verloopt goed. Zij onderschrijven dat ICCO heeft een relevante rol speelt. De nieuwe programmatische aanpak bevindt zich in verschillende fases van ontwikkeling. De oplossing van problemen voor programmatische werken in dit deelprogramma wordt komend jaar verder doordacht.

Samenwerking Bedrijfsleven

Hoofddoelstelling

Via de inzet van Nederlandse, transnationale en lokale bedrijven en ondernemers kunnen kleine producenten, zelfstandigen en werknemers hun sociaal-economische positie duurzaam verbeteren.

Landen

Nederland, Brazilië, Peru, Ethiopië, Kenia, West-Afrika, India, Filippijnen.

Beschrijving van het deelprogramma

Het deelprogramma Samenwerking met Bedrijfsleven versterkt duurzaam lokaal ondernemerschap in het Zuiden. Dit in samenwerking met Nederlands, internationaal en het lokale bedrijfsleven. De twee doelstellingen zijn: 1) directe samenwerking met het bedrijfsleven om armoede te bestrijden en duurzaam ondernemerschap te bevorderen en 2) draagvlakversterking in Nederland voor duurzame rechtvaardige economische ontwikkelingssamenwerking, de potentiële rol van het bedrijfsleven hierbij en de relatie met maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Het deelprogramma wordt uitgevoerd door de alliantiepartners ICCO & Kerk in Actie (inclusief Impuls) en Share People.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

Het programma heeft in 2007 meer samenhang en profiel gekregen. Met de ICCO-alliantiepartners in dit programma is meer samengewerkt. Extern is de zichtbaarheid vergroot. Er zijn enkele grote samenwerkingen afgesloten, met Albert Heijn (fruit), TNO en Natura (Bra-

zilië). Ook is een grote ketensamenwerking voorbereid voor katoen in West-Afrika.

Met TNO zijn vijf goed lopende projecten opgestart. De TNO-ers en lokale ICCO-partners zijn enthousiast.

Minder succesvol

De verwachte formalisering van de contacten met Philips voor toegang tot duurzame energieproducten in Afrika (onderdeel van Schoklandakkoorden) in een samenwerkingsovereenkomst, is niet gerealiseerd. Het traject bij Philips duurt langer dan verwacht, mede omdat Philips geen ervaring heeft in het werken met ngo's.

Share People

Succesvol

De Keniaanse Maureen Oduori werkt als Business Developer bij de organisatie WRCCS in Kenia. Zij was deelne-mer aan de uitwisseling naar Kenia. Samen met drie Nederlandse professionals werkte zij aan een *business case* waarin WRCCS de levensstandaard van lokale boeren verbeterde, onder meer door tomaten te kweken.

De oogst ging grotendeels verloren door te kleine afzetmarkt en gebrek aan informatie. WRCCS werkte met Nederlandse professionals aan betere verkoop. Share People hielp ons zakelijker te denken, zegt Oduori. Behalve een plan ter verbetering van de verkoop van de tomatenboeren, werd Oduori weken getraind in professionele en persoonlijke vaardigheden. Een geheel nieuwe ervaring voor haar, die bijdroeg aan haar persoonlijke en professionele ontwikkeling. De training van Oduori is onderdeel van de Share People methodologie, die gedurende het jaar 2007 sterk is verbeterd. Door professionelere selectiemethoden zijn we beter in staat hoge kwaliteit *business cases* te verzamelen en meer resultaat te behalen voor de lokale bedrijven. Onder andere Management Development, en dus de training van de lokale managers, is verbeterd. Dit wordt door lokale deelnemers positief beoordeeld.

Minder succesvol

Uitstel India-reis

De Group Exchange naar India werd uitgesteld. Het aantal Nederlandse deelnemers aan de exchange was lager dan gehoopt. Share People had hoge verwachtingen

gen wat betreft het benaderen en enthousiasmeren van bedrijven voor deelname. Maar de sales bleek arbeidsintensief, langdurig en ingewikkeld. Er is minder snel vooruitgang geboekt dan beoogd, er zijn minder overeenkomsten afgesloten met Nederlandse bedrijven.

Impulsis

Succes

De samenwerking tussen Impulsis en (stichtingen van) bedrijven en ondernemers is geïntensiveerd. De stuurgroep van ondernemers die samen met Impulsis tweemaal per jaar ondernemersbijeenkomsten organiseren is enthousiast en functioneert goed. Ook is er een digitaal platform.

Voorbeelden partners

Succesvol

Savanna Farmers Company kon haar samenwerking met Ghana Guinness Breweries voortzetten. De leveringsvoorwaarden voor sorghum van diverse boerenorganisaties uit noord-Ghana zijn gunstig. Ghana Guinness Breweries koopt op tegen een prijs boven het wereldmarktniveau omdat het vindt dat boeren een eerlijke prijs verdienen.

Minder succesvol

De verwachte samenwerking van twee Nederlands bedrijven met Filipijnse partners kwam niet tot stand. In een geval wees een haalbaarheidsstudie dit uit. In het andere geval bleken de verwachtingen te ver uit een te liggen.

Share People

Succesvol

Women on Wings

Twee oud Share People deelnemers richtten een eigen stichting op met het doel om werkgelegenheid te creëren in India. Dit doen zij door Indiase bedrijven te adviseren op het vlak van management, marketing, communicatie en financiën. Geïnspireerd door de ervaringen tijdens de Group Exchange van Share People, besloten zij dat zij een bijdrage willen leveren aan de economische ontwikkeling ten bate van vrouwen in India (doel: werkgelegenheid voor één miljoen vrouwen voor 2017). Dit is een *spin-off* zoals Share People het bedoelt binnen haar werkwijze. Behalve het

Foto: Carla Kivits/ICCO

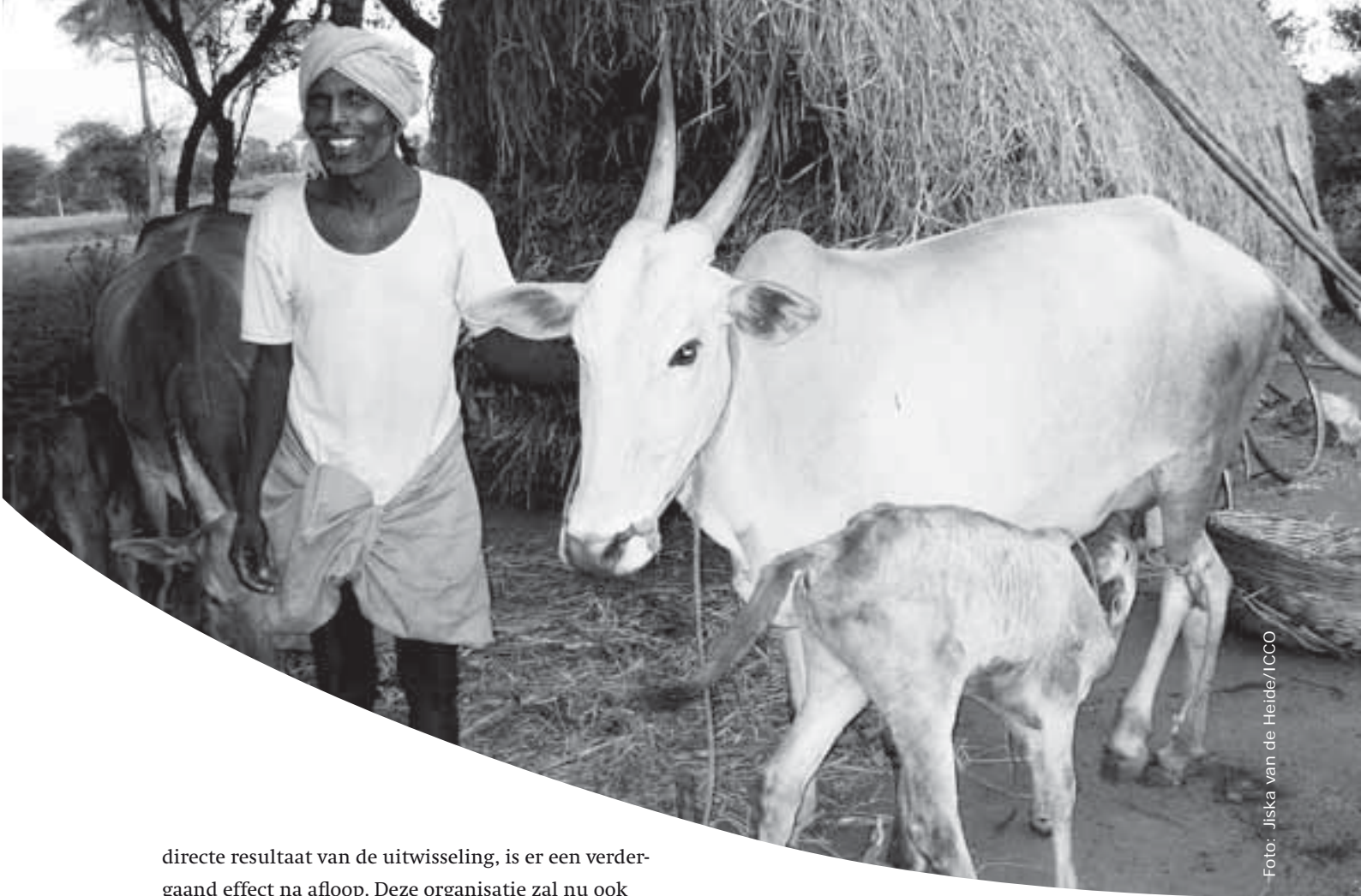

Foto: Jiska van de Heide/ICCO

directe resultaat van de uitwisseling, is er een verdergaand effect na afloop. Deze organisatie zal nu ook meerdere bedrijven in India ondersteunen, en andere vrouwen opleiden als adviseurs op het vlak van management, marketing en communicatie. De eerste opdracht waar Women on Wings aan werkt is bij Sadhna/Seeva Mandir, de partnerorganisatie uit het programma van Share People.

Minder succesvol

Grupo SEPAR, een Peruaanse ngo, vroeg aan hun manager Sylvia Feria Monge en vier Nederlandse professionals, om na te denken over de verbetering van de vermarkting van een toeristische route. Daarnaast vroegen zij om advies over verbetering van de diensten van kleine ondernemers die onderdeel uitmaken van deze route. Ter plekke kreeg de groep te maken met een ingewikkelde politieke context, omdat het product, de route, niet door één organisatie, maar door een comité van verschillende actoren beheerd werd.

De groep heeft het comité geadviseerd. Ook hebben zij de individuele ondernemers binnen de route geadviseerd over hoe ze hun diensten kunnen verbeteren. Er is uiteindelijk een duidelijk stappenplan neergelegd dat het comité als leidraad kan gebruiken om de toeristische route, inclusief de kleine ondernemers, te versterken en de vermarkting te verbeteren.

Monitoring van de follow up geeft aan dat de verschillende betrokken instanties nu regelmatig overleg hebben en het advies van de groep serieus nemen. Het blijft een stroperig proces en is het onduidelijk of aanbevelingen daadwerkelijk geïmplementeerd worden. Het resultaat van deze business case viel dus tegen. Dit leidde tot frustratie bij de lokale manager en de Nederlandse deelnemers.

Impulsis

Succes

De Nederlandse stichting Monimbo ondersteunde samen met Impulsis de oprichting van het handboorb企业 Perfor in de landbouwregio Leon Chinandega in Nicaragua. ICCO steunde hier kleine boeren en producenten bij de productie en vermarkting van sesamzaad, fruit, biologische katoen en bosproducten. Via Perfor kunnen deze boeren nu tegen geringe kosten voorzien in hun waterbehoefte.

Voortgang programmatisch werken

Het programma samenwerking bedrijfsleven is een nieuw programma om nieuwe initiatieven te nemen of bestaande samenwerking en initiatieven te professiona-

liseren. Share People en Impulsis hebben hierin hun eigen werkwijze en doelstellingen. Share People werkt in het Zuiden ook met andere dan ICCO-partners. In 2007 was goede afstemming binnen de ICCO-alliantie een belangrijk begin. Met zuidelijke ICCO-partners, die al activiteiten uitvoeren binnen dit programma, ontwikkelden we een meer gedeelde visie, strategie en een samenhangend pakket van activiteiten op landen- of regioniveau.

Zowel het noordelijke als zuidelijke bedrijfsleven is een belangrijke partij voor dit programma.

Er zijn meerdere programma's tot stand gebracht, zoals samenwerking bedrijfsleven en MVO Global, waarin wordt samengewerkt met andere belanghebbenden, zoals het bedrijfsleven en kennisinstituten in Nederland. Ook voor India is een plan gemaakt na een oriënterend bezoek in 2007. Voor Latijns-Amerika bevindt het programma zich deels al in de uitvoerende fase,

vooral in Brazilië. Ook in andere landen in de regio worden actieve samenwerking met het reguliere bedrijfsleven ontwikkeld. In Afrika wordt geen apart plan geschreven. De activiteiten zijn incidenteel van aard (Ethiopië) of opgenomen in een van de andere deelprogramma's (internationale of lokale markten).

Samenwerking

Binnen de ICCO-alliantie werken verschillende organisaties actief samen. Daarnaast is ICCO in 2007 samen met ECSAD de derde fase ingegaan van een gezamenlijk onderzoeksproject over partnerschappen in de keten. De eerste twee fases zijn afgerond met publicaties van de verschenen rapporten en een artikel en een bijeenkomst voor ambtenaren van het Directoraat Generaal Internationale Samenwerking, Economische Zaken en Landbouw Natuur en Visserij. Verder is met Agriprofocus een *expertmeeting* georganiseerd.

Foto: Barbara Bosma/ICCO

Ook op het terrein van leren is samengewerkt met het bedrijfsleven, bijvoorbeeld op het thema Base of the Pyramid (BoP). ICCO is medeoprichter van het 'Base of the Pyramid learning lab', samen met Triple Value Strategic Consulting, Department Organisatiewetenschappen van de Universiteit van Tilburg, en de *business school* TiasNimbas. Doel is de ontwikkelingsdimensie van BoP als *business strategie* te versterken. Eind 2007 was ICCO mede-organisator van een groot BoP-seminar. Hiervoor was een ICCO-partner uit India uitgenodigd. Met de TU Delft bood ICCO stageplekken voor studenten Industrieel Ontwerp, onder de noemer Design 4 BoP.

ICCO nam deel aan kennisbijeenkomsten en -leerinitiatieven met en vanuit het bedrijfsleven, gericht op de bijdrage van bedrijven aan armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling via partnerschappen met maatschappelijke organisaties. Dit vond incidenteel plaats, zoals met de Nederlandse UN Global Compact.

In 2007 is een verkenning gestart voor verdere samenwerking (mogelijk met Share People) met het bedrijvenprogramma van Woord & Daad.

Share People

Zuid

Voor de diensten van Share People is een netwerk in diverse ontwikkelingslanden onontbeerlijk. Belangrijkste doelstelling is om goede *business cases* te selecteren en te begeleiden, om zoveel mogelijk resultaat te behalen voor de lokale bedrijven. In 2007 werkte Share People daarvoor samen met ICCO-partners. Heroriëntatie en uitbreiding van deze partners bleek noodzakelijk en daar is afgelopen jaar een begin mee gemaakt. De belangrijkste potentiële partners op dit moment zijn PUM, Oicocredit, BiD networks en lokale ambassades.

Noord

In Nederland werkte Share People samen met organisaties die aanvullende diensten kunnen leveren. De belangrijkste partner was De Baak die leermanagers voor de Group Exchanges leverde en gezamenlijk met Share People vanaf 2008 het programma 'Developing Countries, Developing Leaders' zal uitvoeren. Daarnaast werd De Baak ingezet voor andere diensten van Share People.

Impulsis legt zoveel mogelijk relaties tussen partners van de ICCO-alliantie en stichtingen van bedrijven en ondernemers. Bij 15 van de 27 (stichtingen van) ondernemers en bedrijven zijn experts vanuit de ICCO-alliantie betrokken op onderwerpen als lokale en internationale marktontwikkeling, ketenontwikkeling, PME of microfinanciering. Ook bij de Impulsis ondernemersbijeenkomsten werden experts van de alliantie betrokken.

Geleerde lessen

ICCO

Concrete samenwerkings- en handelsrelaties tussen noordelijke bedrijven en lokale partners kwamen niet eenvoudig tot stand vanwege verschillende wensen. Mede daarom is er een groot afbreukrisico.

Samenwerkingsrelaties met bedrijven hebben een lange doorlooptijd en zijn tijdrovend, zowel in de voorbereiding als de uitvoering. Dit betreft vooral bedrijfsleven in het Noorden.

In algemene zin is het noodzakelijk dat lokale partners beter in staat zijn professioneel samen te werken met reguliere bedrijven, op een manier die filantropie en individuele contacten overstijgt. Aan de andere kant ontslaan gunstige leveringsvoorwaarden aan bedrijven, boeren niet van de noodzaak om risico's te spreiden en in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Daar moet ICCO producenten op trainen.

Share People

Selectie van partners en *business cases* professionaliseren om zo goed mogelijk resultaat te behalen. Eigenaarschap van de zaak moet helderder zijn.

Betere begeleiding van het vervolg: een uitwisseling is volgens Share People slechts het begin van het uitwisselingsproces. Dit kan vervolgd worden met een tegenbezoek, een individuele uitwisseling, online coaching. Belangrijk om monitoring en evaluatie van resultaten te verbeteren.

Meer langetermijnafspraken met Nederlandse bedrijven. Betere follow up en dus meer resultaat.

Share People kan meer winst behalen op het vlak van draagvlakversterking in Nederland. Het grote netwerk van oud-deelnemers (Share People Professional Network) beter benutten.

Conclusie

ICCO

Het deelprogramma is zichtbaarder geworden in Nederland. Ook in de andere deelprogramma's (internationale en lokale markten) en andere thema's (BoP en fondsenwerving bij bedrijven) kreeg de samenwerking met bedrijven meer vorm. Bedrijven weten ICCO steeds vaker te vinden om zakelijkheid en ontwikkeling te verbinden. Naast de sectorspecifieke onderwerpen (in relatie tot internationale markten en certificering) werd ICCO zichtbaarder rond meer algemene thema's. In de regio's is het programma goed in de steigers gezet.

Share People

In 2007 is de organisatie uitgebreid. Er kwamen meer mensen in dienst, de interne structuur is ontwikkeld en de werkmethodes zijn geprofessionaliseerd. De contacten met het bedrijfsleven in Nederland en in ontwikkelingslanden zijn sterk uitgebreid. 2007 was een jaar van groei en zoeken naar een vernieuwde structuur, aanpak en werkwijze. 2008 is een jaar van consolidatie, waarin de organisatie kwantitatief en kwalitatief groeit, op basis van de structuur die in 2007 is neergezet.

Klimaatplan

Hoofddoelstelling

Het stimuleren van huishoudens en organisaties in Nederland om de door hen, direct of indirect, veroorzaakte uitstoot van broeikasgassen te beperken en te compenseren via het verstrekken van fondsen, waarmee projecten in ontwikkelingslanden worden uitgevoerd die gericht zijn op armoedebestrijding.

Landen

Nederland, India, Pakistan, Kameroen, Zuid-Afrika, Tanzania, Brazilië.

Beschrijving deelprogramma

Het programma bestaat uit drie onderdelen: nationaal, internationaal en in het Zuiden. De nationale component omvat lobby, communicatie, educatie en fondsenwerving op basis van drie v's: verminderen, veranderen, vergoeden. De internationale component betreft vooral lobbywerk. Het programma in het Zuiden is opgedeeld in projecten 'mitigatie' en 'adaptatie'. De eerste categorie betreft projecten op gebied duurzame energie en

energie-efficiëntie (vermindering uitstoot CO₂) en vergroting opnamecapaciteit CO₂ (bos, agroforestry, duurzame landbouw). De energieprojecten in India (Adats en REDS) en Zuid-Afrika (NOVA) betreffen nieuwe partners die werken volgens internationaal erkende procedures (CDM) en Certified Emission Reductions (CERs) en Verified Emissions Reductions (Vers) vergaren. De 'oude' Kerk in Actie-partners werken via minder strikte normen. Zij zijn minder in staat om vanuit het perspectief van klimaatverandering en duurzaamheid vernieuwend bezig te zijn. Zij zijn te zwak en beschikken niet over de *human resources*. Deze partners zitten op meer op de lijn van de voorziening in basisbehoeften. Voor adaptatieprojecten werd een screening uitgevoerd van bestaande projecten op gebied van risicomanagement, voedselzekerheid en toegang tot water waarbinnen aanpassing aan klimaatverandering een factor van betekenis is.

Ongeveer 1100 donateurs droegen in 2007 via Kerk in Actie ongeveer € 90.000 bij aan FairClimate. De FairClimate-campagne leverde slechts een bescheiden aantal nieuwe donateurs op. Via de zogenoemde 2%-actie van Kerk in Actie kwam ongeveer € 200.000 voor projecten in het Zuiden binnen. Zo'n 6.000 huishoudens stapten over op groene stroom en groen gas van Greenchoice. Per KWh stroom leverde dat 0,25 eurocent op ter investering in programma's en projecten in het Zuiden.

Voorbeelden programmatisch werken

Het programma wordt langzaam uitgebouwd. Afgelopen jaar zijn interessante contacten gelegd met het bedrijfsleven (TNO, Greenchoice, ENECO, OneCarbon). Steeds meer bedrijven tonen interesse voor projecten op het gebied van duurzame energietechnologie en CO₂-vergoeding. Ook met niet-commerciële partijen is in 2007 samenwerking bewerkstelligd: DGIS, FRES en Stichting Max Havelaar. Van groot belang zijn de projecten van partners in het Zuiden die carbon credits vergaren. In 2007 zijn de eerste credits aangekocht. Er bestaat in Nederland een grote markt om deze te verkopen en daarmee fondsen te vergaren voor internationale samenwerking. In dit kader zijn goed vorderingen gemaakt met de ontwikkeling van een zogenoemd FairCarbonFund.

In 2007 is systematisch gewerkt aan lobbywerk. Er is een bijeenkomst georganiseerd ter voorbereiding op de 13e VN-klimaatconferentie (COP13). Bovendien werd op verzoek van FairClimate een rapport opgesteld 'Towards a fair and equitable framework for post-2012 climate change policy'. Tijdens de klimaatconferentie is intensief en vruchtbaar gelobbyd. FairClimate heeft zich aangesloten bij de HIER-campagne. De werving van donateurs voor FairClimate was niet succesvol. De uitvoering verliep traag, zeker gezien de urgentie van het vraagstuk.

Voorbeelden partners

De projecten van Adats en REDS in India en Nova in Zuid-Afrika zijn succesvol. Deze partners vergaren CO₂-credits waarmee interventies rond duurzame energievoorziening zijn gefinancierd en waarmee de huishoudens die hun CO₂-uitstoot verminderen een inkomen krijgen uitbetaald.

Voortgang programmatisch werken

De samenwerking tussen de diverse interne programma's die werken aan FairClimate is verbeterd. Het gaat om toegang tot basisvoorziening, risicomanagement en lobby. Ook samenwerking met het bedrijfsleven en integrale ketenontwikkeling spelen een rol. Wat betreft de partners en projecten in het Zuiden is een netwerk Fair Climate India gevormd en is samenwerking bewerkstelligd tussen de partners in Zuid-India. In beide landen heeft een partnerconsultatie plaatsgevonden. Het programma FairClimate India heeft een eigen website gekregen en er zijn afspraken gemaakt over samenwerking. Beiden verlopen voorspoedig.

Samenwerking

Samen met TNO is de kennis van het thema uitgebreid. Er is een 'carbon credits potential scan' ontwikkeld en gewerkt aan verbetering van biogasinstallaties. Met het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit is opgesteld 'An ICCO and Kerk in Actie policy brief 'Towards a fair and equitable framework for post-2012 climate change policy'. Met het RIVM en SenterNovem is een haalbaarheidstudie gedaan om stroom te ontwikkelen met een MH-Keurmerk op basis van de productie van Jatropa.

Geleerde lessen

Er hebben geen evaluaties plaatsgevonden. Uit ervaring met de projecten tot nu toe kan worden geconcludeerd dat de 'oude' Kerk in Actie-projecten onvoldoende sterk zijn om op korte termijn *carbon credits* te werven om op die manier de relatie met klimaat en energie kwantitatief tot uitdrukking te laten komen. Deze projecten, van vaak kleinere en minder sterke partners, spelen wel een rol in Interactief (programma voorlichting en draagvlak van Kerk in Actie).

Conclusie

Het FairClimate-programma heeft een stevige basis gekregen binnen het werk van ICCO & Kerk in Actie. Er is duidelijk voortgang geboekt in de ontwikkeling van projectenportfolio in het Zuiden en in het relatienetwerk in met name India en Zuid-Afrika. Bovendien zijn resultaten geboekt in het lobbywerk, met name wat betreft bekendheid Nederlandse politici met het FairClimate-werk van ICCO & Kerk in Actie. Er is aangesloten bij de HIER-campagne en een voorstel om *carbon credits* te verkopen is in een vergevormd stadium.

5.2 DEMOCRATISERING EN VREDESOPBOUW

In dit hoofdprogramma werkten we aan democratisering, vredesopbouw en rechtszekerheid. Vaak vonden conflicttransformatie en democratisering tegelijkertijd plaats. Het is daarom wat kunstmatig de thema's te scheiden, maar voor een zuivere verantwoording wel nodig. ICCO ontwikkelde zich op de drie deelprogramma's verder tot een deskundige organisatie. We leverden bijdragen aan bewustwording van de rol van civil society in democratisering en vredesopbouw met speciale aandacht voor religie en kerken, zowel in het Noorden als het Zuiden. We voerden lobby op de rol van vrouwen in conflict- en postconflictprocessen door het toepassen van VN Veiligheidsraad Resolutie 1325 (2000). In 2007 begonnen we met een programmatische aanpak. ICCO & Kerk in Actie startten programma's in verschillende regio's, die hieronder verder beschreven worden. We richtten ons in het bijzonder op politieke, economische, sociale en culturele rechten van minderheden als dalits, inheemse volken, vluchtelingen en

arbeidsmigranten. We werkten samen met hen aan de verbetering van hun positie, via advocacy, verhogen van druk op overheden en zakenleven, rechtsbijstand, lobby en capaciteitsopbouw. Het deelprogramma rechtszekerheid werkte steeds meer in grensoverschrijdende netwerken, bijvoorbeeld rond vrouwenhandel en de bescherming van mensenrechtenactivisten. Critici die misstanden aan de kaak stellen kwamen steeds vaker in de problemen.

Democratisering

Hoofddoelstelling

Bijdragen aan een situatie waarin alle belanghebbenden, en met name gemarginaliseerde groepen, effectief kunnen participeren in het proces van politieke besluitvorming en het bestuur op alle niveau's aansprakelijk wordt gehouden voor het gevoerde beleid.

Landen en regio's

Midden-Amerika, Andes, Angola, Zuid-Afrika, Zimbabwe, Guinee-Bissau, Mali, Filippijnen, Vietnam, Cambodja, Nepal, Indonesië, Pakistan, Birma/Thailand, Albanië/Moldavië.

Beschrijving van het deelprogramma

ICCO & Kerk in Actie definiëren democratisering als 'een proces van maatschappelijke transformatie gericht op het verdiepen en institutionaliseren van aanspraak van personen en groepen op politieke, civiele, economische, sociale en culturele rechten.' Het beleid is gebaseerd op twee pijlers die elkaar wederzijds moeten versterken: *grassroots democratisering* en *accountability*.

Onder *grassroots democratisering* verstaan we het organiseren, trainen en versterken van de politieke, sociale en economische macht van mensen rond thema's die te

maken hebben met democratie en sociale rechtvaardigheid. Met *grassroots democratisering* beogen ICCO & Kerk in Actie politieke organisaties op lokaal niveau en bredere podia voor democratie en sociale rechtvaardigheid dicht bij elkaar te brengen. Organisatie op gemeenschapsniveau, de organisatie van belangenroepen rondom een thema, en de effectieve deelname van lokale organisaties in lokale overheden zijn sleutelcomponenten van *grassroots democratisering*. Vrouwen en andere achtergestelde groepen krijgen extra zorg. *Accountability* betekent dat we betrokkenen verantwoordelijk houden voor hun daden. Daarbij gaat het om de vraag hoe controle, toezicht en institutionele beperkingen kunnen worden opgelegd aan het beoefenen van macht, hoe machtsmisbruik kan worden tegengehouden en hoe ervoor kan worden gezorgd dat autoriteiten zich aan de regels houden. Dit heeft alleen impact als autoriteitsbekleders het recht van anderen erkennen om *accountability* op te eisen en dezen daar ook aanspraak op maken, en als gevallen van gebrekkig optreden ook worden bestraft (Hilhorst, 2004). De activiteiten van ICCO & Kerk in Actie rond *accountability* richten zich op de bekwaamheid van de civiele maatschappij om bij te dragen aan het bestrijden van corruptie, slecht bestuur en autoritaire structuren en praktijken. Overheden zijn een belangrijk doelwit van deze inspanningen, maar niet de enige. Het verbeteren van *accountability* is ook essentieel voor multinationale co-operaties, internationale donoren, en zelfs de civiele maatschappij.

In 2007 is begonnen met een programmatische aanpak op het gebied van democratisering, waarbij deze twee componenten op verschillende manieren centraal staan. ICCO & Kerk in Actie startten programma's in Afrika en het Midden-Oosten, Azië en Oost-Europa en Latijns-Amerika. In Azië en Oost-Europa zijn deel-

Tabel 5.2.1 Projecten van programma "D&V" naar type partnerorganisatie (in percentage, in 2007)

	Bedrijven	Doelgroep org.	Dienstverl. org.	Netwerk	Lidmaatschapsorg.	Intermediaire org.	Kerken	Eigen beheer	
Democratisering	4%	5%	30%	13%	13%	31%	0%	6%	
Rechtszekerheid	1%	4%	37%	16%	13%	25%	0%	3%	
Vredesopbouw	5%	3%	21%	10%	13%	29%	1%	18%	
	3%	4%	30%	13%	13%	29%	0%	8%	100%

Foto: Lisette van der Wel/ICCO

programma's rond democratisering gestart in Vietnam, Nepal, Indonesië en de Filipijnen. In deze deelprogramma's bevorderen we goed bestuur van (lokale) overheden. *Accountability* en transparantie in de besluitvorming spelen daarin een centrale rol. Waar mogelijk worden (lokale) overheden en doelgroepen begeleid om hun capaciteit te verhogen zodat een goede werkrelatie mogelijk wordt tussen overheid en kwetsbare groepen.

In de regio Afrika en het Midden-Oosten werkten we vier deelprogramma's uit rond democratisering, namelijk Zuid-Afrika, Angola, Zimbabwe en een regionaal programma rond land in zuidelijk Afrika. Deze programma's zijn nog in ontwikkeling. Daarnaast omvatten een aantal conflicttransformatieprogramma's in Afrika en het Midden-Oosten een duidelijk democratiseringscomponent. Voorbeelden hiervan zijn Liberia en Oeganda. Deze worden beschreven onder het deelprogramma vredesopbouw.

In Latijns-Amerika werd met uitzondering van Colombia en Haïti in alle landen gewerkt aan resultaten voor dit deelprogramma. Deelprogramma's democratisering zijn gestart in de Andes en in Midden-Amerika. In Midden-Amerika werkten we aan het concept 'human security'. De nadruk lag op de bescherming van civiele en *grassroots* organisaties die zich inzetten om hun

inspraak in het besluitvormingsproces te vergroten. In de Andes concentreerde het programma zich op het versterken van lokale democratische processen, waarbij werd ingezet op decentralisatie als een middel om participatie van achtergestelde groepen te bevorderen. Goed bestuur, met de nadruk op *accountability*, vormde een belangrijk onderdeel van dit deelprogramma. Ook het programma in Brazilië bevat een democratiseringscomponent. Zie onder het deelprogramma rechtszekerheid.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

Voor de ontwikkeling van een programma ter bevordering van goed bestuur en politieke vrijheden, vonden in Angola verkennende gesprekken plaats met partners en niet-partners. Een deel van deze organisaties werkt op nationaal niveau samen in het opkomen voor politieke vrijheden en het aanspreken van de overheid op haar verantwoordelijkheid. Een samenwerking kwam tot stand tussen een aantal Europese donoren, waaronder ICCO, Christian Aid, Amnesty International, die mensenrechtenschendingen bij de Europese Commissie en haar ambassadeurs in Angola aan de kaak stelden. In 2008 zal de samenwerking op Europees niveau worden voortgezet.

Sommige onderwerpen zijn moeilijk in één thematisch hokje te plaatsen. Zo ook voor het thema landrechten in de Filippijnen. De afdelingen Democratisering en Vredesopbouw en Duurzame Rechtvaardige Economische Ontwikkeling houden zich hier beide mee bezig. Groepen landlozen, die tot de armste behoren in de Filippijnse samenleving, moeten de juiste juridische stappen kunnen zetten om toegang tot land te krijgen. Zij worden in hun strijd bijgestaan door de lokale partners van ICCO, met juridische ondersteuning, training en lobby. Deze kleine boeren moeten het eenmaal verkregen land vervolgens wel goed kunnen bewerken om hun claim kracht bij te zetten, anders bestaat er een kans dat de grond weer wordt teruggegeven aan de grootgrondbezitters. Om het land goed te kunnen bewerken is kapitaal en expertise nodig. Daarom ondersteunde Duurzame Rechtvaardige Economische Ontwikkeling dezelfde groepen via onder andere microkrediet en het helpen oprichten en ondersteunen

van boerencoöperatieven. Door de hechte samenwerking van medewerkers op beide afdelingen, bereikten we meer op het gebied van landrechten in de Filippijnen.

Minder succesvol

Soms is het niet makkelijk om partners te laten samenwerken, zelfs niet als het initiatief vanuit de partners zelf komt. In Vietnam leek bijvoorbeeld een aardig samenwerkingsverband op gang te komen voor het versterken van lokale organisaties die zich bezig houden met kruidengeneeskunde (in het kader van boslandhervorming en -gebruik). ICCO & Kerk in Actie hadden vier partners met elkaar in contact gebracht, en na een eerste kennismaking wilden zij graag samen verder werken aan één gezamenlijk programma. Elke partner zou zijn eigen expertise inbrengen. Er was hoop dat dit model ook in het groot zou kunnen worden toegepast in het grotere partnerbestand in Vietnam. Toch bleek

tijdens het werken aan het strategisch plan dat er onderling te weinig vertrouwen was en de verschillende organisaties een te groot verschil in aanpak hadden. Ook werd één van de partners te dominant gevonden. Ondanks bemiddelingspogingen vanuit ICCO & Kerk in Actie is het samenwerkingsverband toen weer ontbonden. Wel hebben de partners voorgesteld om nu kleine, tijdelijke *learning groups* te vormen op specifieke thema's. Zo kunnen ze toch profiteren van elkaars kennis en expertise, maar ze hoeven het niet eens te zijn over een gezamenlijke strategie.

Voor programmatisch werken is het belangrijk dat afspraken die gemaakt worden tijdens bijeenkomsten met partners ook worden nageleefd. Dat blijkt in de praktijk soms moeilijker dan verwacht. Zo heeft ICCO in november 2006 een workshop in Harare georganiseerd om het thema *accountability* verder uit te werken. Hieraan deden partners uit verschillende landen in Afrika mee. Tijdens deze workshop was afgesproken dat de deelnemers in hun eigen land zouden inventariseren wie (kennishouders en stakeholders) zich met dit thema bezighouden, als eerste stap in programma-ontwikkeling. De follow-up van deze workshop verliep in 2007 langzamer dan verwacht en is uiteindelijk pas in de tweede helft van 2007 in Zuid-Afrika in gang gezet. In 2008 nemen ICCO & Kerk in Actie verdere stappen om samen met partnerorganisaties meer invulling te geven aan het thema *accountability* in zuidelijk Afrika.

Voorbeelden partners

Succesvol

De partnerorganisatie Inclusive Affirming Ministries (IAM) in Zuid-Afrika zet zich al een aantal jaren in tegen de uitsluiting van homoseksuelen door de kerk en de samenleving. De organisatie komt op voor het respecteren en naleven van de rechten van deze kwetsbare minderheid (met name in zwarte gemeenschappen) en hun gelijke behandeling in het maatschappelijke en politieke leven. In samenwerking met andere organisaties, waaronder de Raad van Kerken, is men er in 2007 in geslaagd het homohuwelijk in het parlement goedgekeurd te krijgen.

Een ander voorbeeld van een succes werd gerealiseerd door een Vietnamese partner. CIRUM ijvert voor de par-

ticipatie van landlozen in Vietnam als het gaat om de nieuwe wetgeving rondom landrechten. Een belangrijk speerpunt is de samenwerking tussen de boeren onderling en tussen hen en de (lokale) overheid, waardoor conflicten over land op een constructieve manier kunnen worden aangepakt. Inmiddels is er in dat gebied een eerlijke verdeling van land, waar iedereen achter staat. Dit project zal worden gebruikt om ook in andere delen van Vietnam te lobbyen voor een participatieve aanpak. ICCO moedigt ook andere partners aan om dit model te gebruiken.

Minder succesvol

In Peru, net als in andere Latijns-Amerikaanse landen, doet de overheid herhaaldelijk pogingen om ngo's en maatschappelijke organisaties in een slecht daglicht te plaatsen en negatieve publiciteit te bezorgen. Ook wordt gezocht naar mogelijkheden om de controle op het doen en laten van ngo's te versterken. Sommige partners ondervinden hier last van in het uitvoeren van hun werkzaamheden. Partners gaan hier op verschillende manieren tegenin. Een van onze partners, het ANC, heeft bijvoorbeeld samen met een aantal anderen, een actieve rol gespeeld in het tegengaan van een wetsvoorstel (Ley APCI), dat verschillende artikelen bevatte die aanstuurden op het verkrijgen van meer controle op ngo's. Deze artikelen zijn uiteindelijk verworpen door het Congres.

Voortgang programmatisch werken

In Afrika is een dossierstudie gemaakt over grassroots-participatie, die van belang is voor de verdere programma-ontwikkeling. Ook zijn er verkennende bijeenkomsten georganiseerd met partners en andere belanghebbenden om het begrip programmatisch werken bij partners en andere belanghebbenden te introduceren en doelstellingen te formuleren. Daarbij werd 'ownership' van programma-ontwikkeling bevorderd bij alle partners en anderen in het programma.

Samenwerking

In 2007 is de kennisunit Conflicttransformatie en Democratisering van start gegaan. Hierin werkten ICCO & Kerk in Actie, Cordaid en IKV-Pax Christi aan gezamenlijke kennisontwikkeling. In 2007 is op een rijtje gezet welke onderzoeken de betrokken organisatie al

gedaan hebben naar democratisering en vredesopbouw en welke onderzoeken nog gepland staan.

Daarnaast namen ICCO & Kerk in Actie deel aan verschillende geografische platforms die kennis uitwisselen en gezamenlijke lobby ontwikkelden. Zo namen ICCO & Kerk in Actie deel aan het Indonesië Beraad, een platform van Nederlandse organisaties die zich met Indonesië bezighouden. Het Beraad coördineerde de lobby richting Nederlandse overheid en dacht mee over Indonesiëbeleid. Een ander voorbeeld is het Papua Faith Based Network, een netwerk van Europese organisaties die betrokken zijn bij West-Papoea. Deelnemers zijn bezig met gezamenlijke analyses en informatiewinning en lobby op onderwerpen zoals mensenrechten, autonomie, en plundering van natuurlijke hulpbronnen. ICCO trof in 2007 ook voorbereidingen voor de oprichting van het lobbynetwerk Pakistan Platform voor Nederlandse organisaties die werken aan Democratisering en Vredesopbouw in Pakistan. De Dutch Nepal lobbygroep (met naast ICCO & Kerk in Actie ook Plan Nederland, Amnesty International en PBI) hield in 2007 een lobbybijeenkomst in Brussel om de prioritei-

ten van *grassroots* partners in Nepal te verhelderen voor Europese beleidsmakers. Vanuit de programma's zijn verschillende kennisplatforms gestart op het internet. Hierbij wisselen partners, donoren en anderen kennis en ervaringen uit over de programma's.

Geleerde lessen

In 2007 heeft een consultant van het Transnational Institute (TNI) een dossierstudie uitgevoerd naar ICCO's met *grassrootsparticipatie* in Afrika en het Midden-Oosten. Deze dossierstudie is eind 2007 afgerond en betrof 15 organisaties in 11 landen. De dossierstudie doet aanbevelingen voor verdere uitwerking van het beleid ten aanzien van *grassrootsparticipatie*. De belangrijkste aanbevelingen zijn: uitwisseling van ervaringen tussen Afrika en Latijns-Amerika, het in samenspraak met partners verder invullen van kernbegrippen op het vlak van democratisering, het doen van vergelijkend onderzoek naar civil society in Afrika en identiteit en rol van sociale bewegingen en het focussen van steun op 'drivers for change'.

Er loopt een landstudie van het Institute for Social Studies in zuidelijk Afrika. In maart 2008 volgt een workshop met betrokkenen uit Angola, Malawi, Zimbabwe, Mozambique en Zuid-Afrika en volgt het

Foto: Sigríð Spinnóx

definitieve rapport. Naast deze externe evaluaties zijn er algemene lessen getrokken uit dit eerste jaar programmatisch werken. Een van de belangrijkste is dat programmatisch werken in vaak sterk gepolariseerde samenlevingen waar we werken aan democratisering, tijdrovend en ingewikkeld is. Partners laten samenwerken die politiek van mening verschillen kost tijd, des te meer als er nog wantrouwen heerst. Dat betekent dat programmatisch werken flexibel moet worden ingevuld en dat er over creatieve vormen moet worden nagedacht om partners bij elkaar te brengen. Een goede contextanalyse, waarin ook de politieke verhoudingen, en potentiële bronnen van conflict en verdeling goed zijn uitgewerkt is een cruciale stap in het succesvol vormgeven van programmatisch werken. In landen met een kwetsbare maatschappij zoals Pakistan en Vietnam is het noodzakelijk om bescheiden doelstellingen te formuleren. Een brede coalitie vormen blijkt vrijwel onmogelijk in deze landen. Samenwerking op deelonderwerpen is wel mogelijk en kan dan een startpunt vormen voor een democratiseringsprogramma.

Conclusie

In 2007 is de basis gelegd voor verdere ontwikkeling en concretisering van de democratiseringsprogramma's. In deze verkennende fase werden partners en andere belanghebbenden voortdurend betrokken. In sommige landen heeft dat geleid tot het beschrijven van de mogelijke kaders waarbinnen het programma zal functioneren. In andere landen bevinden programma's zich nog in de verkenningsfase. Aanvankelijk was er nog geen programmaspecialist democratisering, waardoor de beleidsontwikkeling democratisering minder gevorderd is dan gepland (in januari is een nieuwe specialist begonnen). In sommige landen blijkt het lastig om invulling te geven aan de *linking & learning* rol van ICCO & Kerk in Actie omdat partners uiteindelijk toch financiering verwachten.

Rechtszekerheid

Hoofddoelstelling

Het bijdragen aan een functionerende rechtsorde die voor iedereen toegankelijk is. De burger- en politieke rechten en de economische, sociale en culturele rechten van burgers worden gerespecteerd, beschermd

en gepromoot. Schendingen van deze rechten worden succesvol aangepakt.

Landen

Brazilië, Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua, Peru, Bolivia, Armenië, Azerbeidzjan, Kirgizië, Kazachstan, Tadzjikistan, India (in ontwikkeling), Bangladesh (afbouw), Oost-Europa/Azië (bovenregionaal, in ontwikkeling), Midden-Oosten.

Beschrijving van het deelprogramma

Het deelprogramma rechtszekerheid versterkt de rechtspositie van doelgroepen. Vaak werken we tegelijkertijd aan conflicttransformatie en democratisering, omdat het scheiden daarvan kunstmatig is. Het deelprogramma wordt uitgevoerd in Latijns-Amerika (Andes, Brazilië, Midden-Amerika) en Azië (Zuid-Kaukasus, India, Filippijnen). In het Midden-Oosten werken we aan een programma conflicttransformatie, waarvan de inhoudelijke rapportage onder vredesopbouw valt.

In Azië richtten we ons op politieke, economische, sociale en culturele rechten. De rechten van groepen als dalits, inheemse volken, vluchtelingen, ontheemden en arbeidsmigranten worden met voeten getreden. ICCO & Kerk in Actie werkten samen met deze groepen aan de verbetering van hun positie, via advocacy, verhogen van druk op overheden en zakenleven, rechtsbijstand, lobby en capaciteitsopbouw. Wat betreft politieke rechten zetten ICCO & Kerk in Actie zich in voor critici die misstanden aan de kaak stelden en daardoor in problemen kwamen met overheden. In conflictgebieden komen we op voor rechten van minderheden en vredesactivisten. Dit deelprogramma werkt steeds meer in grensoverschrijdende netwerken en vormen van samenwerking, bijvoorbeeld op het gebied van tegengaan van vrouwenhandel of bescherming van mensenrechtenactivisten.

In Latijns-Amerika lag de nadruk op toegang tot recht, toegang tot land, in het bijzonder voor inheemse en andere etnische groepen (Andes en Brazilië-regio), kinderen en jongeren (programma Kinderen, Jongeren & Veiligheid). In alle gevallen is de belangrijkste ingang voor rechtszekerheid het versterken van de lokale *civil society*.

Foto: Sigridd Spinnox

In Azië waren de activiteiten divers. In het programma in de zuidelijke Kaukasus rapporteerden we over mensenrechtenschendingen en de rechtspositie van gemarginaliseerde groepen, in combinatie met vredesopbouwactiviteiten rond het Nakorno-Karabach conflict. In Centraal-Azië werken we al samen met diverse partners die zelfhulpgroepen ondersteunen en daarmee hun rechten bij overheden zekerstellen. In India gaf het programma gemarginaliseerde groepen toegang tot middelen van bestaan, land en inkomen door gebruik te maken van de Indiase wet. Een bovenregionaal programma in Oost-Europa en Azië richt zich op de veilige terugkeer en de reïntegratie van slachtoffers van mensenhandel (speciale aandacht voor kindersmokkel).

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

Lobby voor activisten in El Salvador

Op 2 juli 2007 werden vier personeelsleden van partnerorganisatie CRIPDES in El Salvador, samen met nog tien anderen opgepakt door de politie toen ze op weg waren naar een demonstratie tegen plannen voor de privatisering van watervoorziening in El Salvador. Ze werden beschuldigd van misdrijven op basis van de Antiterrorismewet en de Wet tegen de georganiseerde misdaad, en gevangen genomen. Op 27 juli werden alle

mensen voorwaardelijk vrijgelaten, mede op basis van gezamenlijke actie van ICCO en het ministerie van Buitenlandse Zaken. Op verzoek van Nederland werd de lopende juridische procedure gevolgd door de EU-missie in El Salvador. ICCO beschouwde de zaak als een belangrijke test voor het implementeren van de EU-richtlijnen van bescherming van Human Rights Defenders en toonde aan dat anti-terreurwetgeving oneigenlijk gebruikt werd voor het intimideren van mensenrechtenactivisten. Met succes: begin 2008 werden de verdachten vrijgesproken. Tijdens het symposium 'overleven verplicht', 25 jaar na de moord op vier journalisten van IKON, werd aandacht gevraagd voor de huidige situatie in El Salvador.

Kinderen, Jongeren en Veiligheid Latijns-Amerika

Er is een VN-rapport verschenen 'Violence against children'. Deelnemers aan het programma jeugdrecht-spraak leverden hieraan een belangrijke bijdrage over Latijns-Amerika. Overheden zijn beter aan te spreken op de noodzaak om kinderrechten na te leven.

India

Dalits, de onaanraakbaren, worden in India zwaar gediscrimineerd en achtergesteld. In het Dalit-programma in India is een divers partnerbestand opgebouwd. ICCO & Kerk in Actie hebben partners op

internationaal (instanties zoals de VN), Europees (EU) en Nederlands niveau (overheid, bedrijfsleven) en steunt organisaties in India – zowel op nationaal als lokaal niveau. In 2007 brachten ICCO & Kerk in Actie organisaties en personen samen. Door de intensieve samenwerking op de diverse niveaus is al veel bereikt. Een concreet voorbeeld daarvan is dat de internationale partners voor elkaar krijgen dat het Dalit-onderwerp op de agenda wordt gezet en dat er bijvoorbeeld een hoorzitting wordt georganiseerd. Daar spreken dan mensen van de partnerorganisaties uit India die aan den lijve de discriminatie ondervinden, wat indruk maakt. Door de samenwerking was het bovendien mogelijk om de speciale rapporteurs van de VN tijdens hun reis door India meer te tonen dan een rooskleurig plaatje door ze rechtstreeks in contact te brengen met de mensen om wie het gaat (Dalit strontruimers, tempelprostituees, horigen). Een divers partnerbestand leverde zo meer resultaat.

Minder succesvol

Risicomanagement Latijns-Amerika

Het participatieve planningsproces in Nicaragua dat gepland stond voor 2007 liep vertraging op in de Región Autónoma de Atlántico Norte (RAAN). De context bleek ingewikkelder en het opstarten van het planningsproces trager te verlopen dan gedacht.

Zuid-Kaukasus: Samenwerking is niet af te dwingen

Er is in 2007 meer samenwerking gecreëerd tussen de verschillende regionale branches van een grote partnerorganisatie die voorheen vrij zelfstandig opereerden. De branches zaten in verschillende landen, waaronder Azerbeidzjan en Armenië (die onderling in conflict zijn), en daarom leek samenwerking gunstig te kunnen uitpakken. De partner in kwestie stemde in, maar omdat het onderling vertrouwen tussen de branches niet groot genoeg was liep het initiatief op niets uit. Wel zijn er succesvolle samenwerkingsverbanden ontstaan tussen verschillende andere partners, ook over de grenzen heen, waarbij de partners elkaar zélf opzochten omdat ze een gemeenschappelijk belang zagen. ICCO & Kerk in Actie zullen deze partners bijstaan in het verder ontwikkelen van gezamenlijke initiatieven.

Voorbeelden partners

Succesvol

Lobby voor inheemse volken Brazilië

De Braziliaanse federale overheid heeft in antwoord op lobby en publieke acties van partnerorganisatie COIAB

een 'nationale commissie voor inheemse politiek en beleid' ingesteld. Aan deze commissie nemen naast COIAB en ISA (ook een partnerorganisatie) de belangrijkste vakministeries en organisaties uit het maatschappelijk middenveld deel. Doelstelling is een samenhangend beleid voor de 230 indianenvolken. Dit opent nieuwe mogelijkheden voor beleidsbeïnvloeding, participatie en een betere naleving van de rechten van de inheemse volken.

Compensatiegeld CO2-uitstoot voor Indiase gezinnen
ADATS is een lokale Indiase ngo die steunt op een brede volksbeweging die strijdt voor toegang en gebruik van landrechten. In 2007 is het gelukt om een deel van de grote Kyoto-klimaatfondsen (vooral werden aangeboord door bedrijven en overheden) rechtstreeks naar de armen te krijgen. Het project: er worden 20.000 biogasinstallaties (15.000 zijn al klaar) voor arme huishoudens in India opgericht. Die verstoken minder hout, stoten minder CO2 uit en hebben daarom recht op de vergoeding die wordt betaald door landen die teveel CO2 uitstoten en het Kyoto-protocol hebben ondertekend. Naast een verdubbeling van het gezinsinkomen en een verbeterde gezondheid (minder luchtweginfecties en ooginfecties doordat er geen rook geïnhaleerd wordt), betekent dit voor vrouwen een tijdsbesparing van gemiddeld twee dagen per week omdat ze geen hout hoeven te verzamelen en het koken sneller gaat. Deze tijd kunnen ze investeren in andere activiteiten. Het gaat hier om een uniek, grootschalig experiment dat zonder ICCO's steun voor de organisaties niet mogelijk zou zijn.

Minder succesvol

Strijd om land in Brazilië

De beweging van landlozen in Brazilië (MST) ondervond moeilijkheden in haar werk doordat publieke politieke acties van deze sociale beweging in toenemende mate door de overheid strafrechtelijk wordt aangepakt (verbod op demonstraties, gevangenneming van leiders, gewelddadige ontruiming van bezettingen en blokkades). Ook de media stellen deze acties vaak in een kwaad daglicht, waardoor het begrip en het maatschappelijke draagvlak voor deze beweging, die opkomt voor de rechten van landlozen, afnam. Dit is zorgwekkend, omdat het kan leiden tot radicalisering van de

politieke strijd. Verschillende MST-activisten worden juridisch vervolgd. Dieptepunt in 2007 was de moord op één van de activisten van het MST.

Cambodja

De partnerorganisaties CLEC en LAC spanden met steun van ICCO een rechtszaak aan namens inheemse dorpelingen in Ratanakiri. Deze zijn verwickeld in een landdispuut met mevrouw Keat Kolney, familielid van diverse kabinetsleden. De zaak trok grote publieke aandacht omdat het een publiek geheim is dat illegale landtransacties plaatsvinden door mensen met politieke connecties. In juni 2007 diende de beklagde een klacht in tegen tien advocaten van CLEC en LAC. Enkele dagen later liet de advocatenorde weten dat ngo's alleen nog maar advocaten in dienst mogen hebben indien zij over een nieuw soort Memorandum of Understanding beschikken, dat nergens in de wet vereist is. Na dit dreigement zit de schrik er goed in bij de sociale advocatuur. Een aantal advocaten heeft inmiddels het dienstverband bij CLEC en LAC verruild voor het openen van een eigen praktijk. Het geschil loopt nog.

Bangladesh

Partner PHREB is actief in het tegengaan van geweld tegen vrouwen. PHREB heeft een netwerk opgezet van jonge vrouwen en meisjes in Chittagong en omstreken die met elkaar praten over hun ervaringen en geïnformeerd worden over de rechten van deze jonge vrouwen. Door de jaren heen is het netwerk steeds groter geworden (dit is een succes) en wordt de discussie vaker gevoerd in Bangladesh. De keerzijde van dit succes is dat er steeds meer moorden, verkrachtingen, mishandelingen en zelfmoorden plaatsvinden onder leden van het netwerk. PHREB kan zich door deze treurige gebeurtenissen steeds moeilijker motiveren. PHREB richtte zich in 2007 op families van jonge meisjes, imams en het bestuur van scholen. Ook gaf ze juridische ondersteuning en stimuleerde tot aangifte en vervolging (vaak met gevolg dat de meisjes binnen hun familie als schandelijk worden gezien en verstoten). Hoe meer succes lijkt het wel, hoe meer de organisatie en de aanverwante mensen gestraft worden met de gevolgen van hun acties.

Voortgang programmatisch werken

In Latijns-Amerika zijn programmaplannen geformuleerd. Risicomanagement werkte al op programmatische wijze. Het programma Kinderen, Jongeren en Veiligheid is ook al verder ontwikkeld. Net als het deelprogramma democratisering groeide het concept programmatisch werken in de praktijk: flexibiliteit, ruimte voor eigenheid en verschil in tempo bleken belangrijk. De nadruk lag in 2007 op het proces tot programmatisch werken.

In Azië is geëxperimenteerd met verschillende werkwijzen, met het doel vooral het 'ownership' bij alle betrokkenen te leggen. Hiertoe probeerden we verschillende manieren van beleidsdiscussie uit. In Cambodja en Nepal is participatief gewerkt, in Afghanistan zeiden we al in een vroeg stadium wat wij belangrijk vonden. Verder hebben we de eigen medewerkers meer laten wennen aan minder geïsoleerde manieren van werken (intern en overzee). Daartoe zijn verschillende consultaties georganiseerd.

De verkenning (India, Armenië en Azerbeidzjan) en uitvoering (Kirgizië, Kazachstan, Tadzjikistan) van programma's liep vertraging op door gebrek aan menskracht. Met de beleidsafdeling is een plan gemaakt om medewerkers beter toe te rusten voor de nieuwe manier van werken.

Samenwerking

In 2007 is de kennisunit Conflicttransformatie en Democratisering van start gegaan (zie democratisering). Verder participeerde ICCO in diverse Nederlandse en Europese platforms voor uitwisseling van informatie en lobby, via de verschillende landenplatforms, donorennetwerken en kerkelijke raden en thematische platforms. Op EU-niveau participeerde ICCO in verschillende thematische en geografisch afgebakende netwerken en campagneplatforms. Lobbyactiviteiten worden steeds meer via deze kanalen ingezet en aangestuurd.

Een groeiend fenomeen waren in 2007 de verschillende kennisplatforms die vanuit de programma's zijn gestart. Hierbij wisselden partners, donoren en anderen kennis en ervaringen uit. ICCO speelde soms een initiërende rol (bijvoorbeeld Jongeren & Veiligheid Midden-Amerika), en soms een faciliterende (bijvoorbeeld bij het Mekong Lobby Network on Dams, Mines and Plantations, een initiatief van ICCO-partners in Vietnam, Cambodja, Thailand, Birma, Indonesië en Filippijnen).

Geleerde lessen

Binnen het deelprogramma rechtszekerheid zijn geen programma-evaluaties uitgevoerd. Maar interne reflectie leverde de volgende lessen op.

Maatschappelijke organisaties die misstanden aan de kaak stellen, hebben de laatste jaren steeds minder bewegingsvrijheid. Volgens recente studies van INTRAC en ISS is dit een gevolg van de veranderende *aid architecture* waarbij bi/multilaterale instellingen en bedrijven steeds meer het maatschappelijke hulp- en lobbykanaal

overvleugelen. Ook gebruiken overheden de nieuwe anti-terreurwetgeving om dissidenten (zoals *human rights defenders*) de mond te snoeren. ICCO moet creatief blijven om de belangen van kwetsbare doelgroepen effectief te behartigen.

De conceptuele onderbouwing voor het onderscheid tussen Democratisering, Rechtszekerheid en Conflicttransformatie behoeft nadere uitwerking. In de praktijk werken we aan rechtszekerheid altijd in combinatie met conflicttransformatie en/of democratisering. Niettemin is een duidelijke visie op thema rechtszekerheid nodig.

De introductie van programmatisch werken is een complexe verandering, zowel binnen de ICCO werkorganisatie als binnen de netwerken in het Zuiden waarin ICCO samenwerkt. Het is niet vanzelfsprekend dat organisaties die aan rechtszekerheid werken een gemeenschappelijk doel formuleren. ICCO dient te zoeken naar mogelijkheden voor gemeenschappelijke actie, en het smeden van (tijdelijke) allianties. De verschillende standpunten van de partners en andere partijen kunnen leiden tot spanningen binnen een programmacoalitie. In de verschillende programma's

Foto: Sigrid Spinnox

zal gewerkt worden naar een gemeenschappelijke strategische werkwijze waarin allen zich kunnen vinden.

Conclusie

Het deelprogramma Rechtszekerheid is in 2007 in Midden-Amerika en Brazilië volgens plan uitgevoerd. Er zijn programmacoalities gesmeed met lokale bestuursvormen, die medeverantwoordelijk zijn met ICCO voor strategische keuzes over het programma. In andere gebieden is achterstand opgetreden, zoals de Zuid-Kaukasus. Soms werd dit veroorzaakt door interne capaciteitsproblemen, soms doordat beoogde samenwerkingsverbanden niet van de grond kwamen in de landen. Voor alle programma's was 2007 een overgangsjaar waarin nieuwe structuren en routines moesten worden getest en vastgesteld.

Vredesopbouw

Hoofddoelstelling

De oorzaken en gevolgen van gewelddadige conflicten binnen en tussen staten succesvol aanpakken, een bijdrage leveren aan het voorkomen van een escalatie van conflicten en negatieve gevolgen van conflicten indammen.

Landen

Midden-Oosten, Soedan, Burundi, Democratische Republiek Congo, Rwanda, Oeganda, Liberia, Kenia, Afghanistan, Haïti, Colombia.

Beschrijving van het deelprogramma

ICCO & Kerk in Actie werken aan vredesopbouw via conflicttransformatie. De drie belangrijkste dimensies van conflicttransformatie – gebaseerd op Galtungs driehoek (Fisher et al., 2000: 10) – zijn gedrag (bijvoorbeeld geweld of vreedzaam samenleven en dialoog), houding (wantrouwen of vertrouwen) en de context (bijvoorbeeld ongelijkheid en marginalisatie of gelijkheid en ontwikkeling). Aan deze dimensies wordt gelijktijdig gewerkt. Conflicttransformatie heeft betrekking op verschillende fasen van een conflict, ook de postconflict-fase. Tot voor kort onderscheidde ICCO interventies gedurende conflicten en interventies in postconflictsituaties (die laatste heetten dan 'transitional support').

In 2007 bleek deze indeling in de praktijk niet werkbaar. Door de verdere uitwerking van conflicttransformatie bleek deze goed toepasbaar in postconflictsituaties. De interventies die werden voorzien in het kader van 'transitional support', zoals reïntegratie en 'Sexual and Gender Based Violence', zijn nog steeds relevant voor postconflictlanden en worden in de conflicttransformatieprogramma's opgenomen. Daarnaast benadrukten we dat vrouwen en religieuze leiders een positieve bijdrage kunnen leveren aan conflicttransformatie. Vrouwen waren ook een belangrijke doelgroep in de programma's 'Sexual and Gender Based Violence'.

ICCO & Kerk in Actie startten in 2007 met een programmatische aanpak van conflicttransformatie. Hierbij is een geografische insteek gekozen, omdat de aanpak van conflicttransformatie sterk afhankelijk is van de context in een land of regio. In Afrika en het Midden-Oosten werden in de volgende landen en regio's programma's uitgewerkt: het Midden-Oosten, Soedan, Grote Meren gebied, Oeganda, Kenia en Liberia. In Latijns-Amerika gebeurde dit in Haïti en Colombia. We werkten een programma conflicttransformatie uit in Afghanistan. Daarnaast was vredesopbouw een belangrijk onderdeel van de programma's in Cambodja, Zuid-Kaukasus, Nepal, de Filipijnen en Indonesië.

Voorbeelden programmatisch werken

De programmatische samenwerking leidde tot meer uitwisseling van kennis en ervaringen tussen partnerorganisaties. Een voorbeeld hiervan is de bijeenkomst over resolutie 1325 die werd gehouden in Burundi. Tijdens deze bijeenkomst heeft uitwisseling van informatie en ervaringen plaatsgevonden over resolutie 1325 en de implementatie daarvan in het Grote Merengebied. Zes partnerorganisaties uit Burundi en de Democratische Republiek Congo namen hieraan deel. Deze bijeenkomst diende tevens als voorbereiding op de bijeenkomst over resolutie 1325 die in Brussel werd gehouden. In deze door ICCO & Kerk in Actie georganiseerde bijeenkomst stond centraal wat de Europese Unie kan doen om beleidsontwikkeling met betrekking tot implementatie van resolutie 1325 te bevorderen en hoe lokale actoren hierbij betrokken kunnen worden. In de bijeenkomst in Brussel participeerden drie vertegenwoordigers van partnerorganisaties uit het Grote

Merengebied. De conferentie legde de basis voor de campagne 'Vrouwen staan sterker'.

In Liberia is gekozen voor een intensieve vorm van samenwerking tussen partnerorganisaties. In vijf thematische clusters werden niet alleen kennis en ervaringen gedeeld, maar werden ook de programmavoorstellen thematisch samengevoegd en onder aanvoering van een *lead agent* aangeboden aan ICCO & Kerk in Actie. Dit was een spannend proces voor de partners, omdat zij vreesden hun bilaterale relatie met ICCO & Kerk in Actie te verliezen. Toch laten de partners regelmatig horen dat zij positief zijn over de wijze waarop ICCO hen dichterbij elkaar heeft gebracht. In de thematische clusters bestaat nu ruimte om ieders expertise beter te benutten en elkaar kritisch te bevragen op inhoudelijke en organisatorische aspecten van het werk. De pilotfase van programmatisch werken in Liberia leverde naast succesvol samenwerken ook nieuwe vragen en spanningen op. In het pilotprogramma 'trauma healing' bleek dat er te weinig afstemming was geweest over de wijze waarop de training van traumacounselors moest plaatsvinden. De organisatie die de training van lokale counsellors op zich zou nemen, was nieuw in het netwerk en bleek op lokaal niveau als een concurrent te worden ervaren door de te trainen mensen. Het bespreekbaar maken van de spanningen in de samenwerking heeft in ieder geval opgeleverd dat de deelnemende partijen nu ieders werkwijze en expertise beter kennen. In het vervolgprogramma (medio 2007-eind 2008) is de samenstelling van het cluster gewijzigd.

Het programma conflicttransformatie in Afghanistan bevond zich in 2007 in de verkennende fase. Goed was het om te zien dat lokale organisaties zelf heel actief zijn bij opbouwwerk en vredeswerk in vele delen van het land. Positief is tot nu toe ook de belangstelling bij niet-partnerorganisaties voor de gehanteerde benadering van conflicttransformatie, een benadering waarbij kwetsbare groepen centraal staan.

Voorbeelden partners

Budget tracking in Liberia

In Liberia werkte de regering in 2006 en 2007 in hoog tempo aan wederopbouw. Dit kreeg gestalte in het '150

dagen actie plan' (2006) en de 'Interim Poverty Reduction Strategy' (2006-2007). Een nieuwe 'Poverty Reduction Strategy' (2008-2012), gebaseerd op de millenniumdoelen, is in voorbereiding. Het maatschappelijk middenveld poogde te bepalen hoe het kan bijdragen aan goed bestuur en tegelijkertijd voldoende kritische afstand kan bewaren tot de overheid. Een belangrijke bijdrage aan dit proces werd geleverd door Foundation for Human Rights and Democracy (FOHRD) met een serie workshops over 'budget tracking' voor vertegenwoordigers van ngo's. Door deze workshops werd de betrokkenheid bij en het inzicht in de kapitaalsintensieve wederopbouw van het land vergroot. De workshops droegen er toe bij dat de regering verantwoordelijk werd gehouden voor een transparante begroting, dat het vertrouwen van het publiek werd gewonnen en dat ontwikkelingsfondsen werkelijk de doelgroepen bereikten.

De Sudan Council of Churches (SCC) in Soedan

De Sudan Council of Churches (SCC) wordt al jaren ondersteund door ICCO & Kerk in Actie. De afgelopen jaren stond de steun voor de SCC op losse schroeven wegens een langdurige bestuurscrisis. Interne managementproblemen en slecht financieel beheer hebben er toe geleid dat de SCC op de rand van het faillissement kwam te staan. Met behulp van een speciale vertegenwoordiger van de Wereldraad van Kerken, ondersteund door ICCO & Kerk in Actie, is er in 2006 en 2007 een begin gemaakt met het doorbreken van de negatieve spiraal. In 2007 is een fusie met de Zuid-Soedanese raad van kerken, de NSCC, gerealiseerd en er zijn hervormingen doorgevoerd om van de SCC weer een organisatie te maken die doet waar ze voor is opgericht: het vertegenwoordigen van de kerken (zowel de katholieke als de protestantse kerken) in Soedan, zodat hun stem gehoord wordt in nationale en internationale arena. ICCO financierde de versterking van het financieel management.

Voortgang programmatisch werken

Er is in 2007 goede vooruitgang geboekt in het programmatisch werken. De nadruk lag op programmatische samenwerking binnen een bepaalde geografische context. In 2008 zal meer *linking & learning* plaatsvinden tussen relatiebeheerders en partnerorganisaties

Foto: Elske van Gorkum/ICCO

in verschillende landen waarin aan vredesopbouw gewerkt wordt.

Samenwerking

In 2007 is de kennis unit Conflicttransformatie en Vredesopbouw van start gegaan. Hierin zitten ICCO & Kerk in Actie, Cordaid en IKV-Pax Christi, die gezamenlijk kennis ontwikkelen. In 2007 is onderzocht welke onderzoeken op het vlak van democratisering en vredesopbouw gedaan zijn en welke gepland staan.

ICCO & Kerk in Actie participeren in de Werkgroep (gecoördineerd door Clingendael) van het Kennisnetwerk Fragiele Staten. ICCO & Kerk in Actie schreven een voorstel dat ingediend wordt bij het Schoklandfonds (wederopbouwprogramma's in Soedan en de Democratische Republiek Congo).

ICCO & Kerk in Actie namen verder deel aan diverse landenoverleggen in Nederland en Europa, gericht op het delen van kennis en beleidsbeïnvloeding.

Geleerde lessen

De studie naar conflicttransformatie in Afrika en het Midden-Oosten benadrukte het belang van betere conflictanalyses door ICCO & Kerk in Actie en de partnerorganisaties. Het advies luidde: stel een nieuw handboek op voor conflictanalyses. Eind 2007 is een nieuw instrument voor analyse in gebruik genomen. In

landen waar aan conflicttransformatie wordt gewerkt, zal een conflictanalyse uitgevoerd worden, in nauwe samenwerking met partnerorganisaties en anderen. Daarnaast nam ICCO deel aan de door Partos gecoördineerde externe evaluatie 'CFAs on the road to conflict transformation', die in 2007 startte en in april 2008 wordt afgerond.

Conclusie

De ontwikkeling van programma's vredesopbouw is in 2007 goed gevorderd. Het beleid rond conflicttransformatie is verder uitgewerkt, mede op basis van de uitkomsten van de *baseline studie* naar conflicttransformatie in Afrika en het Midden-Oosten. Het instrument voor conflictanalyse is eind 2007 gereedgekomen. Uitgangspunt bij programma-ontwikkeling is de specifieke context van een land of regio. De fase waarin de verschillende programma's zich bevonden, verschilde per context. Een aantal programma's bevond zich reeds in de uitvoeringsfase, andere programma's waren in de verkennings- of voorbereidingsfase. Vredesopbouw, en zeker conflicttransformatie, vraagt een langetermijn perspectief. Bij de uitwerking van programmaplannen zal hier rekening mee gehouden worden, door verschillende doelstellingen te formuleren voor de lange en korte termijn.

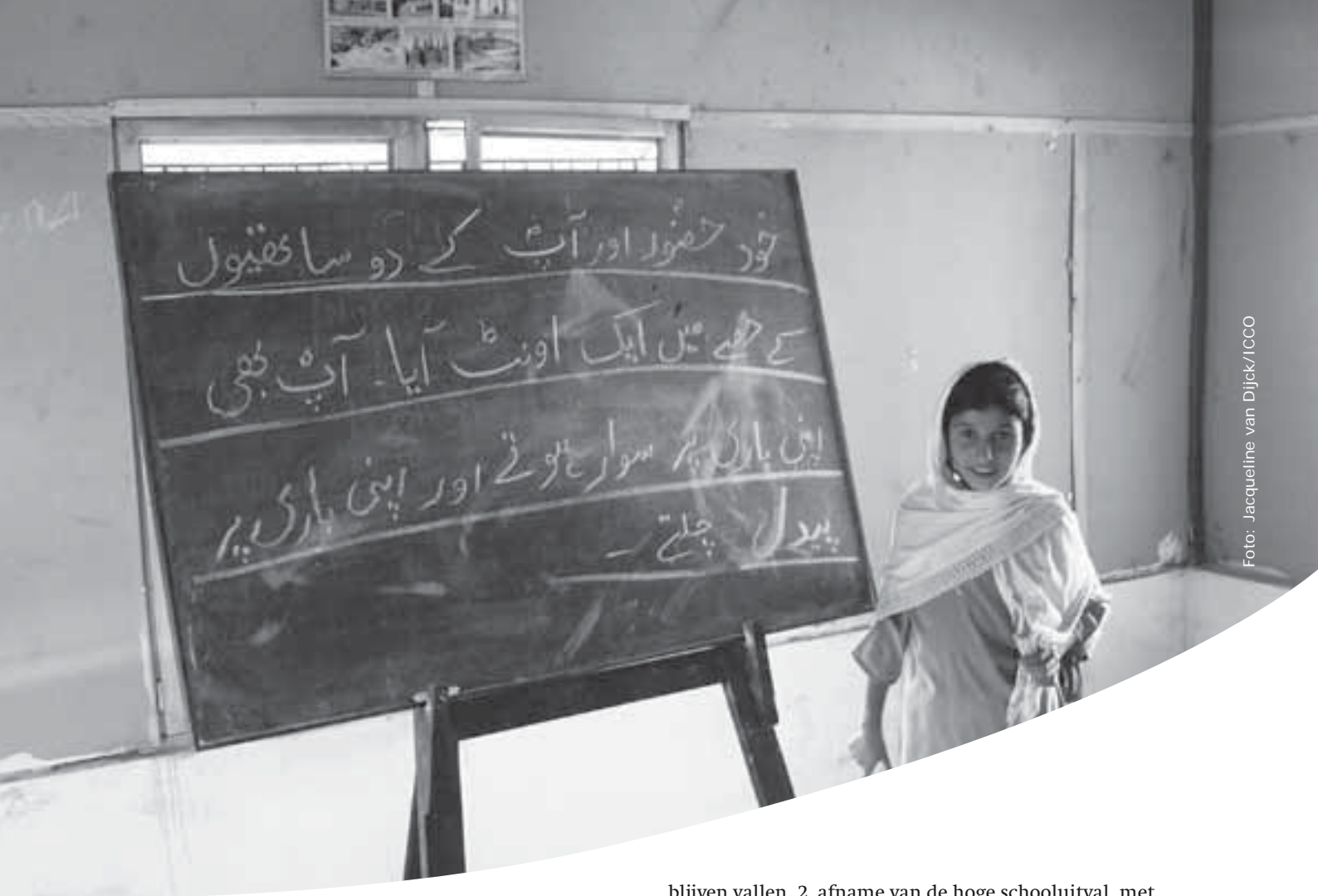

Foto: Jacqueline van Dijk/ICCO

blijven vallen, 2. afname van de hoge schooluitval, met name bij meisjes, 3. meer relevantie en kwaliteit van basisonderwijs, inclusief basis beroepsonderwijs.

5.3 TOEGANG TOT BASISVOORZIENINGEN

In dit hoofdprogramma ontwikkelden we vijf deelprogramma's: onderwijs, hiv/aids, gezondheidszorg, water en voedselzekerheid. Tussen meerdere deelprogramma's werden verbanden gelegd, zowel tussen de programma's basisvoorzieningen onderling als tussen programma's van andere afdelingen (bijvoorbeeld onderwijs en voedselzekerheid).

We begonnen met inventarisaties, contextanalyses en partnerconsultaties. Verschillende programma's werden opgesteld, en een enkele zelfs in uitvoering genomen.

Onderwijs

Hoofddoelstelling

Bijdragen aan de 'Education For All' doelstellingen waarin de millenniumdoelen twee en drie begrepen zijn. De nadruk ligt op basic education, specifiek: 1. toegang tot kwaliteitsonderwijs voor de laatste tien tot twintig procent van de kinderen die buiten de boot

Landen

Angola, Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Kenia, Liberia, Malawi, Mali, Senegal, Soedan, Oeganda, Albanië, India, Indonesië, Thailand, Bolivia, Peru.

Beschrijving van het deelprogramma

Edukans, ICCO & Kerk in Actie en Prisma voeren gezamenlijk het onderwijsdeelprogramma uit, gecoördineerd door Edukans. De lokale oplossingen om de 'Education for All' doelstellingen te realiseren maken 60 tot 70% van de financieringen uit. De nadruk ligt op: a) onderwijs en werk, b) onderwijs en hiv/aids, c) onderwijs in (post)conflict situaties, d) onderwijs voor gemarginaliseerde volken en e) alfabetisering. We ontwikkelen programma's in 17 landen en regio's. Eind 2007 waren er 4 programma's in uitvoering – in Ethiopië, Peru, Zuid-Soedan en Noord-Thailand. In de andere 13 landen is 2007 besteed aan identificatie en de voorbereiding van programma's. De eerste 3 programma's (Ethiopië, Peru, Zuid-Soedan) hebben een uitgebreid traject van identificatie en voorbereiding doorlopen. In Noord-Thailand werken we al jaren samen met natio-

nale en internationale organisaties om de gezamenlijke programmadoelstellingen te behalen. In de overige landen en regio's zijn programma's in ontwikkeling (5 in identificatiefase, 7 in voorbereidingsfase) of wordt afgebouwd (1 geval). Impulsis, het gezamenlijke loket van ICCO, Kerk in Actie en Edukans ter ondersteuning van Nederlandse particuliere initiatieven voor ontwikkelingsprojecten, steunde in 2007 73 particuliere onderwijsinitiatieven. Behalve de opzet van kwalitatief goed onderwijs in ontwikkelingslanden, verbeteren deze initiatieven ook het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

Het werken in alliantieverband mag binnen het deelprogramma onderwijs een succes genoemd worden. Het leren van elkaar, door uitwisseling van ervaringen, droeg bij aan de voortvarende start van het programma. De programmagroep onderwijs, die maandelijks bijeenkwamen om ontwikkelingen binnen de alliantie af te stemmen, organiseerde een tweedaagse sessie, waarbij alle programma-verantwoordelijken een korte inleiding hebben gehouden, gevolgd door discussies. Successen en knelpunten werden hier duidelijk. In een aantal landen (Peru, Ethiopië, Malawi) werkten verschillende alliantieleden met hun partners samen in de ontwikkeling en uitvoering van een programma. Landenteams kwamen regelmatig samen om gezamenlijke activiteiten voor te bespreken en terug te koppelen. Elk teamlid bracht daarbij de ervaringen in vanuit de afzonderlijke alliantieleden. Over de onderwijs-thema's wisselden de alliantieleden op verschillende manieren informatie uit. In 2007 zijn er tien thema-

middagen georganiseerd, met ten minste twintig deelnemers per middag, over uiteenlopende onderwerpen, variërend van 'financing education' tot PME om het nieuwe monitoringprotocol en de relatie tot de managementinformatiesystemen onder de knie te krijgen. In 2007 is er ook een wiki voor het onderwijsprogramma in gebruik genomen (<http://educationicco-alliance.pbwiki.com/>). Deze wiki – met actuele informatie en praktijkvoorbeelden over *basic education* – is voor iedereen toegankelijk.

In uitvoering nemen van het programma in Peru

Na verkenning en voorbereiding in 2005 en 2006 hebben 8 partners begin 2007 de aftrap gegeven voor de uitvoering van een programma gericht op hoogland-Indianen – de inheemse volkeren – in het zuiden van Peru. Zij worden sinds eeuwen geconfronteerd met armoede, maatschappelijke ongelijkheid, uitsluiting en discriminatie, terwijl in hun eigen Quechua-cultuur de waarden participatie en betrokkenheid hoog in het vaandel staan. Het onderwijs in Peru is ontworpen voor leerlingen uit de stad en sluit niet aan bij de realiteit van deze inheemse volkeren. Daarom is er grote vraag naar kwalitatief goed en passend onderwijs. Onderwijs met kansen voor iedereen. Onderwijs dat aansluit bij de cultuur en leefwijze in de rurale gebieden, relevant is in de lokale context, van hoge kwaliteit is en in de eigen taal wordt gegeven. Onderwijs dat stelling neemt tegen de armoede, ongelijkheid, discriminatie en uitsluiting. Onderwijs als motor voor rurale ontwikkeling, dat is wat 'Ruta del Sol', zoals de Peruaanse alliantie het programma genoemd heeft, wil bereiken. De Peruaanse partners waren vooral lovend over het open karakter van de samenwerking tussen de *Alianza Peru* en de

Tabel 5.3.1 Projecten van programma "TTB" naar type partnerorganisatie (in percentage, in 2007)

	Bedrijven	Doelgroep org.	Dienstverl. org.	Netwerk	Lidmaatschapsorg.	Intermediaire org.	Eigen beheer	
voedsel	2%	1%	31%	9%	0%	39%	17%	
hiv	4%	7%	35%	11%	9%	22%	11%	
onderwijs	7%	5%	20%	20%	15%	20%	15%	
gezondheid	5%	8%	15%	18%	13%	26%	15%	
water	8%	5%	33%	3%	0%	38%	13%	
	5%	5%	28%	11%	6%	31%	15%	100%

exclusief Prisma en Edukans projecten

Alianza Holanda en hebben van en over elkaar geleerd. Het traject van verkenning en voorbereiding heeft model gestaan voor soortgelijke trajecten in andere landen met als resultaat dat meer en meer diepgang wordt bereikt in de verschillende ontwikkeltrajecten. Dit heeft overigens ook weer een positieve weerslag op het programma in Peru gehad: 2007 heeft in het teken gestaan van een pilot en begin 2008 zal het programma verder verfijnd worden, vooral met indicatoren voor monitoring en capaciteitsopbouw.

Minder succesvol

Programmatisch werken is nog een zoektocht

Hoewel er in het programmatisch werken aanzienlijke vooruitgang is geboekt, werd deze nieuwe benadering toch als een zoektocht ervaren. De meer theoretische kant was eind 2006 voldoende uitgewerkt, maar in de praktijk moet de haalbaarheid zich natuurlijk ook bewijzen. Daarnaast is verdere doordenking nodig onder eigen medewerkers en die van onze partnerorganisaties. Essentieel is dat onze partners *ownership* over de programmatische aanpak ervaren.

Alliantieleden zijn ongelijksoortige partners

De alliantieleden, ICCO & Kerk in Actie, Prisma en Edukans verschillen in omvang, oriëntatie, organisatie en cultuur. Het kost daarom tijd om tot de verwachte resultaten te komen. ICCO & Kerk in Actie kennen themaspecialisten, die relatiebeheerders ondersteunen in het ontwikkelen van programma's. Prisma-leden zijn voor een deel kleine organisaties, die ieder in een beperkt aantal landen actief zijn en soms vooral op zichzelf werken. Zij zullen slechts een enkele keer het hele traject van verkenning tot uitvoering van een programma doorlopen. Edukans staat hier tussenin. Iedereen zoekt naar een goede vorm van programmatisch werken (Edukans ook nog in een snel groeiende organisatie).

Voorbeelden partners

Succesvol

Proces om programma te formuleren in Burkina Faso. In 2006 besloten ICCO & Kerk in Actie in Burkina Faso in te zetten op een samenhangend onderwijsprogramma. Tijdens de verkenningsfase werd middels een deskstudie, interviews en groepsdiscussies, een fact

finding/mapping uitgevoerd door een internationale consultant en een lokale consultant vanuit een ICCO-partner. Een goed beeld van de onderwijssituatie in Burkina Faso was nodig om ideeën te krijgen over een eventuele invulling van het Burkinabé onderwijsprogramma. Het resultaat hiervan, een contextanalyserapport, waarin ook mogelijke lijnen voor een onderwijsprogramma worden aangegeven, werd via een participatief proces met (potentiële) lokale sleutelpartners (ICCO-partners, (inter)nationale onderwijs-ngo's, een vakbond, de UNESCO Commissie, het FONAEF, bilaterale donoren en ICCO) tijdens een werkconferentie bediscussieerd en gevalideerd. Op basis hiervan startte onder leiding van de netwerkorganisatie *Cadre de Concertation des ONG et associations actives en Education de Base (CCEB)* de voorbereidings- en formuleringsfase. Uitkomst is een onderwijsprogramma dat de *civil society* (ouder- en moederraden, opkomende alfabetiseringsinitiatieven, ngos's) versterkt ten behoeve van non-formeel onderwijs en alfabetisering. CCEB coördineert en begeleidt de regionaal werkende organisaties en lobbyt voor de belangen van die organisaties bij regionale en nationale overheidsinstanties. Op lokaal/regionaal niveau draagt *Développement Sans Frontière (DSF)* bij aan de versterking van de capaciteit van de ouderraden en beheerscommissies zodat deze beter gaan functioneren en toegang krijgen tot het nationale fonds voor alfabetisering en non formeel onderwijs, het FONAEF. Men steunt ook beginnende structuren die zich bezig houden met alfabetisering, zodat ook zij voldoende sterk zijn om een beroep te kunnen doen op fondsen van FONAEF. Specifieke aandacht gaat uit naar vrouwen en meisjes, alsmede oudere kinderen (12-16 jaar) die in eerste instantie de kans hebben gemist om naar school te gaan.

ZOA-programma in Thailand

ZOA werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van ontheemden in Thailand. De doelgroep bestaat hoofdzakelijk uit Karen-vluchtelingen uit Birma in zeven vluchtelingenkampen en twee vluchtelingennederzettingen aan de grens met Birma. Kleinere etnische groepen profiteren direct en indirect ook mee van de hulp. Het programma bestaat uit het Karen Onderwijs Project (KEP) en een vakopleidingproject. Er wordt samengewerkt en ondersteuning gegeven aan

het KED (Karen Education Department) en haar partners in de vluchtelingenkampen. Ook met internationale organisaties zoals UNHCR, WEC, ICS/COERR en CCSDPT, een ngo-forum voor vluchtelingen in Thailand, zijn afspraken gemaakt over wie wat doet op het gebied van onderwijs in de kampen. Daarnaast heeft ZOA nauw contact met de lokale overheid voor facilitering en externe mogelijkheden voor vluchtelingen.

Speerpunten van het ZOA programma in 2007 waren:

- In-service lerarenopleiding en ondersteuning bij de training.
- Het ontwikkelen van curricula; trainings- en leermiddelen.
- Gemeenschapsofbouw en capaciteitsopbouw van lokale partners.
- Praktische voorzieningen voor educatie (bouw van scholen, schoolmaterialen, leraarsalarissen).
- Verbreden van studiemogelijkheden voor de doelgroep.
- Nieuwe diensten aan nieuwe doelgroepen, bijvoorbeeld door e-learning, non-formal education en lobbyen voor de mogelijkheid tot vervolgopleidingen.

Minder succesvol

APDA in Ethiopië

ICCO en Edukans werken al meerdere jaren samen met Afar Pastoralists Development Association (APDA). ICCO's accent lag meer op Democratisering en Vredesopbouw met een component onderwijs, Edukans steunde de productie van lesmaterialen in de eigen taal (het Afaraf) en mobiele educatie (non-formeel onderwijsprogramma met hulp van clanleden).

Knelpunten zijn:

- Het ontbreken van organisatiecapaciteit, getrainde onderwijzers en capabele staf met een eigen mandaat om kwalitatief goede projecten te starten.
- De culturele eigenheid van de Afar gecombineerd met het voorgaande, vormt een belemmering om met andere ngo's programmatisch samen te werken.
- De visie op onderwijs: traditie versus moderniteit. Invloed van behoudende clanhoofden werkt belemmerend
- De eenzijdige focus op mobiel onderwijs terwijl veel mensen ook in permanente nederzetting leven.

Delen van kennis niet vanzelfsprekend

De alliantiepartners nemen actief deel aan het samenwerkingsverband Educaids¹. Dat werkt op het snijvlak onderwijs en hiv/aids en bundelt de krachten van negen christelijke ontwikkelingsorganisaties in Nederland en een deel van hun partners in het Zuiden in vier Afrikaanse landen. De betrokken partijen zijn ervan overtuigd dat voor een effectieve aanpak van het probleem sterkere samenwerking noodzakelijk is.

Daarom staat het delen van kennis, het voeren van gezamenlijke lobby en het verspreiden van succesvolle methodes centraal in Educaids. Dat gaat niet zonder slag of stoot. Organisaties delen niet altijd per definitie hun kennis en partners zoeken niet altijd naar ervaringen bij collega-organisaties. Een organisatie als KANCO in Kenia heeft bijvoorbeeld een goed overzicht van lopende wetgeving rondom hiv/aids. Anderen profiteren hier nog onvoldoende van. De achterliggende redenen zijn verschillend: gebrek aan vertrouwen, capaciteit, tijdsgebrek etcetera. Om de *linking & learning* component en het draagvlak voor lobby & advocacy te versterken is halverwege 2007 samenwerking gezocht met een aantal externe partijen. Zo bood World Population Foundation technische ondersteuning aan de partners in Kenia en Oeganda bij het opzetten van een gezamenlijk raamwerk voor interventies (SHARE-FRAME). WPF heeft soortgelijke initiatieven in India, Zuid-Afrika en Kenia begeleid.

Voortgang programmatisch werken

De ervaring heeft ons geleerd dat het tenminste anderhalf jaar duurt om een programma te ontwikkelen en door partners in uitvoering te laten nemen. Na de verkennings- en voorbereidingsfase wordt in het eerste jaar van programma-uitvoering vaak nog gewerkt aan een *baselinestudies*, aanscherpen van indicatoren voor monitoring en een plan voor capaciteitsopbouw. De uitkomst en de mate van programmatisch werken zijn sterk afhankelijk van de lokale context.

Samenwerking

De alliantieleden participeren in vier werkgroepen van kennisforum 'Basic Education': 1) education for work, 2) education and hiv/aids, 3) education and (post)conflict situations en 4) education and quality. Dit forum droeg

¹ Educaids opereert namens de ICCO-alliantie (betrokken leden: ICCO, Edukans, Kerkinactie, Prisma) en andere aangesloten organisaties (ICS, ZZG, Woord en Daad, ZOA, ADRA) op dit thema. Met uitzondering van ADRA hebben al deze organisaties in 2006 MFS-subsidie toegekend gekregen.

Foto: Pelgrimm Pictures

bij aan netwerken tussen ontwikkelingsorganisaties en aan de capaciteitsversterking van individuele stafleden.

Onderzoek op thema's 1) religie & onderwijs en 2) kinderarbeid. De resultaten van de in 2007 gestarte onderzoeken worden komend jaar gepresenteerd. Vanuit *Educaids* is samenwerking met ICDI opgestart om lokale zuidelijke onderzoekers te ondersteunen bij het doen van onderzoek op het terrein van onderwijs en hiv/aids.

Ontwikkeling van Schoklandvoorstel samen met overheid, onderwijsinstellingen en andere MFO's. Het kabinet wil extra aandacht voor het bereiken van de MDG's in 2015. Op 30 juni ondertekenden organisaties enkele tientallen akkoorden om gezamenlijke acties te ondernemen om het behalen van de MDG's dichterbij te brengen. In de akkoorden over beroepsonderwijs en (post)conflict speelde de alliantie een rol om het akkoord om te zetten in een concreet voorstel dat komend jaar wordt ingediend bij het Schoklandfonds. De alliantie is na de consultatieronde van de minister gevraagd mee te denken over een gezamenlijke aanpak van *accountability* in het onderwijs.

Deelname in de Global Campaign for Education. *Edukans* leverde als één van de twee Nederlandse hoofdparters een actieve bijdrage de GCE-acties in het voorjaar. Deze leverden berichtgeving op in verschillende media.

Vanuit het *Educaids*-netwerk werken we samen met anderen, zoals het WPF en International Child Development Initiatives (aan onderzoek naar onderwijs en hiv/aids) en Stop Aids Now.

Op de internationale dag van de alfabetisering (8 september) heeft ICCO via haar partners een lobby ingezet. In 7 landen was meer publieke belangstelling (kranten, radio, website) voor het belang van alfabetisering. Op Wereldaidsdag (1 december) is met Stop Aids Now voor de regionale dagbladen een opiniestuk geschreven over het belang van goed onderwijs in de bestrijding van hiv/aids. Ook partners zijn in de eerste week van december in dit thema ondersteund in hun lobby.

Geleerde lessen

In 2007 is een programma-evaluatie uitgevoerd naar de gefinancierde projecten in het beroepsonderwijs (TVET)

voor de periode 2003-2006. Daaruit bleek dat alle bezochte partners een behoorlijk niveau boden in kwaliteit en relevantie van de TVET-programma's. Velen werden door anderen gezien als 'best practice' in de regio. De aard van de bezochte projecten is conventioneel en de aangeboden cursussen zijn traditioneel. TVET lijkt een effectief middel in armoedebestrijding. De deelnemende studenten hebben vaardigheden verworven, waarmee ze klaar zijn voor de arbeidsmarkt. De meeste partners werkten samen met 'community based organisations', voornamelijk voor de identificatie van deelnemers. In slechts drie van de onderzochte projecten is sprake van goede inbedding in de gemeenschap. Voor de kwaliteit van TVET zijn training van leraren, curriculumontwikkeling en de verstrekking van syllabi belangrijk. Duidelijke en systematische benadering van stages is nodig. TVET-leveranciers moeten meer zoeken naar mogelijkheden om samen te werken met de gemeenschap, wat sociale cohesie zal versterken. Op aanbeveling van het evaluatieteam zullen ICCO, Edukans en Woord en Daad doelstellingen opnemen in hun beleid voor de toegang, kwaliteit en relevantie van onderwijs.

Conclusie

Het onderwijsprogramma verliep in 2007 ruim naar tevredenheid. In alle 17 landen is ruim voldoende voortgang geboekt in de ontwikkeling van programma's, hoewel er ook aanzienlijke verschillen tussen de landen zijn. Naast de nieuwe ontwikkelingen zijn er volop activiteiten gefinancierd die de 'Education for All'-doelstellingen dichterbij brengen, ook door Impuls. Op deze manier blijven in de toekomst kleinere initiatieven en ook grote programma's gefinancierd. We moeten accepteren dat programma-ontwikkeling misschien niet in alle situaties meerwaarde zal opleveren.

Hiv/aids

Hoofddoelstelling

Vergroten van de actieve en effectieve betrokkenheid van *civil society* bij de strijd tegen hiv/aids en haar gevolgen. De langetermijndoelstelling is het werken aan een samenleving die met aids kan omgaan. Dat betekent dat: 1. iedereen kennis heeft van hiv/aids; 2. iedereen

weet hoe zichzelf te beschermen tegen de infectie en leeft in een omgeving die hem daartoe in staat stelt; 3. hiv-positieve mensen toegang hebben tot goede zorg en behandeling; 4. stigmatisering en discriminatie tot het verleden behoren; 5. de impact van hiv/aids op individuen en samenleving is geminimaliseerd.

Landen en regio's

Bangladesh, Nepal, India, Ethiopië, Haïti, Zimbabwe, Latijns-Amerika.

Beschrijving van het deelprogramma

In 2007 is gewerkt aan een goede samenwerking tussen de alliantieleden (ICCO, Kerk in Actie en Prisma) en met de andere themaprogramma's. Ideeën over en ervaringen met programmatisch werken kwamen regelmatig aan de orde om visies af te stemmen en aan te scherpen, het proces van programma-ontwikkeling zo optimaal mogelijk te begeleiden, programma's goed te laten aansluiten bij het bedrijfsplan én de programma's door zuidelijke partners als 'eigen' te laten ervaren.

Ter voorbereiding op programmatisch werken zijn samen met de Hogeschool van Leiden tien landenrapporten geschreven waarin op hoofdlijnen de context in kaart is gebracht over hiv/aids.

In 6 landen en 1 regio zijn de mogelijkheden van een meer programmatische aanpak lokaal verkend en voorbereid. De verkenning van mogelijkheden voor een meer programmatische aanpak in Kenia en zuidelijk Afrika is doorgeschoven naar 2008. Op initiatief van alliantieleden of zuidelijke partners ontwikkelden zich in Zimbabwe en Haïti mogelijkheden voor een programmatische benadering. Besloten is Soedan niet langer als een focusland voor hiv/aids aan te merken. Soedan blijft wel focusland in het programma gezondheidszorg, waarin hiv/aids een belangrijk aandachtspunt is. Mogelijkheden om in APRODEV-verband ondersteuning te bieden aan het hiv/aids-programma in Centraal-Azië zijn onderzocht.

Het programma heeft twee hoofdstrategieën: *mainstreamen* van hiv/aids (zowel intern als extern) en capaciteitsopbouw gericht op de effectiviteit van de program-

ma's en activiteiten van partners. Het voorkomen van hiv/aids, de koppeling van hiv/aids aan seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en de bestrijding van stigmatisering en discriminatie, zijn de belangrijkste onderwerpen. De alliantie richt zich op het maatschappelijk middenveld, in het bijzonder *faith based* organisaties en religieuze instituten en leiders. Omdat er nog geen afgeronde programma's zijn, namen we in 2007 aanvragen voor nieuwe financieringen in overweging als ze bijdragen aan de doelstellingen van het bedrijfsplan.

Voorbeelden van programmatisch werken

Succesvol

Het initiatief van religieuze Prisma en ICCO partners in India (eerste gesprekken plaatsgevonden eind 2006) leidde begin 2008 tot een grote consultatie met religieuze organisaties en leiders rondom hiv en aids en hun betrokkenheid. Input kwam van vertegenwoordigers van EHAIA en INNERELA+. Zo is een koppeling gelegd tussen initiatieven in India, Afrika en Internationaal.

Na partnerconsultaties in Bangkok en Nicaragua zijn actieve kerngroepen ontstaan die een eerste follow up van de partnerconsultaties uitwerken. De wijze waarop zij dat doen is heel verschillend, het is dan ook interessant om aan het einde van 2008 te kijken tot welke resultaten dit heeft geleid.

In India lopen twee interne mainstreamtrajecten, de planning was deze eind 2007 af te ronden, maar dit is uitgesteld tot eind 2008. Succesvol was dat het merendeel van de deelnemende partners (80%) eind 2007 een eigen beleid en activiteitenplan ontwikkeld had. Dit wil niet zeggen dat het project geheel zonder slag of stoot is verlopen, wel dat partners een eigen afweging hebben gemaakt hier al dan niet in mee te gaan.

Minder succesvol

In Haïti reageerden partners in eerste instantie enthousiast op het idee om verder te verkennen welke mogelijkheden er zijn voor programmatische samenwerking, maar het resultaat was een verzameling van losse projectvoorstellen. Duidelijk werd dat we onvoldoende in staat waren het concept en het hoe en waarom te bespreken met partners.

Samenwerking SISAL en religieus leiders Madagascar

Na de internationale aidsconferentie in 2006 nam SISAL het initiatief voor een bijeenkomst van religieus leiders in Madagascar om te praten over de actuele en gewenste betrokkenheid van de kerk in de strijd tegen hiv en aids met name over hun rol in de bestrijding van stigma en discriminatie van mensen die leven met hiv. Voor de organisatie van deze workshop is samenwerking gezocht met ANARELA+. De resultaten van de workshop waren gunstig: kerkelijk leiders wilden graag door met dit onderwerp, tegelijkertijd werd duidelijk dat bepaalde onderwerpen nog gevoelig liggen binnen de groep van kerkelijk leiders wat ook gevolgen had voor de positie van SISAL. SISAL heeft zich teruggetrokken uit het project omdat de houding van een aantal leiders niet te verenigen was met hun eigen standpunten over een aantal doelgroepen waar zij mee werken. Gelukkig begeleidde ANARELA+ de verdere follow up.

Voorbeelden partners

Succesvol

Family Impact, een koepelorganisatie en partner van Oikonomos – Life kills programma voor werknemers in Bulawayo, Zimbabwe. Ondanks moeilijke omstandigheden in Zimbabwe zijn deelnemers bij bedrijven bereikt met een *life skills* programma (1545 in plaats van de geplande 1000). De partner heeft nu een positieve houding om volgend jaar aan de slag te gaan met implementatie van *workplace policies*.

Project Lakhnadon van de Emmanuel Health Association

Emmanuel Health Association heeft 88 functionerende meisjesgroepen met 1440 leden. Iedere maand wordt er in deze groepen een hoofdstuk van het boek 'Badta Kadam' behandeld. Dit is een curriculum om adolescenten te leren over vriendschap, huwelijk, gezonde seksuele relaties. Het project ondersteunt jongeren in het ontwikkelen van vaardigheden en het maken van keuzes in belangrijke facetten in hun leven en promoot een gezonde levensstijl. De lessen worden gegeven door vrijwilligers. De medewerkers van het project superviseren de groepen en geven feedback ter verbetering indien nodig. De groepen hebben een redelijke kennis ontwikkeld en delen die met familie en vrienden. Goede ontwikkeling dit jaar is dat in het nieuwe voor-

stel is aangegeven dat er zal worden samengewerkt met de overheid op districtsniveau. Verder werd de nationale expertise van EHA gebruikt om de kwaliteit van het project te verhogen.

Vencer, Paraguay

Vencer heeft zich in korte tijd ontwikkeld van een lokale organisatie voor en door mensen die leven met hiv en aids tot een landelijk strategische speler. Ze geven voorlichting en informatievoorziening maar zijn ook effectief in lobby en advocacy voor de rechten van mensen met hiv (het recht op toegang tot behandeling bijvoorbeeld). Daarnaast was Vencer in staat om in korte tijd een lucratieve productielijn op te zetten van zeep waar een deel van de mensen die leven met hiv nu een inkomen mee verdient. De erkenning van hun strategische positie blijkt uit het feit dat ze ondertussen een plek hebben verworven binnen beslissingsorganen op nationaal niveau waaronder het orgaan dat zich bezig houdt met het Global Fund to Fight Aids, Malaria & Tuberculosis.

Patsimeredu Edutainment Trust, Zimbabwe

Patsime is een organisatie van jonge theatermakers die met hun stukken willen bijdragen aan publieke discussie rondom belangrijke onderwerpen in het leven van jongeren en volwassenen in Zimbabwe waaronder hiv en aids. De betrokkenheid van het publiek bij hun activiteiten is essentieel. Patsime was in 2007 genomineerd voor de prestigieuze Auxillia Chimusoro Awards dat ondersteund wordt door USAID en in feite een ode is aan Auxillia Chimusoro, de eerste zwarte vrouw in Zimbabwe die publiekelijk haar hiv-status bekend maakte. Daarmee symboliseerde ze openheid en het belang van goed leiderschap. Patsimeredu was de winnaar van de Media Arts and Culture Award voor 2007 voor het werk dat zij doen in de rurale gemeenschappen.

Voortgang programmatisch werken

De goede teamsfeer tussen medewerkers binnen de alliantie heeft bijgedragen aan een groeiende openheid en transparantie naar elkaar als alliantieleden. Een goede samenwerkingsrelatie in het Noorden is cruciaal voor een goede programmatische samenwerking in het Zuiden. Opvallend is dat met de thematische insteek waar de alliantie voor gekozen heeft de reeds

bestaande integratie van het thema binnen andere sectoren veel explicieter naar voren komt.

Kennis en leren

In 2007 zouden er drie beleidsnoties geschreven worden over hiv/aids en gender, voedselzekerheid en onderwijs (Educaids). Over het laatste onderwerp is in 2007 een visiestuk geschreven dat is besproken met partners uit het Zuiden tijdens een partnerconsultatie in Ethiopië. De notitie over voedselzekerheid zal begin 2008 worden afgerond. De notitie over gender en hiv/aids, evenals de twee overzichtsrapporten met geleerde lessen over effectieve preventie en bestrijding van stigmatisering, wordt in 2008 afgerond.

Samen met Stop Aids Now is er een interne leerbijeenkomst georganiseerd met betrekking tot het begrip mainstreaming, de vertaling hiervan in de praktijk en beschikbaar instrumentarium waaronder de *donor-guidelines*. Het interne hiv/aids-beleid van ICCO wordt verder aangepast, na een kritische bespreking hiervan naar aanleiding van deze bijeenkomst.

Samen met Educaids is er een interne leerbijeenkomst georganiseerd over jongeren en hiv en de reactie en rol van de onderwijssector als het gaat om de preventie van hiv bij deze groep.

Samenwerking

Op Wereldaidstag had Prisma een stand op de conferentie in de RAI, ICCO organiseerde samen met Stop Aids Now en HIVOS een workshop waarin de mogelijkheden voor samenwerking tussen algemene vrouwenrechtenorganisaties en organisaties van hiv-positieve vrouwen werden verkend. Een strategische partner van ICCO, YWCA, was één van de sprekers tijdens deze workshop. Verschillende uitwisselingsbijeenkomsten zijn georganiseerd door Share-Net, een vereniging waar ICCO lid van is. In SAN-verband wordt samengewerkt binnen een aantal ontwikkelprojecten: 'Gender', 'Orphans & Vulnerable Childeren' en 'Workplace policies'. Het geplande onderzoek naar *life skills* in preventieprogramma's heeft een plek gekregen binnen het SAN-ontwikkelproject 'Preventie' dat in 2008 van start gaat. Waar relevant worden alliantieleden zo veel mogelijk betrokken bij de SAN-ontwikkelprojecten.

Binnen het hiv en aids programma zijn een aantal onderzoeksthema's geformuleerd waaronder de relatie gender en religie. In dit kader ondersteunt de alliantie het onderzoeksvoorstel van het IIMO naar de relaties tussen religie, masculiniteit en hiv/aids.

Binnen Prisma loopt een onderzoek naar de rol van kerken, discriminatie en (de)stigmatisering en hiv en aids.

Op Wereldaidsdag is een pleidooi gepubliceerd over het belang van aandacht voor seksualiteit, reproductie en gezondheid, inclusief hiv/aids, in het onderwijs. Samen geschreven met Educaids en Stop Aids Now. Het artikel is in Nederland vooral in de regionale bladen geplaatst, partners in het Zuiden hebben dit op uiteenlopende manieren gebruikt.

Geleerde lessen

In het programma capaciteitsontwikkeling in India bleken begrippen als kwetsbaarheid en ontvankelijkheid, die in Afrika goed aanslaan, in India geen motiverende concepten te zijn (mogelijk omdat de hiv-prevalentiecijfers in India lager zijn dan in Sub-Shara Afrika). De consultants hebben het belang van hiv-bestrijding toen verbonden met de mensenrechtenbenadering. Vanuit dat perspectief bleken partners wel bereid na te denken over hiv-gerelateerde zaken en hun eigen organisatie en programma's.

Starten op landenniveau heeft de voorkeur boven starten op regioniveau omdat dit nauwer aansluit bij de eigen ervaringswereld van partners.

Follow up na partnerconsultatie zoveel mogelijk ondersteunen met een externe persoon die ervaring heeft in procesbegeleiding en die een neutrale uitstraling heeft zodat partners het gevoel krijgen dat ze een gelijke inbreng hebben.

Contextanalyses als start voor een dialoog met partners over de mogelijkheden voor een gezamenlijke programma werkt erg goed: éénieder is direct betrokken.

Schrijven van opiniërende artikelen en deze vervolgens aanbieden aan partners blijkt een effectieve manier om hen te ondersteunen in lobby en advocacy activiteiten.

Conclusie

De ontwikkeling van programma's op landen en regioniveau verliep langzamer dan voorzien. Door de tijd te nemen voor de ontwikkeling van de programma's is wel een stevige basis gelegd voor duurzame samenwerking op lokaal niveau. De doelstellingen van het programma zijn geformuleerd in relatie tot de te ontwikkelen programma's (op focuslanden of regioniveau). Op afzonderlijk projectenniveau van partners presteerden we voldoende in het mainstreamen van hiv/aids, in- en extern. De kwaliteit van de aangepaste interventies is moeilijker te beoordelen omdat deze interventies meestal recent zijn. Dit geldt ook voor de specifieke hiv/aids-programma's van partners. Programma's van partners die we al langer ondersteunen scoren over het algemeen voldoende tot goed. Deze partners onderbouwen hun prestaties met concrete resultaten (percentages) op outcomeniveau. Nieuwe partners, of partners met nieuwe programma's, droegen voldoende bij aan programmadoelstellingen. Maar we kunnen nog geen resultaten op outcomeniveau vermelden. Enkele partners scoren matig, onvoldoende of zelfs slecht, de oorzaak ligt over het algemeen binnen de eigen organisatie.

Gezondheidszorg

Hoofddoelstelling

Het versterken van de gezondheidszorgsystemen op lokaal- en districtsniveau, met speciale aandacht voor seksuele en reproductieve gezondheid voor vrouwen, jongeren, adolescenten en kansarme groepen (armen in het algemeen en kwetsbaren in het bijzonder: minderheden, gemarginaliseerden, gehandicapten, chronisch zieken).

Landen

Cambodja, Bangladesh, Birma, Ghana, Soedan, Malawi, Haïti, Oost-Timor, West-Papoea, Zimbabwe, India.

Beschrijving van het deelprogramma

Het deelprogramma is in opbouw. In 2007 werd begonnen met een inventarisatie van wat de alliantie allemaal doet aan gezondheidszorg en waar de nadruk moet komen te liggen. De programmaopbouw is ter hand genomen met mappings, contextanalyses en part-

nerconsultaties. Afgelopen jaar kwam vroeg voor het opstellen van concrete programma's, maar deze fase bepaalde wel op welke thema's de alliantie moet werken: *human resources for health*, *health financing (health insurance)*, seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten, en de rol van gezondheidskoepels. Met de ontwikkeling van beleid voor deze thema's is een begin gemaakt, dat de komende jaren verder wordt uitgewerkt. Intern zijn leersessies georganiseerd rond deze onderwerpen.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

Er is gewerkt aan een programma Santé et Droits Sexuels et Reproductifs met partners van Woord en Daad en ICCO. Een eerste bijeenkomst op Haïti leverde een stappenplan op. Vanuit Haïti kwam vervolgens een eerste ontwerp voor een programmavoorstel. Het gebruik van vragenlijsten gevolgd door een partnerconsultatie bleken een goed instrument voor gezamenlijke contextanalyse en identificeren gemeenschappelijke interesses voor programma-ontwikkeling. Partners voelden zich duidelijk deel van het traject.

Het belangrijkste succes behaald in 2007 in Latijns-Amerika is de vorming van het hiv/aids en Sexual & Reproductive Health & Rights programma. Na een suc-

cesvolle partnerconferentie is een kopgroep gevormd die de vormgeving van het programma voortzet. De bijeenkomst zal dan gekoppeld worden aan de aidsconferentie in Mexico, waarvoor Stop Aids Now geld beschikbaar heeft gesteld.

In Cambodja is een contextanalyse uitgevoerd, gevolgd door een vragenlijst voor partners en andere belanghebbenden in de gezondheidszorg. Op basis van de uitkomsten hiervan is een bijeenkomst georganiseerd. De zeven deelnemende organisaties toonden zich enthousiast om verdere stappen te nemen in programmatische samenwerking en stelden een concreet stappenplan op. De gezamenlijke contextanalyse werd door de partijen als positief ervaren en leidde tot een gedeelde analyse dat vooral de vraagzijde van de gezondheidszorg van belang is: hoe kan de gemeenschap zich actiever opstellen ten aanzien van de eigen gezondheid en hoe kan er meer toegang tot en betrokkenheid bij de gezondheidszorg worden verkregen.

Minder succesvol

Twee partnerorganisaties van Woord en Daad en drie van ICCO hebben in oktober samen met vertegenwoordigers van ICCO en Woord en Daad gesproken over de

mogelijkheden van samenwerking. Men was het eens: dit gaat lukken! Totdat bleek dat Haïtiaanse organisaties losse voorstellen in dienden, in plaats van ze in één programma te vatten. Na discussie tussen Haïti en Nederland kwam er een programmavoorstel uit Haïti. Dit bevatte activiteiten van de twee Woord en Daad partners. De ICCO partners waren om onbekende redenen afgehaakt of niet meegenomen. De activiteiten waren voor een belangrijk gedeelte nieuwe voorstellen. Dit was niet de bedoeling. Ook werd uit dit programmavoorstel duidelijk dat de Haïtiaanse partners weinig beeld hadden van wat programmatisch samenwerken is, en hoe het georganiseerd kan worden.

Voorbeelden partners

Succesvol

Community Hospitals - Leprazending, India

Door de behandeling van lepra te normaliseren, droegen de ziekenhuizen bij aan vermindering van stigmatisering van leprozen. De leprapatiënten begeven zich gewoon onder andere patiënten, wat voorheen ongekend was.

Kenia: Tei wa Yesu

In 2007 werden voor het eerst duidelijke doelen opgesteld voor het Primary Health Care Project van het ziekenhuis. Dat leidde tot een goed plan dat vervolgens gevolgd kon worden bij de uitvoering. Ook is in 2007 het gesprek gestart over het opstarten van een proces van capaciteitsversterking van het ziekenhuis en de Board of Governors van het ziekenhuis. Gedurende het jaar zijn er gesprekken geweest om zorg te dragen voor capaciteitsversterking van de Board of Governors. Er is nog een grote kloof tussen het professionele ziekenhuis en de capaciteit van de BoG. Ook werden andere PHC-projecten bezocht om te leren van anderen en kennis op te doen van verschillende gebruikte methoden. Wat tegenviel – na het goede plan – was de rapportage. Voor de plannen 2008-2010 wordt weer intensief gecommuniceerd om alle facetten goed aan de orde te laten komen. Ook worden goede indicatoren gezocht waarop gemonitord kan worden. Het ziekenhuis heeft een statistische gegevens waar iets mee te doen is.

Ghana

In 2007 zijn subthema's gekozen waaronder NHIS and *human resource for health*. Vooral op het gebied van NHIS

Foto: Ruben Eshuis

Foto: Mea Strijker/ICCO

zijn stappen in de goede richting gezet, door te participeren in de NHIS groep en een samenwerkingsverband aan te gaan met Nederlandse partners (Cordaid, SNV en KIT) met als doel om partner CHAG en haar leden (PCH en Agreds) beter te equiperen voor de NHIS.

Minder succesvol was de *human resource for health*. Daarvoor is niets ontwikkeld. Ook blijkt de samenwerking met CHAG op NHIS niveau trager en lastiger dan verwacht.

Malawi

Voor capaciteitsopbouw steunden we koepelorganisatie CHAM en haar leden op een aantal terreinen. Een belangrijke is de samenwerking met de gedecentraliseerde overheid. Ziekenhuizen en klinieken zijn gesteund in het onderhandelen met de overheid, het berekenen van kostprijzen en het verbeteren van hun kwaliteit. De uitkomst hiervan was dat de instellingen Service Level Agreements konden afsluiten met de districtsoverheden waarin werd geregeld dat de districts-overheden alle diensten van de instellingen op het gebied van moeder- en kindzorg gaan vergoeden. Inmiddels zijn meer dan 50 van deze Service Level Agreements getekend.

Voortgang programmatisch werken

Alleen in Zimbabwe en West-Papoea is in 2007 geen actie ondernomen door een gebrek aan capaciteit, in alle andere regio's zijn de eerste stappen van programmaopbouw gezet.

Samenwerking

De alliantie is lid van de Coregroup Platform Health Insurance for the Poor (HIP). Verder zijn er leersessies met Cordaid (Gezondheids-koepelorganisaties) en is de alliantie lid van de Dutch Coalition on Disability & Development en de werkgroep hiv/aids en disability. ICCO is lid van ShareNet (een netwerk van organisaties rond seksuele en reproductieve gezondheid en hiv/aids). Er is gewerkt aan teambuilding en kadervorming rond belangrijke thema's als moedersterfte, seksuele en reproductieve gezondheidszorg en rechten door het gezamenlijk bijwonen van de Women Deliver conferentie in Londen, waarvan het ministerie een van de organisatoren was.

Geleerde lessen

Programma-ontwikkeling is een ingrijpend proces waarbij zorgvuldigheid geboden is. Partners moeten vertrouwen krijgen en gemotiveerd worden om zelf stappen te ondernemen. De questionnaires en consultaties en gezamenlijke contextanalyse leidden tot betrokkenheid. Luister naar de wensen van partners is makkelijk gezegd, maar lastig als je de snelheid erin wilt houden. Een wijze les was dat programmatisch werken loopt volgens het principe: begin klein, bouw dan uit. In Bangladesh werd een tussentijdse evaluatie gehouden van een gezondheidsprogramma van een partner. De meeste doelstellingen bleken al behaald en de onderzoekers hadden nog nooit zo'n goed georganiseerd gezondheidsprogramma gezien. Dit opende wegen naar nieuwe ideeën. Een daarvan is Community Based Health Insurance.

Door geldgebrek maakt men weinig gebruik van gezondheidszorg. De alliantie heeft in 2007 onderzocht hoe ziektekostenverzekeringen hier iets aan kunnen verbeteren. Verzekeringen kunnen goede invloed hebben, maar kennen ook beperkingen. De allerarmsten kunnen de premies amper opbrengen en het opzetten van verzekeringen vergt management- en administratieve capaciteiten. Deze aspecten krijgen extra aandacht in de samenwerking van de ICCO-alliantie met partners op het gebied van ziektekostenverzekeringen.

Een groot probleem, vooral in Afrika, is het schrijnende personeelstekort in de gezondheidszorg. De alliantie ondersteunde partners bij de instroom van personeel, behoud van personeel en het zo productief mogelijk inzetten van personeel met een zo hoog mogelijke kwaliteit. Trainingen, de ontwikkeling van beleid om de juiste mensen op de juiste plaats in te zetten en versterking van het management van gezondheidsproviders, behoorden tot de instrumenten.

De coördinatie van de vele organisaties was belangrijk. De alliantie werkte met koepels van christelijke organisaties in Afrika. Deze vertegenwoordigen in sommige landen meer dan 30% van het zorgaanbod. De alliantie steunde koepels in onder meer Malawi, Ghana en Soedan in hun kerntaken zoals onderlinge coördinatie, afstemming met de overheid, belangenbehartiging en

lobby voor de leden en het organiseren van capaciteitsopbouw voor de leden. Enkele lidorganisaties van Prisma hebben een sterk profiel rond kwetsbare groepen. Er zijn goede mogelijkheden om de levensomstandigheden van gehandicapten en mensen met hiv/aids in de dorpen te verbeteren.

Conclusie

Er is een goede start gemaakt met programmavoorbereiding in 2007. Er is een thematische invalshoek gekozen met aandacht voor capaciteitsopbouw. Dit zal in 2008 opgevolgd moeten worden met partnerconsultaties rond de vorming van programma's. De samenwerking op de inhoud wordt door beide deelnemende alliantiepartners als zeer positief ervaren. Er is een goede uitgangspositie voor verdere samenwerking op het deelprogramma.

Het huidige monitoringprotocol heeft een update. Dit is nog mogelijk omdat veel programma's nog niet van start zijn gegaan, hoewel er wel een flink aantal financieringen zijn gedaan waarbij de doelstellingen uit het bedrijfsplan als uitgangspunt zijn genomen.

Voedselzekerheid

Hoofddoelstelling

Verbeteren van de voedselzekerheidssituatie van de doelgroepen door samenwerking met en tussen partners en anderen te intensiveren en te verbeteren. Voedselzekerheid richt zich op de beschikbaarheid van voedsel, de toegang tot en het gebruik van voedsel én op de overgang van voedselhulp naar voedselzekerheid.

Landen

India, Bangladesh, Pakistan, Nepal, Birma, Afghanistan, Mali, Benin, Burkina Faso, Malawi, Oeganda, Soedan, Madagascari, Eritrea, Ethiopië, Bolivia, Haïti.

Beschrijving van het deelprogramma

Het deelprogramma voedselzekerheid heeft als doelstelling de voedselzekerheid van de meest kwetsbare groepen te verbeteren. Duurzame landbouw neemt hierbij een centrale plaats in. De alliantie werkte niet alleen aan productieverhoging, maar ook aan diversificatie van productie en verwerking en vermarkten van producten. Eerlijke toegang tot land en andere produc-

tiemiddelen is daarvoor cruciaal. Daarom stimuleerden we doelgroepen zichzelf te organiseren om zo hun stem bij de overheden sterker te doen klinken. Naast landbouw en vermarkting werken we aan de kwaliteit en gebruik van het beschikbare voedsel en drinkwater, zodat de voedingssituatie verbetert. Partnerorganisaties zochten elkaar op, zodat uitwisseling en leren binnen het programma versterkt is. Via lobby in noord en zuid werden overheden en andere belangrijke partijen overgehaald om onderliggende oorzaken van voedselgebrek (oneerlijke toegang tot land, oneerlijke handelsvoorwaarden en ontoereikende investeringen in de landbouwsector) aan te pakken. Recht op voedsel gold in het hele programma als uitgangspunt.

Voorbeelden programmatisch werken

Zuid-Afrika, de rechtenbenadering in de praktijk
De huidige Oost-Provincie van Zuid-Afrika bestond tijdens het apartheidsregime grotendeels uit thuislanden. Autonome gebieden met een overheid die

nauw samenwerkte met de regering van de Republiek Zuid-Afrika. Deze thuislanden, zogeheten Bantoestans, hadden nauwelijks perspectieven op ontwikkeling. Ze waren de bakermat van het verzet. Ook nu nog behoort deze provincie tot de armste van Zuid-Afrika wat betreft toegang tot basisvoorzieningen, infrastructuur en werkgelegenheid. De cijfers van hiv/aids zijn onrustbarend hoog. Het Border Rural Committee (BRC) werkt al ruim 25 jaar in deze regio. Zij ondersteunde lokale gemeenschappen in hun strijd tegen gedwongen verhuizing tijdens de apartheid, en beijvert zich nu met deze gemeenschappen om voor de betrokkenen financiële genoegdoening te verkrijgen van de nationale en provinciale overheid. Samen met de gemeenschappen pleit BRC ervoor dat deze gelden deels per gezin worden uitgekeerd en deels bestemd worden voor gemeenschapontwikkeling. De campagne die hiervoor gevoerd wordt is tot nu toe erg succesvol. In één van de pilotdorpen, Cata, is door alle ontwikkelingsactiviteiten het gemiddelde huishoudinkomen de afgelopen zes jaar

verdubbeld, is het percentage huishoudens zonder inkomsten gedaald van 43% naar 4% en is de werkgelegenheid toegenomen van 4 naar 26%. Alle redenen om de succesformule in de hele provincie toe te passen. Het programma laat zien dat het recht op een menswaardig bestaan het best gerealiseerd kan worden als de besluitvorming over de besteding van publieke fondsen naar een zo laag mogelijk niveau in de samenleving wordt gebracht. In dit geval zijn dat de Communal Property Associations (CPA's) op dorpsniveau. BRC versterkt de capaciteit van deze CPA's. Een belangrijk aspect daarbij betreft het beheer en gebruik van natuurlijke hulpbronnen als land en water. Beide zijn van wezenlijk belang voor de landbouwontwikkeling, wat de belangrijkste bron van inkomsten is.

Voorbeelden partners

Succesvol

Madagascar, Projet de Sécurité Alimentaire dans le Sud-Est de Madagascar. De beschikbaarheid van voedsel is vergroot door verbetering van productie en opslag. De toegang tot voedsel is vergroot door het promoten van handeleggewassen. Daarnaast is door de aanleg van tuinen de beschikbaarheid van kwalitatief goed voedsel vergroot. In combinatie met voorlichting heeft dit geleid tot een verbetering in het gebruik van voedsel. In de dorpen waar verbeterde hygiëne en sanitaire voorzieningen door het project zijn verzorgd, is diarree bij kinderen onder de 3 jaar met 30 tot 80% teruggedrongen. Ondervoeding bij kinderen onder de 3 jaar is afgenomen van 32% (december 2005) naar 23% (december 2006).

Voortgang programmatisch werken

In alle landen waar consultaties zijn gehouden over de te formuleren programma's voedselzekerheid, reageerden partners en anderen positief op het concept. De meesten zien programmatisch werken als een kans om nog betere en nog duurzamere resultaten te behalen.

Samenwerking

Samen met het platform voedselzekerheid (ICCO, WUR, KIT) is een goed bezochte bijeenkomst georganiseerd over het thema voedselsoevereiniteit. Daarnaast organiseerden we samen met Wageningen International bijeenkomsten en discussies over het World Development

Report 2008 Agriculture for Development. ICCO is prominent lid van de European Food Security Group (CONCORD).

Geleerde lessen

In Mali hebben vier voedselzekerheidspartners onder begeleiding van twee externe consultants elkaars programma's (looptijd 2005-2007) geëvalueerd. Belangrijkste lessen: de technische capaciteit van de partners is beperkt. In een vernieuwd programma worden gespecialiseerde organisaties betrokken. Verder is afgesproken dat iedere organisatie dat onderdeel verder ontwikkelt waar het nu het sterkst in is. Verder kan de PME-systematiek van partners verbeterd worden.

Conclusie

De voortgang is goed. Van de 23 landen uit het bedrijfsplan zijn in 12 landen aanzienlijke vorderingen geboekt met programmatisch werken. Angola is afgefallen omdat in dat land nauwelijks aanknopingspunten zijn gevonden voor de ICCO-alliantie om op voort te bouwen. In de overige landen is aan voedselzekerheid gewerkt, maar de vernieuwing van het programma zoals voorgesteld in het bedrijfsplan zal pas in 2008 gestalte krijgen. Inhoudelijk wordt steeds meer samen gewerkt met gespecialiseerde organisaties, zodat de programma's inhoudelijk beter worden. De aansluiting met (lokale) overheden maakt resultaten duurzamer en zorgt dat ze ingebouwd kunnen worden in lopend beleid.

Water

Hoofddoelstelling

Het veiligstellen en verbeteren van de duurzame toegang tot waterbronnen, veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen en het beheer van waterbronnen. Het recht op water staat hierbij centraal.

Landen en regio's

India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Madagascar, Zuid-Afrika, Malawi, Mali, Ghana, Democratische Republiek Congo, Honduras, Guatemala, El Salvador, Bolivia, Peru, Ecuador, Brazilië, Haïti.

Foto: Corina Corbijn/ICCO

Beschrijving van het deelprogramma

Het afgelopen jaar is nauw samengewerkt met voedselzekerheid. Zo werden in vier landen in Zuid-Azië water- én voedselzekerheidsprogramma's geformuleerd, een proces dat sterk lokaal gedragen en aangestuurd werd. Het deelprogramma water richt zich op de veranderende rol van lokale overheden door bestuurlijke decentralisatie. Lobby om de overheid op haar verantwoordelijkheid te wijzen en capaciteitsontwikkeling om de diverse partijen toe te rusten voor hun nieuwe rol, waren een belangrijk onderdeel van deze programma's. In 2007 zijn in Madagascar en Ghana twee *multistakeholder* programma's rond drinkwater ontwikkeld. In Ghana zijn ervaringen van samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en *civil society* gedeeld. Doel is de ontwikkeling van een 'pro-poor strategie' voor drinkwater en sanitatie. IRC, ICCO, Aqua for All en SIMAVI ondersteunen dit programma. In Latijns-Amerika zijn in 2007 in zes landen *mappings* uitgevoerd om een goed beeld te krijgen van de sector, de problematiek en de betrokken partijen. Een thema dat opvallend vaak naar voren kwam was de vervuiling van waterbronnen en het gebrek aan wetgeving. Een van de oorzaken van deze vervuiling is open mijnbouw. ICCO ondersteunde partners die hiertegen actie ondernemen. In Nederland en België is de samenwerking met de watersector en verschillende kennisinstituten uitgebouwd. Dit leidde tot gezamenlijke uitvoering van programma's in

Madagascar, Ghana en Haïti en kennisuitwisseling en verdergaande samenwerking in andere landen. ICCO onderzoekt samen het Netherlands Water Partnership (NWP) mogelijkheden voor toepassing van vernieuwende technieken, zoals ecosanitie. Hierbij worden vrijkomende nutriënten gebruikt voor biogas of ander productief gebruik. Dit kan een goede oplossing zijn voor het sanitatieprobleem in sloppenwijken. Er bestaat een duidelijke relatie tussen klimaatverandering en beschikbaarheid van zoetwater. Voor ICCO betekent het dat er bij alle nieuwe programma's een uitgebreide analyse gedaan wordt van kwetsbaarheid voor klimaatverandering, en dat duurzaamheid een belangrijk punt wordt voor alle programma's.

Voorbeelden programmatisch werken

Succesvol

In Madagascar is het PAMOLEA *multistakeholder* programma van start gegaan, waarin in één geografisch gebied samengewerkt wordt tussen drie lokale ngo's, lokale overheden en een Nederlandse (ICCO) en een Belgische ngo (PROTOS). Succes hierbij is dat in 2007 de tijd is genomen om voor de formele start van het programma alle administratieve structuren op orde te brengen: handboeken, procedures en de taakomschrijving en aanstelling van een programmacoördinator.

Het programma is mede gefinancierd door de EU-Waterfacility.

In Ghana nam ICCO deel aan het Tripartite partnership (TPP) programma, dat vernieuwend en veelbelovend is, maar niet zonder risico's. De lokale ngo TREND vormt de *linking pin* tussen de verantwoordelijke ministeries, wateroperators, *civil society* organisaties, het lokale en internationale bedrijfsleven (waaronder het Nederlandse bedrijf VITENS) en de Nederlandse partners IRC, ICCO, SIMAVI en A4A. Doel van het programma is om managementmodellen te ontwikkelen die effectief zijn in het leveren van kwalitatief goed en betaalbaar drinkwater en sanitatie in sloppenwijken en kleinere steden. IRC heeft een begeleidende rol in dit programma, dat een *spin off* kan hebben in andere (West)-Afrikaanse landen. De rol van VITENS is interessant, omdat zij naast het managementcontract dat zij hebben met Ghana Water voor herstel van bestaande waterleidingsyste-

men graag meewerken aan de ontwikkeling van alternatieve drinkwatervoorziening in gebieden waar huisaansluitingen geen optie zijn.

Minder succesvol

Behalve de constatering dat programmaopbouw meer tijd vergt dan verwacht, zijn hiervan nog geen concrete voorbeelden.

Voorbeelden partners

Succesvol

In het droge Noordoost-Brazilië leidde Casa Lilás vrouwelijke metselaars op om bassins te maken om regenwater op te vangen. Maar door het verzet en de intimidatie van mannelijke concurrenten kwamen zij er in de praktijk niet toe om dit werk te gaan doen. Ze moesten zich richten op ander metselwerk in de stad. Dit risico was door de organisatie niet voorzien en het is moeilijk deze ontwikkeling te keren. Doordat het voor

de organisatie ook moeilijk bleek om aan de administratieve eisen te voldoen, wordt de financiering waarschijnlijk gestopt. ICCO is bezig met programma-ontwikkeling in dit gebied en het ASA netwerk waar Casa Lilás samen met ruim 700 andere ngo's toe behoort, zal daarin een belangrijke partner zijn. Regenwateropvang blijft een belangrijk thema voor ICCO in deze regio.

Voortgang programmatisch werken

Voor water en sanitatie werkten we in 2007 aan de planning, monitoring en evaluatie van waterprogramma's om vooruitlopend op de programma-opbouw een goed beeld te krijgen.

Samenwerking

In 2007 is regelmatig overleg gevoerd met het Nederlands Water Partnership en het ngo-platform daarbinnen. Verder is samengewerkt met IHE, IRC, PROTOS en de WUR. Binnen NWP is met diverse organisaties concrete samenwerking onderzocht. Dit heeft geleid tot het gezamenlijk ondertekenen van één van de Schoklandakkoorden en tot samenwerking binnen het TPP Ghana programma. Regelmatig wordt overleg gevoerd met het ministerie van Buitenlandse Zaken, ondermeer over hoe het recht op water vorm te geven in de verschillende landen en hoe te voldoen aan MDG 7 en hoe daarover te rapporteren.

Geleerde lessen

Er zijn nog geen evaluaties gedaan van waterprogramma's. Maar afgelopen jaar werd wel duidelijk dat programma-ontwikkeling een verantwoordelijke nodig heeft om voortgang te boeken. Cruciaal is draagvlak in de regio voor programma-ontwikkeling. Een tweede les was dat we met de Nederlandse watersector niet alleen gemeenschappelijke doelstellingen hebben. ICCO moet zich bewust zijn van het belang van ieder van de partners waar potentieel mee samengewerkt gaat worden. Soms werd tijd gestoken in overleg dat niet leidde tot gemeenschappelijke activiteiten; dit is onderdeel van het opbouwen van een partnernetwerk, maar moet niet leiden tot inefficiëntie.

Conclusie

In 2007 is gebleken dat programma-ontwikkeling tijd en een strakke regie vergt. Het deelprogramma water

en sanitatie is in de startblokken gezet en zal in 2008 moeten leiden tot de ontwikkeling van programma's in regio's en landen. Tegelijkertijd moet besloten worden om in een aantal gevallen niet verder te gaan met programma-ontwikkeling.

5.4 COMMUNICATIE & LOBBY

Draagvlak

Hoofddoelstelling

1. Maatschappelijk draagvlak in Nederland vergroten voor het werk van de ICCO-alliantie bij zowel het publiek als bedrijven en organisaties.
2. Doelgroepen betrekken bij internationale samenwerking.

Land

Nederland

Beschrijving van het deelprogramma

Via evenementen, festivals, sponsoring en themacampagnes maakt de alliantie kennis met nieuwe doelgroepen en verstevigt het de band met bestaande doelgroepen. De kunst is opvallen met issues over ontwikkelingssamenwerking te midden van alle andere onderwerpen die schreeuwen om aandacht van het publiek. De boodschap is begrijpelijk zonder de inhoud onrecht aan te doen en krijgt mensen in beweging. In deze aanpak zoekt de ICCO-alliantie samenwerking met gelijkgestemden. Gezamenlijke communicatie- en lobbyactiviteiten zorgen voor meer druk op de politiek en daarbuiten. Een gericht mediabeleid toont dat de alliantie serieus en professioneel is in haar werk en beschikt over jarenlange kennis en ervaring.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Het is gelukt om via het DREO-hoofdprogramma met acht bedrijven en organisaties een samenwerking aan te gaan die leidde tot gezamenlijke communicatieactiviteiten. Via bedrijven en organisaties zijn nieuwe doelgroepen aangesproken. Het uitwisselen van kennis en ervaring tussen andere sectoren en de onze brengt ontwikkelingssamenwerking dichterbij de doelgroep. Het draagvlakprogramma van de ICCO-alliantie wordt uitgevoerd door ICCO & Kerk in Actie, Edukans en Sharepeople.

Voorbeelden programmatisch werken

2007 was het eerste jaar van de uitvoering van het gezamenlijke bedrijfsplan in alliantieverband. Een aantal projecten werd gezamenlijk uitgevoerd. Maar over de volle breedte van het draagvlakprogramma slaagden we er niet in om in alliantieverband te werken aan de resultaten van het programma. Het gehele programma was weliswaar succesvol, maar resultaten werden afgelopen jaar door de leden afzonderlijk gerealiseerd.

Het jaar 2007 kenmerkte zich door communicatieactiviteiten, voortvloeiend uit samenwerkingsverbanden met bedrijven en andere organisaties. ICCO profileerde zich hiermee nog duidelijker als partner van ondernemende mensen. De nadruk lag op 'fair', zoals het verduurzamen van de teelt van fruit en groenten in Afrika met Albert Heijn, en de start van de Fairtrade Gemeente Campagne. Met TNO was de samenwerking vooral gericht op kennisdeling met partners in het Zuiden. ICCO gold daarbij als deskundige en betrouwbare partner op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. De samenwerking met bedrijven en andere organisaties stelde ICCO in staat om kennis te maken met nieuwe doelgroepen. ICCO werd gevraagd als deskundige advies te geven bij een van de projecten van de stichting Return to Sender, dat moeizaam van de grond kwam.

ICCO liet van zich horen met de campagne 'Aanpakken die handel' en kwam met de campagne 'Vrouwen staan sterker' (ter versterking van de positie van vrouwen in (post)conflictlanden met VN-resolutie 1325). Met deze campagnes heeft ICCO een start gemaakt met gezamenlijke lobby- en communicatieactiviteiten.

In 2007 werkte ICCO mee aan het programma Beyond Your World waarbij studenten journalistiek een onderwijsprogramma volgden over ontwikkelingssamenwerking en daarvoor ook afreisden naar een ontwikkelingsland. Medewerkers van ICCO gaven gast- en veiligheidscolleges op de scholen en de studenten bezochten ICCO om te praten met ontwikkelingsexperts en met ICCO te spreken over de relatie tussen media en ontwikkelingsorganisaties.

In 2007 heeft ICCO haar communicatiemiddelen onder de loep genomen. De uitgangspunten hierbij waren

kostenbesparing en betere aansluiting bij de doelgroepen. Zowel voor het Noorden als Zuiden is een e-zine ontwikkeld. De website is gerestyled waarbij vooral is gekeken naar modernere toepassingen via internet die de doelgroep meer aanspreken. In alliantieverband heeft ICCO samen met Kerk in Actie een gezamenlijk donateursmagazine uitgegeven.

Het opstellen van een gezamenlijk fondsenwervend programma gericht op de particuliere markt in samenwerking met Kerk in Actie is niet goed van de grond gekomen.

Voorbeelden partners

Succesvol

De campagne 'Aanpakken die Handel', uitgevoerd door ICCO en CNV Jongeren, boekte op meerdere terreinen succes (zie daarvoor onder lobby).

Nieuwe doelgroepen

ICCO slaagde erin een nieuwe doelgroep te bereiken, de zogeheten 'postmodernen', die maatschappelijk betrokken zijn en zich inzetten voor een goed doel. Toch blijft het lastig ze vast te houden vanwege het 'zapgedrag' van deze doelgroep.

ICCO is gestart met een programma dat de schadelijke gevolgen van klimaatverandering voor arme landen tegengaat. Draagvlakversterking (kennis, houding, gedrag) is gecombineerd met fondswerving (gedrag). Een begin is gemaakt met samenwerkingsverbanden met bedrijven (zoals Greenchoice en BCC). Nationale en internationale lobby maken deel uit van het programma.

Door een gericht mediabeleid en succesvolle persreizen hadden media meer oog voor ICCO's werk. Netwerk reisde met ICCO naar Ghana voor een reportage over eerlijke handel en naar Congo voor een verslag van een rondreis van ICCO-directeur Jack van Ham en Arend Jan Boekestijn, lid van de Tweede Kamer voor de VVD.

ICCO leverde een bijdrage aan de succesvolle EEN-campagne, die Nederlanders bekend moet maken met de Millennium Development Goals. ICCO heeft daartoe alle projecten gekoppeld aan een of meerdere MDG's.

Voortgang programmatisch werken

De communicatieadviseurs zijn verdeeld over de verschillende programma's. Zo is er een voor DREO en één voor D&V. Voor basisvoorzieningen is nog geen communicatieadviseur. Een gedeelte van de taken wordt waargenomen door de corporate communicatieadviseur. Vanwege de start van het klimaatprogramma Fair-Climate is er ook een communicatieadviseur klimaat. De communicatieadviseurs leidden mediagroepjes per programma-afdeling waardoor informatie vanuit de buitenlandafdeling C&L bereikt.

Samenwerking

ICCO sloot met 19 organisaties een sponsorcontract af. Dit droeg bij aan de communicatiedoelstellingen uit het jaarplan: investering in ICCO als kenniscentrum; draagvlakvergroting voor OS, ondersteuning van strategische allianties en de eigen buitenlandafdeling en een betere aansluiting bij de belangstelling van haar doelgroepen. We bereikten een brede doelgroep: van ondernemende Nederlanders die zich inzetten voor ontwikkelingssamenwerking (stichting, vereniging, school, kerk of bedrijf), culturele en maatschappelijk betrokkenen, professionals in journalistiek en ontwikkelingswerk tot studenten en jongeren. De sponsorcontracten varieerden van 2.500 euro tot en met 25.000 euro. Er waren elf bijeenkomsten en evenementen, zes presentaties en producties en twee betrokken studieverenigingen.

Geleerde lessen

De gezamenlijke fondsenwerving met Kerk in Actie kwam onvoldoende van de grond. Het benaderen en betrekken van nieuwe doelgroepen vereist onderzoek naar de wensen en behoeften van deze doelgroep. De samenwerking met bedrijven verliep goed, maar als ook fondswerving een onderdeel is, ontbreekt de capaciteit en deskundigheid op het gebied van marketing.

Conclusie

ICCO leverde een goede prestatie op de resultaten van het bedrijfsplan, maar de alliantie moet meer als geheel gaan opereren. Zo ontstond er verwarring bij de uitvoering van het gezamenlijke draagvlakprogramma. De profilering van verschillende alliantieleden, maakt het lastig om zichtbaar te zijn als alliantie. Zichtbaar

samenwerken met een of meerdere alliantieleden die een ander aandachtsgebied of een andere uitstraling hebben kan de scherpte van de boodschap verminderen (en zo leiden tot minder resultaat).

Lobby

Hoofddoelstelling

Het draagvlakprogramma van de ICCO-alliantie heeft als hoofddoelen:

1. Maatschappelijk draagvlak in Nederland vergroten voor het werk van de ICCO-alliantie.
2. Doelgroepen betrekken bij internationale samenwerking.

Succesvolle campagne 'Aanpakken die handel'

Van mei tot en met oktober 2007 heeft ICCO samen met CNV-Jongeren de campagne 'Aanpakken die handel' gevoerd. Deze campagne verhelderde de oneerlijke handelsafspraken die de Europese Unie wil maken met ontwikkelingslanden, in de vorm van Economische Partnerschapsovereenkomsten (EPA's) met landen in Afrika, het Caribische gebied en de Stille Oceaan (ACS-landen). De EPA's hebben ernstige gevolgen voor lokale boeren en bevolking in de ACS-landen. Tienduizend jongeren gingen op de foto voor eerlijke handelsafspraken.

De campagne heeft positieve resultaten opgeleverd.

Resultaat: Ghanese kippensector is uitgezonderd van verdere liberaliseringseisen.

De desastreuze gevolgen voor Ghanese boeren van de export van goedkope kippendelen naar Ghana staat bij velen op het netvlies. Dit is voor een groot deel te danken aan de reportage die Netwerk in juli uitzond op de Nederlandse televisie. De uitzending werd gevolgd door kamervragen en nog steeds wordt in ieder debat in de Tweede Kamer over oneerlijke handel gereferreerd aan deze case.

De Europese Commissie ging zelfs zover kippen expliciet te noemen in hun publicaties na het tekenen van de interimakkoorden en alle kippenproducten uit te sluiten van liberalisering (Ghana kan haar markt dus blijven beschermen).

Resultaat: Afrikaanse landen hebben geen volledige EPA's getekend.

De deadline voor het uitonderhandelen van de EPA's lag op 31 december 2007. Inmiddels is duidelijk dat slechts 35 van 76 ACS-landen een tijdelijke regeling met de EU hebben getroffen. De ontwikkelingslanden voelden zich gesterkt door maatschappelijke organisaties in het Noorden en in het Zuiden en hebben zich meerdere malen kritisch uitgelaten over de onderhandelingen en de opstelling van de Europese Unie. Resultaat is dat sommige landen hebben geweigerd akkoord te gaan met de vergaande liberaliseringsvoorstellen van de Europese Commissie. Met uitzondering van de Caribische regio heeft geen enkele regio een volledige EPA getekend.

Resultaat: Nederland is in de EU het meest kritisch over de EPA's.

De campagne was een succesvolle samenwerking tussen communicatie en lobby. Het heeft de goede reputatie van ICCO op handelsgerelateerde onderwerpen verder versterkt en de campagne bood een goede opening voor bijvoorbeeld gesprekken met Tweede Kamerleden. De gezamenlijke inspanning van communicatie en lobby droeg bij aan de kritische houding van de Nederlandse regering ten opzichte van de EPA's (blijkt bijvoorbeeld uit het verslag van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van december 2007). Ook in antwoord op kamervragen over de stand van zaken in de EPA-onderhandelingen was de kritische houding van Nederland terug te zien.

Resultaat: ICCO heeft nog betere reputatie op het vlak van handel en ontwikkeling.

Zowel communicatie als lobby hebben gemerkt dat ICCO grotere naamsbekendheid heeft opgebouwd over handelsgerelateerde ontwikkelingsvraagstukken. De lobbyisten worden uitgenodigd voor debatten, het geven van gastcolleges en voor commentaar in de media. Ook het ministerie en Tweede Kamerleden weten ons goed te vinden. In 2007 ondernamen lobbyisten 52 keer gerichte politieke acties op het terrein van de EPA-onderhandelingen, variërend van het leveren van input op kamervragen tot het voeren van gesprekken met beleidsmakers en het schrijven van opinie-artikelen. Daarnaast is nog 40 keer om onze input

gevraagd voor bijvoorbeeld de inbreng van kamerleden in Algemene Overleggen over de EPA's en inhoudelijke standpuntuitwisseling op de verschillende ministeries. Het bewijs dat ICCO in Den Haag op de kaart staat als het om de EPA's gaat.

Democratisering & Vredesopbouw

De lobby voor de Grote Merenregio concentreerde zich op 'disarmament, demobilisation & reintegration' van ex-strijders (DDR) en de bestrijding van geweld tegen vrouwen in de regio. Landen in de Grote Merenregio zien zich geplaagd voor de grote uitdaging om honderdduizenden ex-rebellen te demilitariseren. Vanuit veiligheidsoptiek heeft een 'quick and dirty' manier de voorkeur, maar vanuit duurzaamheidsoogpunt kan een reïntegratieproces niet geïsoleerd van de gemeenschappen plaatsvinden. Dit spanningsveld vraagt om passend en flexibel beleid. In mei 2007 organiseerde ICCO daarom samen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en andere organisaties een expert meeting over DDR ("Carlton Beach II"). ICCO verzorgde een presentatie over de Democratische Republiek Congo. De aanbevelingen uit deze expertmeeting vormden mede de basis voor het beleidskader dat nu in ontwikkeling is op het ministerie. Daarnaast vormde de presentatie over DDR in Congo aanleiding om de mogelijke samenwerking tussen ngo's en bilaterale donoren in het reïntegratieproces uit te diepen. Een op de drie vrouwen in Oost-Congo is slachtoffer van seksueel geweld. Het merendeel van de daders is afkomstig uit het leger, de nationale politie of een van de vele militias. Veiligheid van deze vrouwen en hun gemeenschappen vraagt om ontwikkeling en opbouw van bijvoorbeeld lokale overheden en rechtbanken, genderspecifieke DDR-processen en aandacht voor vrouwenrechten binnen trainingsprogramma's voor leger en politie. In het eerste gedeelte van 2007 zijn de activiteiten erop gericht geweest om middels seminars in de Tweede Kamer en op de Afrika-dag het publiek te attenderen op deze problemen. Dit is daarna verzilverd in lobbyactiviteiten richting de minister en het ministerie.

Samen met het Darfur Advocacy Network (ACT/Caritas) en Crisis Action hebben we gepleit voor diplomatieke druk vanuit de Europese Raad (GAERC) richting Soedan om in te stemmen met het toelaten van een VN-missie

met protectiemandaat in Darfur. Dit resulteerde in een actieve opstelling van verschillende EU-lidstaten (waaronder Nederland), maar in de uiteindelijke raadsconclusies is dit afgezwakt door steeds te verwijzen naar de VN.

Duurzame rechtvaardige economische ontwikkeling

Hout

We werken aan wetgeving op Europees niveau om de handel in illegaal hout tegen te gaan. Met de 'illegaal hout coalitie' hebben we in eerste instantie de Nederlandse positie beïnvloed. De lobby richt zich nu op de europarlementariërs en de commissie (die in mei met een eerste ontwerp voor een wetsvoorstel komt) om in te stemmen met een zo gunstig mogelijk wetsvoorstel waarbij bijvoorbeeld de bewijslast voor legaliteit bij de bedrijven komt te liggen.

Klimaat

Om een rechtvaardig 'post-2012 klimaatverdrag' te bewerkstelligen, beïnvloedden we de Nederlandse positie als onderdeel van de Europese Unie (binnen de 'post-2012 onderhandelingen' brengt Europa een gezamenlijke stem uit). Op een van de bouwstenen van een 'post-2012 verdrag', namelijk het dossier 'financiering voor het tegengaan van ontbossing in ontwikkelingslanden', bracht ICCO aspecten van lokale ontwikkeling, rechten van lokale en inheemse gemeenschappen onder de aandacht.

Conferenties

Nepal conferentie

ICCO heeft in 2007 gelobbyd om de zorgen van onze Nepalese partnerorganisaties kenbaar te maken aan Europese beleidsmakers. In april organiseerde ICCO, samen met Kerk in Actie, Plan Nederland en SAAPE, een conferentie in Brussel om het nieuwe ontwikkelingsprogramma van de Europese Unie (Country Strategy Paper) te bespreken (Nepal: Looking Beyond Kathmandu; challenges and opportunities for peacebuilding from below). Twee Nepalese ICCO-partners en een Nepalese vertegenwoordiger van SAAPE kwamen naar Brussel om met Europese beleidsmakers in gesprek te gaan. Hun voornaamste boodschap was dat ontwikkelingsprogramma's verder moeten kijken dan de Nepalese hoofdstad, Kathmandu. Juist de gebieden

buiten Kathmandu zijn erg arm en buitengesloten van basisvoorzieningen en politieke en sociale participatie. Wil de Europese Unie een effectieve armoedebestrijding dan zal ze moeten zorgen dat hulp de gemarginaliseerde groepen bereikt. Juist de marginalisering van grote groepen mensen was aanleiding voor het tien jaar durende conflict, dat meer dan 14.000 levens kostte. In deze fase van vredesopbouw is het heel belangrijk dat ongelijkheid en uitsluiting worden bestreden. Om dat te doen zal de Europese Unie haar ogen ook buiten Kathmandu de kost moeten geven en in gesprek moeten gaan met lokale maatschappelijke organisaties. Op die manier kan ook hun informatie en visie worden meegenomen in nieuw EU-beleid. Een groot aantal EU-beleidsmakers woonde de conferentie bij. Partners kregen zo de kans hun zorgen en aanbevelingen te delen met een groot publiek. In het uiteindelijke document, de EU CSP Nepal, wordt verwezen naar de conferentie, als belangrijke consultatie met het maatschappelijk middenveld.

1325 conferentie

In 2007 startte ICCO met activiteiten rond VN Veiligheidsraad Resolutie 1325. Deze resolutie gaat over de positie van vrouwen voor, tijdens en na conflict. ICCO wil dat de belangrijke rollen die vrouwen vervullen bij vredesopbouw in hun land wordt erkend. In november werd een conferentie gehouden in Brussel ('the EU and UNSCR 1325 point 8; women: from target Group to stakeholders'). Bij de conferentie waren 15 ICCO-partners en 14 partners uit het Aprovev-netwerk aanwezig. Zij discussieerden samen met beleidsmakers en experts over manieren waarop de EU Resolutie 1325 effectief kan uitvoeren. Voornaamste uitgangspunt was dat dialoog met lokale organisaties cruciaal is om effectief beleid te formuleren. De ICCO-partners spraken met vertegenwoordigers van de Nederlandse Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie, om hun visie te delen op het Nederlandse Nationaal Actie Plan 1325 (NAP 1325). In 2008 zal ICCO haar activiteiten op Resolutie 1325 voorzetten met lobby en een publiekscampagne.

Impulsis

Hoofddoelstelling

Het draagvlakprogramma van de ICCO-alliantie heeft als hoofddoelen:

1. Maatschappelijk draagvlak in Nederland vergroten voor het werk van de ICCO-alliantie.
2. Doelgroepen betrekken bij internationale samenwerking.

Landen

Impulsis financierde in 2007 projecten in ruim 40 landen.

Beschrijving van het deelprogramma

Ook in afgelopen jaar onderhielden steeds meer Nederlanders relaties met projecten/organisaties in ontwikkelingslanden. Velen richten aparte stichtingen op of doen dit vanuit hun bedrijf, kerk, school, vereniging of club. Deze Nederlandse initiatieven opereren als zelfstandige kleinschalige donoren, die een intensieve relatie onderhouden met een organisatie in een ontwikkelingsland. De sterke betrokkenheid maakt ze tot uitgesproken ambassadeurs voor ontwikkelingswerk.

Impulsis ondersteunt hun werk inhoudelijk en financieel. Impulsis had eind 2007 een partnerbestand van ongeveer 350 organisaties. In totaal sloot Impulsis 243 contracten af (doel was 240) met een gezamenlijke waarde van € 4.771.063. Van de contracten maakte Impulsis in 2007 een bedrag over van € 3.40.3568. (gemiddelde contractbedrag was € 19.634).

Meer dan geld

Naast ondersteuning bij projecten leverde Impulsis expertise aan haar Nederlandse partners, om hun draagvlakactiviteiten te versterken. Impulsis verzorgde tweedaagse trainingen op het gebied van Planning

Monitoring en Evaluatie. Met nagenoeg al haar partners voerde Impulsis adviesgesprekken. Bij deze gesprekken stond kwaliteitsverbetering van de projecten centraal en is gezocht naar verbindingen met het bestaande netwerk van de ICCO-alliantie. Naast de PME trainingen organiseerde Impulsis diverse netwerk- en verdiepingsbijeenkomsten. Impulsis gaf partners een zo groot mogelijke inbreng bij de samenstelling van haar product en dienstverlening.

Doelgroepen en thema's

Impulsis staat open voor iedereen maar richt zich nadrukkelijk op (stichtingen van) bedrijven en ondernemers en kerkelijke groepen. Ook migranten- en jongerenorganisaties kunnen op extra belangstelling rekenen. In totaal sloot Impulsis in 2007 met 243 partners contracten af, waaronder 18 met kerkelijke groepen, 26 met (stichtingen van) bedrijven en ondernemers en 20 met migrantenorganisaties. Dankzij Edukans maken onderwijsprojecten ruim een derde (73) van de Impulsis-projecten uit. Van de projecten die Impulsis ondersteunde, draait ongeveer 80% om toegang tot basisvoorzieningen (scholen, water, gezondheidzorg). Daarmee leverde Impulsis een bijdrage aan de Millenniumdoelstellingen 2 t/m 5. Gelijkheid van mannen en vrouwen (Millenniumdoelstellingen 3) is bij alle Impulsis projecten een onderwerp.

Met zowel de groep van Nederlandse bedrijven en ondernemers die actief zijn op het gebied van ontwikkelingssamenwerking als voor Nederlandse organisaties die onderwijsprojecten steunen organiseerde Impulsis regelmatig speciale netwerkbijeenkomsten. Naast onderlinge kennisuitwisseling werd hierbij gezocht naar afstemming en aansluiting met het DREO-programma en het onderwijsprogramma van de alliantie.

Bedrijven en ondernemers

Impulsis stimuleerde (stichtingen van) bedrijven en ondernemers die in het Zuiden lokaal ondernemerschap bevorderen. Daarbij deden we een beroep op hun eigen kennis en expertise. De betrokkenheid bij de ontwikkelingsprojecten is uitgedragen binnen de bedrijven. Binnen het netwerk van bedrijven en ondernemers versterkte Impulsis haar makelaarsrol (dat wil zeggen: leden van het netwerk zijn met elkaar in

	Realisatie in € 's
Aantal projecten	243
Contractwaarde	4.711.063
Uitgaven	3.430.568

(*) Matching Funds

contact gebracht, maar ook met de programma's van de ICCO-alliantie). Doel is verdieping en inhoudelijke samenwerking. Daarnaast werden met bedrijven en vermogenden *tailor-made* vormen voor samenwerking ontwikkeld, onder de noemer 'Expert & Invest'.

Ondernemersreis

Impulsis was betrokken bij de organisatie van twee ondernemersreizen naar Kenia, Oeganda en Ethiopië, waaraan 7 ondernemers deelnamen. Het betrof partners van Impulsis die ook projecten van elkaar bezochten.

Draagvlakversterking

26 Impulsis-partners (stichtingen van bedrijven of ondernemers) hebben binnen het eigen (ondernemers) netwerk gecommuniceerd over hun aanpak voor het bevorderen van lokaal ondernemerschap in het Zuiden. Ze werven middelen voor ontwikkelingsprojecten ter bevordering van lokaal ondernemerschap in het Zuiden en vergrootten zo de aandacht voor MVO.

Capaciteitsopbouw

12 partners voerden relevante wijzigingen (kwaliteitsverbetering) door in hun samenwerking met de partners in het Zuiden, ten gunste van ontwikkelingssamenwerking. In 2007 werden 13 door Impulsis mede ondersteunde economische projecten in het Zuiden bezocht door relatiebeheerders van de alliantie. Bij 14 projecten werd het advies van experts uit de ICCO-alliantie betrokken.

Expertise uitwisseling

Er werden twee bijeenkomsten georganiseerd voor 50 en 35 enthousiaste participanten van in totaal ongeveer 50 organisaties. 60 stichtingen van bedrijven en stichtingen van ondernemers die ontwikkelingsinitiatieven ontplooiën zijn lid van het ondernemersplatform van Impulsis. De stuurgroep van het platform bestaat uit 5 leden. Impulsis is in 2007 gestart met het ontwikkelen van een onderdeel op haar site voor de ondernemers met een digitaal forum.

Onderwijsprojecten

Onderwijs is en blijft een belangrijk thema voor Nederlanders die bij ontwikkelingssamenwerking betrokken zijn. Toegang tot onderwijs is een concreet basisrecht

van kinderen waaraan in ontwikkelingslanden veel moet gebeuren. De andere Linkis-partners financieren nauwelijks tot geen onderwijsprojecten meer. Daardoor nam stroom van onderwijsinitiatieven naar Impulsis toe en zal het aantal ook in 2008 verder groeien. Bij de onderwijsprojecten gaat het om het opzetten en stimuleren van kwalitatief goed onderwijs in ontwikkelingslanden. De basis hiervoor is de wisselwerking tussen betrokken Nederlanders die een stichting daartoe hebben opgericht en lokale organisaties. Samen willen zij de onderwijssituatie verbeteren. Daarmee leveren zij een bijdrage aan millenniumdoelstelling twee en drie. In alle projecten komen gender en goede hiv/aids-voorlichting via scholen aan de orde. In alle projecten werken we aan de kwaliteit van onderwijs en blijvende salariering van leerkrachten door ouders en lokale overheden, training van ouderraden en samenwerking met andere organisaties.

Door individueel advies, onderlinge uitwisseling tussen Impulsis onderwijspartners en door netwerken met het reguliere onderwijsprogramma van de ICCO-alliantie is de relevantie en de duurzaamheid van de Impulsis onderwijsprojecten vergroot.

In oktober 2007 organiseerde Impulsis een onderwijspartnerdag, waaraan 80 mensen deelnamen. De uitwisseling die daarmee is opgestart, krijgt een vervolg in een werkgroep die viermaal per jaar bijeenkomt. Verder zijn de eerste stappen gezet om de Impulsisprojecten – waar relevant – te verweven met het onderwijsprogramma van Edukans en de ICCO-alliantie, onder meer door de mogelijkheden te verkennen voor samenwerking in Kenia, via Educaids en binnen het thema Onderwijs en Werk.

Draagvlakversterking

Alle partners ondernemen activiteiten op gebied van fondsenwerving en draagvlakvorming. Gemiddeld zetten zo'n 10 personen per organisatie zich in als vrijwilliger. Het Impulsis bestand omvat circa 350 actieve partners, met naar schatting 3500 vrijwilligers.

De partners van Impulsis verschijnen regelmatig in de media. In 2007 zagen we 244 artikelen in kranten en tijdschriften, 66 artikelen op internet en 16 optredens

op radio en tv. De daadwerkelijke media output van partners was groter, maar Impulsis wordt niet altijd genoemd.

Partners van Impulsis worden ondersteund bij hun activiteiten in Nederland. Impulsis gaf 53 partners een podium zich te presenteren op haar publieksdag. De lancering van internet-community 'Trouw Idealen' leverde publiciteit op voor zowel Impulsis als haar partners (12 artikelen). Impulsis geeft partners regelmatig toegang tot extra financiering (als makelaar) en extra exposure (mediacontacten voor partners). De relatie met partners wordt hierdoor versterkt.

Bijwonen activiteiten van partners in Nederland

Impulsis medewerkers gaven ongeveer 70 presentaties of namen deel aan bijeenkomsten van partners. Het bereik was wisselend, variërend van 10 tot 200 personen per keer (RTV-optredens niet meegerekend).

Voorbeelden programmatisch werken

De Impulsis publieksdag was met meer dan 700 bezoekers een groot succes. 53 partners van Impulsis presenteerden zich op een dynamische Expo en konden rekenen op belangstelling van de 700 bezoekers. In twee rondes werden vijf interessante inspiratiesessies gehouden over fondsenwerving, jongeren en media. De workshops werden door 400 mensen bezocht. Verder was er een paneldebat met een aantal experts op het gebied van particulier initiatief.

Impulsis samenwerking met Dagblad Trouw

In september lanceerde Dagblad Trouw samen met Impulsis en GreenWish 'Trouw Idealen', een nieuwe website voor mensen met grote en kleine idealen. Lokaal, nationaal en internationaal. Op trouw.nl/idealen kan iedereen terecht voor inspiratie en informatie of om publiciteit te genereren voor zijn/haar initiatief. Zo ontstaat een gemeenschap die actief werkt aan een betere wereld. Onderdeel van de lancering was een Idealen veiling. De veiling, die liep via Marktplaats om geld in te zamelen voor stichting Nahid en de Oppepper, heeft 4.359 euro opgeleverd.

Publiciteit rond CIDIN rapport over particuliere initiatieven

Het onderzoek van CIDIN naar de effectiviteit van particuliere initiatieven heeft discussie losgemaakt. De uitkomsten en het rapport waren onderwerp van talloze debatten in het hele land. Impulsis heeft hier samen met haar partners een actieve bijdrage aan geleverd. De algemene conclusies waren herkenbaar voor partners. Impulsis zag zich bevestigd in haar intensieve manier van samenwerking en haar rol als adviseur. Ook bleek er een duidelijke wens voor samenwerking tussen grotere en kleinere organisaties.

Uit dienstreizen van Impulsis medewerkers als ook uit het onderzoek van Lau Schulpen (CIDIN) kwam naar voren dat de sterke betrokkenheid van Nederlanders bij ontwikkelingsprojecten een keerzijde kan hebben. Niet zelden spelen Nederlanders in de projecten een prominente en daarmee soms onwenselijke en onbewust dominante rol in de uitvoering en besluitvorming (vermenging van rollen van uitvoerder, directeur én donor). Dit heeft vaak negatieve gevolgen voor het 'eigenaarschap' van de doelgroep in het Zuiden en voor de aandacht voor lokale organisatieopbouw (capaciteitsopbouw) en daarmee de duurzaamheid van projecten. Hoewel Impulsis hier altijd oog voor heeft gehad, hebben we moeten constateren dat dit bij enkele projecten toch nog niet voldoende gewaarborgd is. Impulsis zet daarom in 2008 versterkt in op de rol en ontwikkeling van de lokale organisatie.

Samenwerking met bedrijfsleven en met onderwijsprojecten geïntensiveerd

De samenwerking met deze twee doelgroepen is intensiever geworden. Voor beide doelgroepen zijn stuurgroepen opgericht en worden minimaal twee aparte bijeenkomsten georganiseerd. Deze stuurgroepen spelen een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de ondersteuning vanuit Impulsis. Ze leveren een belangrijke bijdrage aan het vaststellen van de samenstelling van het product en de (gewenste) dienstverlening vanuit Impulsis. Voor beide groepen is een digitaal forum ontworpen dat in 2008 wordt geactiveerd.

Impulsis organiseerde 13 verdiepingsbijeenkomsten voor partners

De verdiepingsbijeenkomsten worden door de partners van Impulsis erg gewaardeerd.

Heel praktijkgericht waren de veiligheidstrainingen en PME-trainingen. In de eerste leerden partners beter om te gaan met gevaarlijke situaties tijdens hun reizen. Na de tweede zijn ze in staat om middels een beter projectplan hun werk effectiever te plannen en te monitoren. Impulsis heeft in 2007 in totaal 13 verdiepingsbijeenkomsten en trainingen georganiseerd die door 741 deelnemers bezocht werden.

Impulsis dienstreizen

Impulsis bezocht in 2007 (of liet evalueren) 47 partners (gelijk aan 20% van het aantal contracten in 2007 of 14% van het totale partnerbestand): Ghana (6), Malawi (9), Zuid-Afrika (11), India (6), Ethiopië (5), Kenia (7), Oeganda (3). De bevindingen werden uitgebreid gedeeld met onze partners in Nederland en zijn waardevolle input voor de ontwikkeling van de relatie.

Voorbeelden partners

Capaciteitsopbouw voor kleinere organisaties in Ghana Het Holland Ghana Platform is een samenwerkingsverband van groepen en personen die actief zijn in Noord-Ghana. Het Platform wordt door de deelnemende partijen gebruikt om informatie uit te wisselen over programma's, plannen, bezoeken enzovoort. De partnerorganisaties in Ghana hebben zich eveneens verenigd in het Ghana Holland Friendship Platform. De ngo's zijn werkzaam in de omgeving van Walewale en Bolgatanga.

Uit de ervaringen van de afgelopen jaren is gebleken dat de capaciteit voor het managen van de projectcyclus van de ngo's in Ghana soms nog onvoldoende was. Met name op het gebied van projectidentificatie (projectvoorstellen), monitoring & evaluatie (rapportage) en financieel management bleek extra ondersteuning noodzakelijk. In overleg tussen de Nederlandse en Ghanese organisaties en een lokale trainer is een specifiek trainingsprogramma van 6 dagen opgesteld voor 18 medewerkers en vrijwilligers van de Ghanese organisaties. Impulsis steunde deze training omdat het een goed voorbeeld is van capaciteitsopbouw voor kleinere organisaties. Dergelijke vormen van samenwerking in

Noord en Zuid schept ook andere mogelijkheden.

Impulsis doet zelf niet aan noodhulp, maar de bestaande samenwerking met het Holland Ghana Platform maakte een stap in die richting mogelijk. Toen in 2007 grote delen van Afrika te maken hadden met overstromingen werkte de afdeling noodhulp van ICCO & Kerk in Actie direct samen met het platform in Nederland ten behoeve van organisaties in Noord-Ghana.

Nacht van de Foor: hoge opbrengst en publiciteit voor internationale samenwerking

De derde editie van de Nacht van de Foor heeft in juni 2007 in 7 steden ruim een ton voor het goede doel opgeleverd. Het bedrag van ruim 53.000 euro aan fooien werd door Impulsis verdubbeld tot circa 110.000 euro. In steden werd door ludieke evenementen aandacht gevraagd voor kleinschalige ontwikkelingsprojecten. Dit initiatief is erop gericht om op een positieve manier aandacht te vragen voor de noodzaak van structurele ontwikkelingshulp. Alle fooi die op één dag en nacht wordt gegeven in de deelnemende horecagelegenheden wordt gedoneerd aan acht zorgvuldig geselecteerde kleinschalige en duurzame ontwikkelingsprojecten. Ruim duizend horecamedewerkers in Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen, Breda, Utrecht, Delft en Groningen werkten hieraan mee. Impulsis faciliteerde de jaarlijkse voorbereidingsbijeenkomst voor de studenten uit de betrokken steden en organiseerde een mediaworkshop om hen te ondersteunen op het gebied van publiciteit rond het project. Er werd aandacht besteed aan de Nacht van de Foor in de media: ruim 40 artikelen in kranten en tijdschriften en diverse meldingen op internet en regionale radio en TV!

Koppeling Impulsis partners ondernemersplatform en ICCO-alliantie

Het ondernemersplatform van Impulsis heeft als belangrijke doelstelling particuliere initiatieven van ondernemers en bedrijven te koppelen aan de programma's van de ICCO-alliantie. Door uitwisseling met experts van ICCO op thema's als lokale marktontwikkeling en microfinanciering komt het veelal tot boeiende samenwerking. Zo is er een samenwerking opgestart tussen Terrafina en Impulsis partner Association of Small African Projects (ASAP) waarbij Terrafina in Bur-

kina Faso een onderzoek doet naar mogelijkheden om de lokale partner van ASAP aan te laten sluiten bij microfinancieringsinstellingen (MFI's) in de omgeving. Een ander mooi voorbeeld is de Nederlandse stichting Monimbo die in Nicaragua het oprichten van het handboorbedrijf Perfor ondersteunt in de regio Leon Chinandega, een regio waar men economisch afhankelijk is van de landbouw. ICCO ondersteunt in deze regio kleine boeren en producenten bij de productie en vermarkting van sesamzaad, fruit, biologische katoen en bosproducten. Door de oprichting van dit bedrijf worden de arme boeren in de regio Leon-Chinandega in staat gesteld om tegen geringe kosten zelfvoorzienend te worden in hun waterbehoefte.

Voortgang programmatisch werken

Impulsis besteedt in haar advisering aandacht aan *lessons learned* van Internationale Samenwerking van de afgelopen decennia. Aandachtspunten als lokale organisatie opbouw, donordiversificatie en exitstrategieën spelen hierbij een belangrijke rol. Impulsis stimuleert particulieren tot de ontwikkeling van langetermijnstrategieën. Daarom sluit Impulsis steeds vaker meerjarige contracten af. Impulsis zette in 2007 versterkt in op de thema's 'bevorderen van ondernemerschap' (nauwe relatie met bedrijvenprogramma ICCO-alliantie) en onderwijsprojecten (nauwe relatie met onderwijsprogramma ICCO-alliantie).

Impulsis richtte zich in 2007 met name op verdiepingsbijeenkomsten en trainingen voor haar partners. Bij 13 bijeenkomsten in 2007 waren er 741 deelnemers aanwezig. Via de stuurgroepen onderwijs en ondernemers hebben de partners van Impulsis invloed op de planning en de inhoud van de bijeenkomsten en het beleid van Impulsis.

Samenwerking

Linkis

Linkis.nl is het digitale informatieloket voor burgers die actief zijn of willen worden binnen internationale samenwerking. De naam Linkis staat voor Laagdrempele Initiatieven en Kenniscentrum voor Internationale Samenwerking. In Linkis werken adviserende en financierende organisaties zoals Impulsis samen om activiteiten te steunen en om zo internationale samenwer-

king toegankelijk te maken voor iedereen. Particuliere initiatiefnemers met een eigen ontwikkelingsproject kunnen bij Linkis terecht voor advies. Linkis helpt een keuze te maken tussen de organisaties die projecten financieel ondersteunen. Binnen Linkis werkt Impulsis samen met COS Nederland. Impulsis ondersteunt COS Nederland (Centra voor Internationale Samenwerking) financieel en werkt inhoudelijk samen met de regionale centra. De landelijke vereniging kent 14 regionale centra voor internationale samenwerking. De COSsen adviseren particuliere initiatieven bij het uitwerken van hun ideeën en het vinden van de juiste partners.

Centre for Safety and Development

Impulsis werkt samen met het Centre for Safety and Development. Mensen die zich inzetten voor een ontwikkelingsproject reizen (regelmatig) naar de locatie van dat project. Sommigen zijn misschien ervaren reizigers, anderen gaan voor het eerst. Ervaren of niet, een goede voorbereiding van de reis is belangrijk, niet alleen qua planning en voorzorgsmaatregelen inzake gezondheid, maar ook op het gebied van persoonlijke veiligheid. Impulsis biedt haar partners de kans om een professionele eendaagse veiligheidstraining tegen een gereduceerd tarief te volgen. Het Centre for Safety and Development verzorgt deze speciaal voor partners van Impulsis samengestelde training.

Trouw Idealen platform

Impulsis werkt samen met Trouw en GreenWish in het Trouw Idealen platform, een digitaal forum voor mensen met idealen.

Landennetwerken

Steeds meer particuliere initiatieven zijn actief binnen of richten landennetwerken op. Impulsis waardeert deze netwerken en faciliteert en participeert waar mogelijk. In 2007 was Impulsis betrokken bij landennetwerken van Burkina Faso, Ethiopië, Ghana, Brazilië en Nepal. Voor Malawi was er nog geen netwerk, reden voor Impulsis om in 2007 met haar partners een Malawidag te organiseren.

Geleerde lessen

Inhoudelijk advies aan partners is van grote waarde voor de duurzaamheid van projecten. Aan begeleiding,

advisering en koppeling aan bredere netwerken hecht Impulsis waarde. Het onderzoek naar de effectiviteit van particuliere initiatieven van het CIDIN onderschrijft de meerwaarde van deze benadering.

Dr. L. Schulpen sprak zich positief uit (Onze Wereld, eind 2007) over de wijze waarop Impulsis haar rol als makelaar tussen reguliere partners en particuliere initiatieven invult. Door hoge kwaliteit te leveren op dit gebied levert Impulsis ook een kwalitatief goede en duurzame bijdrage aan de andere doelstelling: draagvlakversterking voor ontwikkelingssamenwerking.

Impulsis is van mening dat naast het controleren en verantwoorden het gezamenlijk leren voorop dient te staan. Henrik Looij, student Ontwikkelingsstudies aan de Universiteit Utrecht, startte in 2007 met Impulsis een onderzoek naar ervaringen van partners van Impulsis op het gebied van PME (projectplanning, monitoring en evaluatie). Dit onderzoek richt zich met name op de relatie van de partners Noord met hun partners in het Zuiden en de rol van leerprocessen. Op basis van dit onderzoek wil Impulsis extra handvatten bieden om nog meer inhoudelijk te reflecteren op de activiteiten van haar partners. De conclusies en aanbevelingen van het onderzoek worden in augustus 2008 verwacht en dienen als basis voor vervolgvacaties op dit gebied.

Aanscherpen criteria

De toename van aanvragen noopt Impulsis tot het scherper formuleren van inhoudelijk beleid voor Impulsis projecten. Op het terrein van onderwijs zal worden gekozen voor projecten met de focus op bevordering van de kwaliteit van onderwijs. Bij kwaliteit van onderwijs gaat het om het verbeteren van lesmethoden en leermiddelen, maar zeker ook om het verhogen van de relevantie van het onderwijs voor de toekomst die kinderen en jongeren tegemoet gaan. Projecten die zich uitsluitend richten op bouw van infrastructuur zullen niet meer in aanmerking komen in 2008. Capaciteitsopbouw dient onderdeel te zijn van elk projectplan om het project duurzaam te maken.

Evaluatie particuliere initiatieven in Ghana met Cordaid

In samenwerking met Cordaid liet Impulsis in Ghana een evaluatie uitvoeren van de bijdrage van particulier

initiatief aan armoedebestrijding. De resultaten zijn begin 2008 beschikbaar. In totaal is het werk van 47 partners (gelijk aan 20% van het aantal contracten in 2007) bezocht: Ghana (6), Malawi (9), Zuid-Afrika (11), India (6), Ethiopië (5), Kenia (7), Oeganda (3). De bevindingen worden uitgebreid gedeeld met onze partners in Nederland, en vormen waardevolle input voor de ontwikkeling van de relatie met hen.

Conclusie

In 2007 is het Impulsis programma gegroeid. Impulsis ondersteunde 32% meer organisaties dan het jaar daarvoor. Ook organiseerde Impulsis meer netwerk-, verdiepings- en trainingsbijeenkomsten met haar partners. Door de aanzienlijke toename van het partnerbestand bood Impulsis deze ondersteuning in 2007 thematisch en geografisch geclusterd aan. Dit heeft een positieve uitwerking op de kwaliteit van de bijeenkomsten en de onderlinge uitwisseling, een waardevolle aanvulling op de persoonlijke begeleiding van partners.

Jongerenprogramma

In 2007 zijn drie verschillende jongeren uitwisselingsprogramma's vanuit ICCO & Kerk in Actie ondergebracht in een nieuw team met een nieuwe naam: Togetthere. Togetthere is partner van ondernemende jongeren en betreft jongeren actiever bij het streven naar een rechtvaardige wereld zonder armoede. De doelstelling is een breder draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking en zo investeren in huidig en toekomstig draagvlak voor 'faire' ontwikkeling. We zenden jongeren als professional of vrijwilliger uit naar partnerorganisaties, organiseren groepsreizen en ondersteunen eigen initiatieven van jongeren. In al haar uitzendingen stelt Togetthere een degelijke inhoudelijke voorbereiding centraal.

Vier dimensies lopen als een rode draad door de verschillende programma's van Togetthere:

- Oriëntatie op persoonlijke ontwikkeling (ontmoeting met jezelf).
- Oriëntatie op sociale ontwikkeling (ontmoeting met de ander).
- Oriëntatie op spirituele ontwikkeling (ontmoeting met geloven en spiritualiteit).

- Oriëntatie op maatschappelijke ontwikkeling (ontmoeting met de wereld).

Togetthere as a group (voorheen Factor 10)

De belangstelling voor de reizen naar partnerorganisaties van ICCO & Kerk in Actie nam toe. In 2007 maakte een groep van 16 jongeren een reis naar Ghana. Ter voorbereiding volgden de deelnemers twee voorbereidingsweekenden, waarin aandacht voor de te bezoeken partnerorganisaties en het land en de cultuur centraal stonden. Na afloop van de reis heeft de groep een terugkomweekend gevolgd en zijn deelnemers begonnen met draagvlakversterkende activiteiten in de eigen regio. Daaronder waren ook fondsenwervende activiteiten voor projecten van ICCO & Kerk in Actie. De groep die in de zomer van 2006 een reis naar Honduras maakte heeft uiteindelijk een bedrag van ruim 40.000 euro voor projecten van ICCO & Kerk in Actie opgehaald. Aan het einde van 2007 zijn de voorbereidingen begonnen voor een groepsreis naar Israël en de Palestijnse gebieden in de zomer van 2008.

Togetthere as a volunteer South (voorheen Diaconaal Jaar Zuiden)

In dit programma worden jongeren voor 6 tot 10 maanden als vrijwilliger uitgezonden naar partners in het Zuiden. Het project Togetthere as a Volunteer South is in het afgelopen jaar succesvol uitgevoerd. Het project verwierf een zichtbare plek binnen de verschillende profielen van Togetthere als internationaal jongerenprogramma van ICCO & Kerk in Actie. Hoewel het project nieuw is, nam ook afgelopen jaar het aantal deelnemers weer toe:

- een groep van 18 jongeren is voorbereid en uitgezonden naar partners van ICCO & Kerk in Actie.
- een groep van 10 jongeren is teruggekeerd vanaf hun project en deze jongeren zijn betrokken bij activiteiten voor draagvlakversterking in Nederland, evenals tien eerder teruggekeerde jongeren.
- bij alle teams van de buitenlandafdeling zijn gesprekken gevoerd over de mogelijkheden van het Volunteers South programma.

De ondergrens van deelname is opgeschroefd van 18 naar 20 jaar. Dat levert kandidaten op met een duidelijker profiel en meer affiniteit met ontwikkelingssamen-

werking. De projecten voor vrijwilligers worden geworven bij verschillende programma's van de buitenlandafdeling, met een accent op DREO, TtB en Zending. Vier inzetten slaagden via partners van Impulsis. Deze vormen een goede aanvulling op de inzetten via de buitenlandafdeling.

Togetthere as a professional

De uitzending van Young Professionals is belangrijk om nieuwe deskundigheid op te bouwen over ontwikkelingssamenwerking. Uitzendingen leveren nieuwe relaties op tussen jonge, goed opgeleide Nederlanders en organisaties en mensen in ontwikkelingslanden. Een professionele inzet is mogelijk als starter of als juniordeskundige. Starters zijn jongeren die geen of weinig werkervaring hebben en hun hbo- of universitaire opleiding recentelijk hebben afgerond. Starters worden voor ongeveer zes maanden uitgezonden en werken mee aan de oplossing van concrete problemen bij lokale organisaties (en werken zo aan persoonlijke ontwikkeling in een andere culturele context). Juniordeskundigen hebben een hbo of universitaire opleiding afgerond en heeft al enige werkervaring. De junior gaat voor één tot twee jaar aan de slag bij een organisatie in een ontwikkelingsland. De juniordeskundige levert met de eigen expertise een bijdrage aan de ontwikkeling van de lokale organisatie én ontwikkelt de eigen persoonlijkheid. Het aantal uitgezonden young professionals bleef onder het geplande aantal. In totaal 9 starters (planning was 15) en 9 juniordeskundigen (planning was 15). Drie uitzendingen werden voortijdig afgebroken vanwege veiligheid en persoonlijke problemen. De onduidelijkheid over de inzet van steeds beperktere PSO-gelden en de onbekendheid bij collega's leidde tot minder inzetten in dit programma. In 2007 is een begin gemaakt met plannen om het professional programma minder afhankelijk te maken van PSO-gelden en mogelijk andere partners bij uitzending en financiering te betrekken.

Togetthere as a Volunteer Europa/VS (voorheen Diaconaal Jaar Nederland/Europa/VS)

Dit programma verloopt redelijk tot goed. Het aantal Diaconaal Jaar vrijwilligers dat in Nederland is geplaatst ligt iets boven de planning (38, terwijl 35 gepland waren). Daarvan zijn 4 deelnemers afkomstig

uit de Roma-bevolkingsgroep in Hongarije. Er is voor de begeleiding van deze groep een apart mentorprogramma opgezet en er zijn specifieke projecten geselecteerd die extra ondersteuning en begeleiding bieden. Het aantal uitgezonden Diaconaal Jaar vrijwilligers naar Europa/VS bleef achter bij de planning. Er zijn 4 jongeren voorbereid op uitzending terwijl er 10 gepland waren. Meer inzet op dit onderdeel was niet mogelijk als gevolg van te hoge werkdruk binnen dit programma.

Overige uitzendingen in samenwerking met partnerorganisaties

Drie projecten zijn gerealiseerd en van twee programma's is de voorbereiding gestart. In samenwerking met de Studenten Ontwikkelingssamenwerking Leiden zijn 12 studenten voor een reis uitgezonden naar Malawi. Zij hebben activiteiten voor draagvlakversterking georganiseerd en fondsen binnengehaald voor projecten van ICCO & Kerk in Actie. In samenwerking met de Design Academy zijn 4 designers uitgezonden naar India. Daar hebben ze een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling/vormgeving van een set van producten die voor export en verkoop in Nederland/Europa geschikt gemaakt zouden kunnen worden. In samenwerking met de Council for World Mission is 1 jongere uitgezonden naar het Training in Mission programma. In samenwerking met de Evert Vermeer Stichting wordt gewerkt aan de realisering van een studentenreis naar een van de klimaatprojecten (in het kader van de Fair Climate campagne).

In samenwerking met de Fontys Lerarenopleiding in Tilburg is Together in 2007 begonnen met de voorbereidingen van een educatief project als onderdeel van het Erasmus Festival 2008. Kern van het project zal een studentenreis naar India en Kirgizië zijn, op basis waarvan lesmateriaal voor middelbare scholen geproduceerd zal gaan worden.

Lancering van het Internationaal Jongeren programma met een nieuwe naam

Het Internationaal Jongerenprogramma heeft haar naam Together gepresenteerd op het Next Step jongerenevent op 23 september in Utrecht. Daar kwamen ruim 120 jongeren op af.

Intern en extern is aandacht gegeven aan de naam, het logo en de nieuwe website. Er is een programma folder in grote oplage verspreid onder (kerkelijke) jongerengroepen en studentenverenigingen en plaatselijke kerken en via een aantal manifestaties. Daarnaast zijn via het netwerk van Boomerang freecards verspreid in studentensteden.

Samenwerking met Happy Gift

Together is een samenwerkingsrelatie aangegaan met Happy Gift, een initiatief van christelijke studentenverenigingen. In verschillende studentensteden worden tijdelijke eetcafé's opgezet waarvan de opbrengst bestemd is voor projecten van onder meer ICCO & Kerk in Actie. Dit draagt bij aan de doelstelling van het bedrijfsplan om 75 protestants christelijke studentenverenigingen te betrekken bij ontwikkelingssamenwerking. Oordeel over dit programmaonderdeel is redelijk. De meerwaarde voor de ICCO/Together presentatie binnen Happy Gift wordt nog onvoldoende benut.

- De Happietaria in Groningen heeft twee projecten uit Senegal en Malawi onder de aandacht gebracht in hun publiciteit. Gedurende drie weken hebben 3.000 studenten de Happietaria in Groningen bezocht en kennis gemaakt met deze projecten;
- Het door ICCO ingediende voorjaarsproject van Arte Accion in Honduras werd door geen van de Happietaria's geselecteerd. Wel is er voor dit project geld beschikbaar gesteld uit de projectenpot van de opbrengsten uit de Happietaria's. Er is werk te doen om ICCO & Kerk in Actie zo interessant te maken dat studenten er mee 'de boer' op kunnen.

Voorbeelden

Roma jongeren die uit Oost-Europa in projecten in Nederland betrokken zijn

Ontmoeting, samen leven en samen werken zijn drie speerpunten van een Europees project waarin zowel Roma jongeren als niet-Roma (Gadje) jongeren elkaar beter leren kennen. In de afgelopen jaren zijn vanuit Nederland 13 jongeren uitgezonden geweest naar Roma projecten in Oost-Europa, zijn 9 Roma-jongeren voor een periode van vrijwilligerswerk in Nederland geweest en is er een netwerk opgebouwd om de positie van Roma's in Nederland en Oost-Europa onder de aandacht te brengen. In 2007 waren twee Romajongeren uit Slowakije te

gast op projecten in Nederland. Een van hen Ivan Pecha vertelde over zijn ervaringen: 'Ik heb gemerkt dat bijna niemand in Nederland iets van onze cultuur en onze problemen weet. Je moet Roma leren kennen om erachter te komen hoe wij leven, wat wij denken, wat wij willen. In Nederland ben ik opener en sterker geworden; ik heb veel vrienden gemaakt uit verschillende landen en andere talen en culturen leren kennen. Als ik terug ben in Slowakije, wil ik graag iets voor mijn volk gaan doen. Veel Roma-gezinnen zijn arm, er is veel alcoholmisbruik. Het is belangrijk dat kinderen naar school gaan. Alleen dan kan er iets veranderen'.

Bij de start van Togetthere organiseerden ICCO & Kerk in Actie het geslaagde evenement Next Step. Het jongerenplatform werd gepresenteerd en er werden workshops gehouden (bijvoorbeeld fondswerving), foto-presentaties gegeven en belangstellenden geïnformeerd over het werk van Togetthere (en ICCO & Kerk in Actie).

Going Global

In 2007 participeerden 44 middelbare scholen aan Going Global, het Edukans-programma voor het voortgezet onderwijs. In februari bezochten 51 leerlingen en 2 docenten projecten in India als verslaggever namens hun scholen. Zij verzorgden in Nederland presentaties aan 100.000 medeleerlingen. Verder leverde Going Global in 2007 297 krantenartikelen en 24 radio- en 11 televisie-uitzendingen op. In totaal brachten acties voor Going Global € 698.600,- op voor onderwijsprojecten van Edukans. Het aantal leerlingen en het mediabereik was conform planning, het aantal bereikte leerlingen was bijna twee keer zoveel als beoogd. Op verzoek van Edukans is het CIDIN in 2007 een onderzoek gestart naar de resultaten en effecten van Going Global voor mondiale bewustwording en draagvlakversterking op het niveau van output en outcome. Het is voor het eerst in Nederland dat een dergelijk gedetailleerd onderzoek wordt gedaan vanuit een specifieke interventie.

Onderwijsexpeditie

De Edukans Onderwijsexpeditie is een programma internationalisering voor studenten in het opleidingsonderwijs. In 2007 participeerden 119 (beoogd waren 130) studenten van 24 hbo-instellingen. Zij gingen kort op stage naar India of Oeganda. In samenwerking met

pabo-studenten ter plekke verdiepten zij zich in het onderwijs en verzorgden lessen. Terug in Nederland presenteerden zij hun ervaringen aan basisscholen, medestudenten, kerken en bedrijven.

Windesheim Worldwide

Samen met Oikos heeft Edukans een internationaliseringsweek opgezet voor studenten LVO en pabo op Hogeschool Windesheim. Tien gastdocenten uit ontwikkelingslanden verzorgden gastcolleges en maakten van onderwijs een 'wereldvak'.

Ex-change

In 2007 is stichting Ex-change met Edukans gefuseerd. Edukans Ex-change biedt studenten uit het beroeps-onderwijs de kans om stage of afstudeerproject te combineren met werken in een ontwikkelingsland. De stages van minimaal drie maanden voldoen aan de formele eisen van het Nederlandse onderwijs. In 2007 hebben 93 (beoogd was 130) studenten van 13 mbo-, 12 hbo- en 4 wo-instellingen stage gelopen in Kenia en Malawi.

Website

Op de educatieve www.kidsvooredukans.nl kunnen kinderen interactief aan de slag met ontwikkelingssamenwerking. In 2007 is de site bezocht door een recordaantal van 170.000 bezoekers.

Schoenmaatjes

Voor Edukans Schoenmaatjes vulden 170.000 (beoogd was 162.000) kinderen van meer dan 1400 basisscholen een schoenendoos met schoolspullen en cadeautjes voor kinderen in een ontwikkelingsland. De totale waarde hiervan was € 1.346.400. Met het oog op mondiale educatie zijn in 2007 bij de actie allerlei materialen aangeboden zoals projectkrant, (voor)leesboek, muziekcd, prentenboek en dvd.

Conclusie

De doorstart van een aantal succesvolle jongerenuitwisselingsprogramma's in het Internationaal Jongerenprogramma is goed verlopen. Er is een nieuwe naam gekozen en de lancering van het programma intern en extern is goed verlopen. De uitvoering van de bestaande programma's loopt goed en er lijken vol-

Foto: Pilgrim Pictures

doende kansen en mogelijkheden voor een uitbouw in de samenwerking met nieuwe partners zoals de Fontys Hogeschool, Happy Gift en JOP. Verder is het trainings- en begeleidingsprogramma op basis van de verschillende competenties verder ontwikkeld. Alle uitgezonden jongeren hebben deelgenomen aan een trainingsprogramma. Er wordt gewerkt aan een verdere kwaliteitsverbetering op dit terrein. Daarnaast wordt er samen met Edukans gewerkt aan de ontwikkeling van een structuur voor vervolgactiviteiten draagvlakversterking voor jongeren, zowel binnen de eigen programma's van de ICCO-alliantie als ook door eigen initiatieven van jongeren te stimuleren.

5.5 CAPACITEITSONTWIKKELING

Hoofddoelstelling

Scheppen van condities (diensten, kennis en instrumenten) die de gezamenlijke én individuele capaciteiten van *stakeholders* in de keten (donor-uitvoerdersdoelgroep) vergroten om invloed uit te oefenen, veranderingen te bewerkstelligen en ten doel gestelde resultaten te behalen.

Beschrijving van het deelprogramma

Veranderingen in de samenleving worden niet alleen bereikt door dienstverlening. Lobby en advocacy en capaciteitsontwikkeling maken er onlosmakelijk deel van uit. Om het hoofdprogramma capaciteitsontwikkeling uit te voeren zijn het afgelopen jaar enkele functies gecreëerd. De programmacoördinator is eindverantwoordelijke en regisseert de uitvoering in de ICCO-alliantie. Een beleidsmedewerker ontwikkelt methodologie van capaciteitsontwikkeling, instrumenten en diensten. Een beleidsmedewerker onderzoek en publicaties is gestart met zes onderzoeken, heeft de onderzoeksagenda geïnventariseerd en werkte aan kwaliteitsverbetering van onderzoek en de inzet van meer zuidelijke onderzoekers. Op de verschillende (deel)thema's zijn 'learning facilitators' begonnen.

2007 was een jaar van opbouw. Er zijn instrumenten ontwikkeld ter ondersteuning van programma (onderzoeks-, uitwisselings- en trainingsfondsen, documentatiecentrum), kennisnetwerken opgezet en leerbehoeften onderzocht. Eind 2007 functioneerden op alle thema's leernetwerken, soms opgezet met andere organisaties of aansluitend op bestaande netwerken. In een aantal gevallen zijn bij deze leernetwerken partners betrokken. De leernetwerken zijn veelal verbonden aan

een specifiek subthema zoals de kennisunit Democratie en Vrede (ICCO, Cordaid en Pax Christi), hiv/aids (Stop Aids Now), onderwijs, religie en ontwikkeling, MicroNed, Agriprofocus.

Ook besloten we het documentatiecentrum te digitaliseren en te koppelen aan de andere informatieinstrumenten (wiki's). Hierdoor wordt het beter toegankelijk om kennis te delen met zuidelijke partners.

De grote veranderingen die ICCO-alliantie doormaakt, hebben gevolgen voor de behoefte aan competentieontwikkeling van de medewerkers, voor de capaciteiten van de organisatie en voor de partnerorganisaties die bij de veranderingen betrokken zijn. Het programma capaciteitsontwikkeling hielp in 2007 medewerkers om het programmatisch werken te ontwikkelen. De aandacht ging uit naar individuele medewerkers van de alliantie en naar de leercapaciteit van ICCO-alliantie als organisatie. In 2008 wordt een 'ICCO studio' opgericht om de lerende organisatie te versterken. Hiervoor wordt de benadering van de lerende organisatie van Bruce Britton gebruikt, samen met de theorie van de 'leerlandschappen'.

Ook is verhelderd welke vragen er leven over het raakvlak van programmatisch werken, *co-responsibility* en capaciteitsontwikkeling en hoe het leren van deze ervaringen in de praktijk te verbeteren. Een ICCO-alliantie projectgroep programmatisch werken is functioneel. Het leerwerktraject dat is geformuleerd rond een financiering van PSO heeft hierop betrekking.

In de afdelingen zijn nieuwe werkvormen geïntroduceerd die het lerend vermogen van ICCO vergroten. Er zijn online-instrumenten ontwikkeld die allemaal het zogenaamde Web 2.0 als basis hebben (zoals wiki's, rss-feeds, *social bookmarking*) en die in de nabije toekomst goed toegankelijk zijn voor partnerorganisaties. Er zijn verschillende trainingen gegeven over het gebruik van deze instrumenten bij kennisuitwisseling, waaraan 150 medewerkers deelnamen. In 2008 zullen we meer aansluiten bij de ervaringen van partnerorganisaties en het toegankelijk maken van leernetwerken voor hen.

In de in 2007 ontwikkelde programma's ontstonden ook leernetwerken, bijvoorbeeld in het jongeren- en veiligheidsprogramma in Midden-Amerika en het programma risicomangement in Midden-Amerika. Beide

Foto: Jan Marchal/ICCO

maakten gebruik van een digitale platforms zoals wiki's, D-groups en blogs.

Verandering monitoringsprotocol

Het in 2006 opgestelde bedrijfsplan en het daarbij aansluitende monitoringsprotocol bleek onvoldoende aan te sluiten bij de ontwikkelingen in de praktijk. De beschreven resultaten en indicatoren behoeven aanpassing. In 2008 wordt het monitoringsprotocol en de monitoringssystematiek van de programma's aangepast aan de nieuwe inzichten rond capaciteitsontwikkeling. Doel is de coherente monitoring en evaluatie van de bereikte resultaten op verschillende niveaus van de keten en van de voornaamste aspecten en resultaten van capaciteitsontwikkeling te verbeteren.

5.6 HUMANITAIRE INZET

Hoofddoelstelling

Het programma humanitaire inzet omvat de tijdelijke steun die nodig is voor directe noodhulp en steun aan vluchtelingen in situaties van oorlog, conflict en natuurrampen en activiteiten die de kwetsbaarheid voor rampen verminderen.

Landen

Wereldwijd

Beschrijving van het deelprogramma

Dit programma bestaat uit drie componenten:

Rapid response: hulp in levensbedreigende situaties. Dit betreft niet al te grote projecten in rampgebieden met lokale partners. Vaak via ACT-international, www.act-intl.org, ons belangrijkste netwerk voor noodhulp. In 2007 waren de prioriteiten capaciteitsopbouw van lokale partners, een betere verantwoording naar de

doelgroepen en sneller reageren op rampen. Ook verbeterden we de contacten met de achterban en werkten we aan meer fondsen van die achterban.

Rehabilitatie: hulp na een ramp om mensen te brengen tot een beter bestaan dan voor de ramp. Hier gaat veel geld in om (bijvoorbeeld tsunami, aardbeving Pakistan). De nadruk in 2007 lag op pme. Er zijn grote verbeteringen aangebracht in de organisatie van dit werk en de verslaglegging ervan, zowel inhoudelijk als financieel. Onder het laatste valt de introductie van 'Resources Management Audit' dat naast het management van financiën ook dat van goederen, personeel, bezit en transportmiddelen onder de loep neemt.

Risicomanagement (disaster risk reduction): dit vormt het grootste gedeelte van het rampenmanagement (humanitaire inzet) werk. We ondersteunden lokale gemeenschappen om zelf te analyseren welke bedreigingen en kwetsbaarheden ze ervaren. Ze planden gezamenlijk, met andere belanghebbenden hoe het hoofd te bieden aan de dreigingen (bijvoorbeeld een reddingsteam in het dorp om na een aardbeving de bevolking bij te staan) en hoe de kwetsbaarheid te verminderen (door inkomensdiversificatie, lobby voor meer gelijke toegang tot natuurlijke hulpbronnen). Lobby voor humanitaire principes via ICVA (een wereldwijde netwerkorganisatie voor noodhulp waar we lid van zijn) en VOICE (Europese Unie) werd gesteund. ICCO & Kerk in Actie droegen bij aan de formulering van de nieuwe European Consensus for Humanitarian Aid. Verder namen we deel aan initiatieven voor Disaster Risk Reduction lobby in Nederland en op Europees niveau.

Voorbeelden programmatische werken

De introductie van risicomanagement in Midden-Amerika liep goed. De nadruk lag op het verbeteren van het

Tabel 5.6.1 Projecten van programma "Humanitaire inzet" naar type partnerorganisatie (in percentage, in 2007)

	Dienstverl. org.	Netwerk	Intermediaire org.	
Risico Management	50%	25%	25%	
Rapid Response	33%	56%	11%	
Rehabilitatie	21%	21%	57%	
	33,0%	32,0%	35,0%	100%

functioneren van de staat, met behulp van het zich organiseren van de bevolking in wijkcomités.

De introductie van risicomangement in Indonesia en Afghanistan verliep tot nog toe moeizamer vanwege problemen met toegang (veiligheid in Afghanistan) en problemen met participatief werken van de lokale partners.

ICCO & Kerk in Actie leverden sneller en beter noodhulp dan voorheen. Maar het moet nog sneller. En daar zullen we in 2008 aan werken.

De organisatie van de rehabilitatie is dit jaar sterk verbeterd. We zijn nu beter toegesneden op alle eisen van backdonoren en verbeteren ook in het veld de verantwoording naar de slachtoffers. Dit is een grote stap vooruit. Verbeterslagen zijn nog te maken in het op tijd en volledig aanleveren van benodigde rapportages door partners uit het veld.

Voorbeelden partners

ACT is ons voornaamste netwerk, waar lokale partners en donoren serieus genomen worden. ACT stimuleerde de capaciteitsopbouw van lokale partners en kreeg een beleidsdebat in haar rangen op gang. Zo was ACT van toegevoegde waarde, al was het soms wat inert als het heel snel moest optreden tegen misstanden in het veld.

Voortgang programmatisch werken

Tot nu toe is er geen sprake geweest van programmatisch werken in het hoofdprogramma humanitaire inzet. Wel wordt risicomangement steeds meer een onderdeel van de programma's in de thema-afdelingen.

Samenwerking

Er wordt intensief samengewerkt met de Wageningen University Research (WUR) in de ontwikkeling van het risicomangement. Verder zaten we met WUR en het Nederlandse Rode Kruis het Netherlands Humanitarian Platform (NHP) voor, een humanitaire denktank en broedmachine voor goede initiatieven. Daarbuiten namen ICCO & Kerk in Actie deel aan de kwaliteitsgroep van de Samenwerkende Hulp Organisaties (SHO),

Foto: Jaap 't Gilde/ICCO

die een grote verandering onderging. Van een informele vereniging werd het een formele stichting, met duidelijke toetredingscriteria en een transparante verantwoording. Verder zaten we in het bestuur van VOICE, www.ngovoice.org, een groot netwerk van humanitaire ngo's die op Europees niveau de kwaliteit van noodhulp bevorderen. We werden in 2007 actiever in ICVA (www.icva.ch), vooral om de plaats en aandacht voor lokale partners in het internationale humanitaire veld te bevorderen.

Geleerde lessen

In 2007 vonden de volgende evaluaties plaats. De tussentijdse programma-evaluatie van het Tsunami-programma in India, Sri Lanka en Indonesië. De evaluatie van het ACT aardbevingsresponse-programma op Java. En de evaluatie van het ACT-programma in het Midden-Oosten. De tussentijdse programma-evaluatie van het ICCO & Kerk in Actie aardbeving 'response programma' in Pakistan en India.

Het grootste programma van ICCO & Kerk in Actie in 2007 was het Tsunami-programma. Binnen dit programma hebben ICCO & Kerk in Actie samengewerkt met zo'n 120 partnerorganisaties in India, Sri Lanka, Thailand en Indonesië. Uit de tussentijdse Tsunami-evaluatie is gebleken dat de meeste partnerorganisaties professioneel te werk zijn gegaan. Ze zijn hierbij financieel en inhoudelijk ondersteund door ICCO & Kerk in Actie. De inhoudelijke ondersteuning door ICCO & Kerk in Actie was gericht op rampenmanagement, met specifiek aandacht voor de planning, monitoring en evaluaties van de partnerorganisaties. De ondersteunende rol van ICCO & Kerk in Actie werd door de partnerorganisaties positief gewaardeerd.

Niet alleen in de Tsunami-evaluatie maar ook uit andere evaluaties is gebleken dat sommige partnerorganisaties van ICCO & Kerk in Actie zo sterk gericht zijn op het uitvoeren activiteiten dat ze te weinig aandacht hebben voor de mensen die getroffen zijn door een ramp. Deze mensen hebben te weinig inbreng in de humanitaire hulp die hen geboden wordt en voelen zich soms zelfs buiten het project gesloten. ICCO & Kerk in Actie hebben dit probleem mede door de programma-evaluaties in 2007 herkend. Een doel-

stelling voor 2008 is om partnerorganisaties intensiever te volgen en begeleiden om zo hun activiteiten beter te meten aan de actuele problemen van de doelgroep.

Na een grootschalige ramp, zoals een Tsunami, aardbeving of conflict, zijn veel mensen getroffen. Toch zijn sommige mensen zwaarder getroffen en extra kwetsbaar geworden. ICCO & Kerk in Actie hebben als doel om juist deze mensen te ondersteunen en weerbaarder te maken. Uit de evaluaties blijkt echter dat sommige partnerorganisaties moeite hebben om juist deze mensen te bereiken. Soms is dit een logistiek probleem: de meest kwetsbare bevolking is vaak moeilijk te bereiken door een slechte infrastructuur. Soms is het ook een cultureel probleem en worden bijvoorbeeld vrouwen achtergesteld door mannen na een ramp. Het hulp bieden aan deze vrouwen betekent dat organisaties diepgewortelde tradities moeten doorbreken. Een andere gevallen blijkt dat zelfs geen goede analyse is uitgevoerd om te ontdekken wie de meest kwetsbare mensen zijn en wat voor humanitaire assistentie deze mensen nodig hebben. In 2008 willen ICCO & Kerk in Actie partnerorganisaties nog meer inhoudelijke ondersteuning bieden aan partnerorganisaties om de meest kwetsbare mensen beter te bereiken.

Conclusie

Het deelprogramma was grotendeels afhankelijk van andere afdelingen voor het realiseren van haar doelstellingen. Zodoende waren de eerste maanden vooral gericht op het uitvinden van rol en taken van de rampenmanagementunit. *Rapid response* is sindsdien beter en effectiever geworden maar moet nog sneller. Rehabilitatie is beter georganiseerd. Risicomanagement, een geheel nieuwe werkwijze voor de organisatie, kwam aan het eind van het jaar wat op stoom. Dat wordt in 2008 doorgepakt. Verdere integratie van het risicomanagement in afdelingen is nodig.

5.7 VERNIEUWING

Hoofddoelstelling

In 2010 is een netwerkorganisatie opgezet die effectieve samenwerking in Nederland en Europa tot stand heeft gebracht met een brede groep van particulieren, bedrij-

ven en maatschappelijke organisaties op het vlak van internationale samenwerking. De ICCO-alliantie wil in 2010 de inrichting van de netwerkorganisatie zodanig hebben vormgegeven dat voorbereiding en uitvoering van het beleid een gedeelde verantwoordelijkheid is van Noord en Zuid.

Landen

Pilotregio's, Nederland

Beschrijving van het deelprogramma

De in 2006 opgestelde vernieuwingsagenda bestond uit vier elementen:

1. ICCO – dienstenorganisatie PKN Kerk in Actie: gezamenlijke werkorganisatie buitenland.
2. ICCO en samenwerking in alliantieverband.
3. Co-responsibility en decentralisatie Zuid.
4. ICCO intern: aanpassing organisatie.

De eerste twee deelprogramma's zijn gerealiseerd. De integratie van de buitenlandafdelingen is een feit en het bedrijfsplan wordt als alliantie uitgevoerd.

Het vernieuwingsprogramma spitst zich hiermee toe op *co-responsibility* en decentralisatie Zuid en de hiermee samenhangende ingrijpende aanpassingen van de werkorganisatie. De ICCO-alliantie kan niet precies voorspellen hoe de uitwerking van deze nieuwe werkorganisatie zal verlopen. Met de instelling en vormgeving van de regionale raden werd afgelopen jaar een begin gemaakt.

Het vernieuwingsproces stond als volgt gepland:

Fase I (2006 – medio 2007)

Het traject start in 2006 in de drie continenten met een aantal pilots. In elk continent wordt begonnen met de opbouw van tenminste een regionale raad. Een plan van aanpak hiervoor wordt vastgesteld na overleg met een internationale adviesgroep van tien overwegend zuidelijke deskundigen.

Fase II (medio 2007 – eind 2008)

Medio 2007 wordt fase I afgesloten. Op basis van een mid-term review wordt de balans opgemaakt van de voortgang, waaraan consequenties worden verbonden voor de planning van Fase II.

De inzet van deze fase wordt globaal:

- opbouw en inrichting van de overige regionale raden.
- aanpassing van de huidige ICCO-organisatie aan het proces van decentralisatie en afronding van het definitieve plan voor de inrichting van de nieuwe organisatie.

Fase III (eind 2008 – eind 2010)

Eind 2008 wordt fase II afgesloten, opnieuw op basis van een review. Hieraan wordt de planning van Fase III gekoppeld. In principe vindt in deze fase de afronding van het veranderingstraject plaats. De review (eind 2008) zal met name kritisch kijken welke regionale structuren voldoen aan de gestelde eisen, om een formele overdracht van taken en bevoegdheden aan decentrale structuren in 2010 te kunnen realiseren. Deze, door het ICCO bestuur te sanctioneren, overdracht betekent tevens de transformatie van de huidige ICCO werkorganisatie in een "internationale werkorganisatie". De feitelijke overdracht, de daarmee gepaard gaande personele mutaties en de doorwerking van deze stappen voor de alliantie en de internationale netwerken waar de alliantie deel van uit maakt, zijn belangrijke onderwerpen van de agenda in Fase III. Een belangrijk bestuurlijk moment is de formele installatie van de Raad van Toezicht en de Internationale Raad.

De afronding van fase I heeft een half jaar langer geduurd. Als gevolg hiervan start Fase III medio 2009 in plaats van in januari 2009. De samenwerking met Kerk in Actie en de alliantievorming werden succesvol op gang gebracht. De regionale raden in de drie pilotregio's zijn samengesteld.

Geleerde lessen

De werving van regionale procescoördinatoren nam ruim zes maanden in beslag. De inschatting was drie maanden. Voor de voortgang is de betrokkenheid van de lijnafdelingen bij de implementatie van de transformatie van cruciaal belang. Partnerorganisaties en adviseurs uit de regio vervullen een essentiële rol bij het identificeren van potentiële leden van de regionale raden.

Foto: Barbara Bosma/ICCO

Conclusie

De vernieuwing (*co-responsibility* en decentralisatie) is volop in uitvoering. Het geheel ligt op hoofdlijnen op schema. De samenwerking op de buitenlandafdeling verliep goed. Binnen de alliantie is een goede basis voor verdere samenwerking ontstaan. Het spanningsveld tussen vernieuwing enerzijds en lopende zaken anderzijds vergt strakke operationele planning door directie en management.

Foto: Hester Foppen/ICCO

6

Hoofdstuk

Middelen

Middelen

Algemeen

In het totaal heeft de ICCO-alliantie in 2007 vanuit het bedrijfsplan de beschikking over € 167 miljoen. De verdeling MFS-middelen/eigen bijdrage is hierbij begroot op 79%/21%. Voor de bedrijfsplanperiode 2007-2010 eist het ministerie dat in de laatste twee jaar 25% van het totale budget bestaat uit eigen middelen. De ICCO-alliantie verwacht ruim € 7,7 miljoen aan extra fondsen te kunnen genereren. Dit heeft voor € 3,5 miljoen betrekking op de bijdrage die ICCO in 2007 van PSO verwacht, voor uitzendingen in het kader van personele samenwerking. Daarnaast beschikt ICCO over een bedrag van € 4 miljoen aan particuliere fondsen die vanuit 2006 worden overgeheveld naar het nieuwe boekjaar.

MFS – Nederlandse overheid

ICCO ontving in haar rol als penvoerder van de alliantie alle bijdragen van het ministerie van Buitenlandse Zaken en betaalde die na ontvangst door aan haar alliantiepartners.

Multilaterale instellingen

Voor de werving van middelen bij andere overheidsdonoren dan de Nederlandse overheid is uitgegaan van 25 indieningen die resulteren in goedkeuringen en daarmee inkomsten van totaal € 15 miljoen. Voorzichtigheidshalve is hiervan € 11 miljoen opgenomen in de projectopbrengsten.

Particulier geld en overig

Hieronder zijn met name begrepen de middelen die worden gegenereerd uit vrijwillige fondsenwerving bij particulieren en instellingen in Nederland. Edukans, Kerkinactie, Prisma en Oikocredit hebben lopende programma's op dit gebied en hebben zo een basisvolume opgebouwd.

Kosten interne organisatie

De ICCO-alliantie had in 2007 een intern kostenpercentage van 12,9% om de bedrijfsvoering te dekken. De verwachting is dat over de gehele periode van vier jaar (2007 - 2010) het kostenpercentage binnen de doelstelling van 12,5% zal blijven. De kosten voor fondsenwerving zijn niet begrepen in de kosten van de interne organisatie. De ICCO-alliantie hanteert in dit kader de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen en de eisen voor het CBF keurmerk.

Realisatie en accountantsverklaring 2007

Voor de realisatie in 2007 verwijzen we verder naar de jaarrekening 2007, die als bijlage beschikbaar is en te vinden op de website (www.icco.nl).

Bij deze jaarrekening is een goedkeurende accountantsverklaring verstrekt.

Tabel 6.1 Baten en lasten (begroting)	
(bedragen x € 1.000)	Totaal
Middelen	
MFS - Nederlandse overheid	131.250
Multilaterale instellingen	11.000
Particulier geld en overig	24.760
subtotaal middelen (cf bedrijfsplan)	167.010
extra middelen begroot	7.710
Totaal middelen	174.720
AF: Kosten interne organisatie *)	
personeelskosten	17.375
directe kosten	1.839
indirecte kosten	2.640
Totaal interne kosten	21.854
*) kosten fondsenwerving (niet opgenomen in kosten interne organisatie)	4.952
Netto beschikbaar voor projecten	147.914

Tabel 6.2. Verdeling van alliantiemiddelen (bedragen x € 1.000)						
Programma	ICCO/-Kerkinactie-	Prisma-	Edukans-	Share People-	Oikocredit-	Totaal-
DREO	31.685	-	-	643	4.687	37.014
D&V	35.766	-	-	-	-	35.766
TtB	32.808	14.318	5.994	-	-	53.120
Draagvlak OS	5.898	-	3.001	-	-	8.899
Capaciteitsontwikkeling	5.582	-	-	-	-	5.582
Vernieuwing	2.514	-	-	-	-	2.514
Humanitaire inzet	5.019	-	-	-	-	5.019
Totaal	119.272	14.318	8.995	643	4.687	147.914

kosten interne organisatie	17.820	2.082	1.371	87	493	21.854
kosten fondsenwerving	3.078	950	604	20	300	4.952
Totaal beschikbare middelen	140.170	17.350	10.970	750	5.480	174.720

BIJLAGEN

Bijlage 1

Samenstelling bestuur en directie

De bestuursamenstelling was in 2007 als volgt:

Voorzitter D. Terpstra
Penningmeester R. Veenstra
Vice-voorzitter H.C. Hak

Prof.Dr. E. de Jong
Drs. M. Verweij
H. van Boggelen

ROOSTER VAN AAN/AFTREDEN 1 december 2007										
(eind)	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10
D. Terpstra						B				H 2e periode
Cluster A										
M. Verweij		B 1e periode			H 2e periode			NH		
E. de Jong					B				H	
R. Veenstra							B 1e periode			H 2e periode
Cluster B										
H. van Boggelen						B 1e periode				
Cluster C										
H.C. Hak				H 2e periode			NH			

N.B. Bestuursleden worden voor 4 jaar benoemd en zijn 1x herbenoembaar

B = benoemd
H = herbenoembaar
NH = niet herbenoembaar

Bestuursleden kunnen reiskosten declareren tegen € 0,28 euro per km. Een uitzondering geldt voor de voorzitter en de penningmeester. Deze krijgen een all-in vergoeding voor onder meer reiskosten en representatiekosten. De voorzitter krijgt € 295,- euro per maand en de penningmeester € 181,- euro per maand.

In cluster A:

- Dienstenorganisatie Protestantse Kerk in Nederland, Utrecht
- Bestuurlijk Overleg van Kerkinactie, waarin per 1 april 2003 participeren:
 - Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, Velp
 - Broederschapsraad van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, Amsterdam
 - Collegiaal Bestuur van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, Amersfoort
 - Remonstrantse Broederschap, Utrecht
 - Protestantse Kerk Nederland, Utrecht
 - Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland, Bosch en Duin
 - Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB, Zwolle
 - YMCA, Den Dolder

- Zevende Dags Adventisten, Huis ter Heide
- Leger des Heils, Almere
- Religieus Genootschap der Vrienden (Quakers), Amsterdam
- Nederlandse Zendingsraad, Utrecht

In cluster B:

- Christelijk Nationaal Vakverbond, Utrecht
- Vereniging VNO-NCW, Den Haag
- LTO-Nederland, Den Haag
- MKB-Nederland, Delft
- Unie voor Christelijk Onderwijs, Amersfoort

In cluster C:

PRISMA platform, overlegorgaan voor reformatorische en evangelische ontwikkelingssamenwerking, waarin per 1 april 2003 participeren:

- Deputaten Hulpverlening in Binnen- en Buitenland

- van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, Veenendaal
- Deputaten Hulpverlening in Bijzondere Noden van de Gereformeerde Gemeenten, Woerden
- Deputaten Zending Gereformeerde Gemeenten, Woerden
- Stichting Dorkas Nederland, Andijk
- Stichting Evangelische Zendingsalliantie, Terschuur
- Stichting Dark & Light Blind Care, Veenendaal
- Stichting Kom Over en Help (KOEH), Nijkerk
- Stichting Goed Werk, Veenendaal
- Stichting Redt een Kind, Ommen
- Stichting Tear Fund Nederland, Driebergen
- World Vision Nederland, Amersfoort
- Stichting Woord en Daad, Gorinchem
- Stichting ZOA Vluchtelingen zorg, Apeldoorn
- Vereniging De Verre Naasten, Zwolle
- Gereformeerde Zendingsbond, Driebergen

Samenstelling statutaire directie

Algemeen directeur

J.H. van Ham

Directeur projecten

J. Brüning

(In 2007 bedroeg de beloning van de statutaire directie totaal € 214.549,- euro. J.H. van Ham: € 113.393,- euro. J. Brüning: € 101.201,- euro. Dit bestaat uit bruto maandsalaris en een tegemoetkoming in de ziektekosten.)

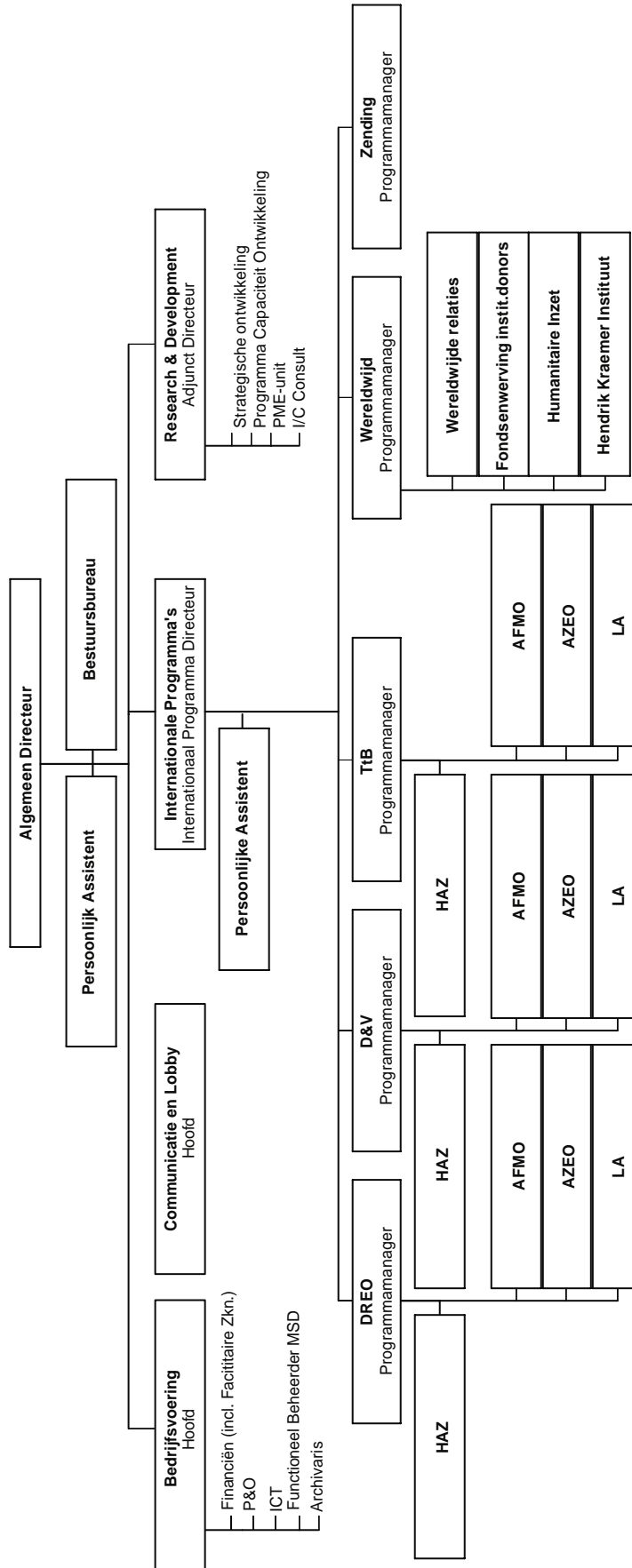
Bijlage 2

Tabel 1: Bestedingen per regio naar interventiestrategie (in percentage, in 2007)

	directe armoede bestrijding	maatschappij opbouw	beleidsbeïnvloeding	
Afrika & Midden Oosten	43%	17%	40%	100%
Azie, Europa en Oceanie	46%	20%	33%	100%
Latijns Amerika & Cariben	35%	25%	40%	100%
Overig	70%	30%	0%	100%
Wereldwijd	29%	42%	29%	100%
	42%	21%	36%	

Tabel 2: Projecten naar type partnerorganisatie (in percentage, in 2007)

	bedrijven	doelgroep org.	dienstverl. org.	netwerk	Lidmaatschaps org.	Intermediaire org.	kerken	eigen beheer	
Humanitaire inzet			32%	32%		35%			100%
D&V	3%	4%	30%	13%	13%	29%		8%	100%
TtB									
5%	5%	28%	11%	6%	31%		15%	100%	
DREO	4%	6%	37%	13%	9%	19%	0%	12%	100%

Bijlage 4

Afdelingen ICCO in 2007

Directie

Algemeen Directeur: J.H. van Ham

Buitenlandafdeling

Directeur: J. Brüning

Research and Development

Adjunct Directeur: H.T.M. Derksen

Democratisering en Vredesopbouw

Programmamanager: P. van Ommeren

HAZ: Bert Gerrits a.i.

Duurzame rechtvaardige economische ontwikkeling

Programmamanager: W. Lammers

HAZ: M.W. Buitelaar

Toegang tot Basisvoorzieningen

Programmamanager: J. van Doggenaar

HAZ: Mark Vogt, en B. Bouman a.i.

Afdeling ICCO Mondiaal*

Hoofd: C.A. van den Berg

HAZ: S.J. de Vreede-Smid

Communicatie en Lobby

Hoofd: J. Jansen

Bedrijfsvoering**

Hoofd: J. Booij

Personeel en Organisatie

Hoofd: J. Booij

Financiën, Beheer en Facilitaire Zaken

Hoofd: P. Sterenberg-van Wamelen

ICT

Hoofd: R. van Eijle

I/C Consult

Directeur: F. van Deventer

* *Afdeling ICCO Mondiaal bestaat uit de afdelingen:*

Bureau Institutionele Donoren,

Kredietdesk en

Bureau Wereldwijde Projecten.

** *Bedrijfsvoering bestaat uit de afdelingen:*

Personeel en Organisatie,

Archief,

Financiën,

Beheer en Facilitaire Zaken en

ICT.

Bijlage 5

Verklaringen van afkortingen

ACT	Action of Churches Together
AFMO	Afrika en Midden-Oosten
APRODEV	Association of Protestant Development Agencies in Europe
AZEO	Azië, Europa en Oceanië
BfdW	Brot für die Welt
CA	Christian Aid
CAT IV gelden	Fondsen die medefinancieringsorganisaties ontvangen van de Nederlandse overheid
CIDIN	Centre for International Development Issues
DCA	Dan Church Aid
DDE	Directie duurzame economische ontwikkeling (ministerie Buitenlandse Zaken)
D&V	Democratisering en Vredesopbouw
DEK	Directie Effectiviteit en Kwaliteit (ministerie Buitenlandse Zaken)
DMV-HH	Directie Mensenrechten en Vredesopbouw/Humanitaire Hulp (ministerie Buitenlandse Zaken)
DREO	Duurzame rechtvaardige economische ontwikkeling
DSI	Directie Sociale en Institutionele ontwikkeling (ministerie Buitenlandse Zaken)
DSN	Dutch Security Network
EAA	Ecumenical Advocacy Alliance
EADI	European Association of Development Research and Training Institutes
ECHO	European Community Humanitarian Office
ECSAD	Expert Centre on Sustainable Business and Development Cooperation
EED	Evangelischer Entwicklungsdienst
EISF	European Inter-Agency Security Forum
ESC	economische sociale en culturele (rechten)
FAA	Federation of Agricultural Associations
FLO	Fairtrade Labelling Organizations
FSC	Forest Steward Council
FTN	Food, Trade and Nutrition coalition
HKI	Hendrik Kraemer Instituut
IIED-platform	International Institute for Environment and Development
IIRR	International Institute of Rural Reconstruction
IKV	Interkerkelijk Vredesberaad
IOB	Inspectie ontwikkelingssamenwerking en beleidsevaluatie
ISS	Institute of Social Studies
KIT	Koninklijk Instituut voor de Tropen
LA	Latijns-Amerika
LEI	Landbouw economisch instituut
MBN	Medefinanciering Breed Netwerk
MCS	Medisch Coördinatie Secretariaat

MFI	Microfinancieringsinstelling
MFO	Medefinancieringsorganisatie
MFP	Medefinancieringsprogramma
MSF	Medecins Sans Frontieres
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
NCA	Norwegian Church Aid
NGO	Non gouvernementele organisatie
NPM	Nederlands Platform Microfinanciering
NRK	Nederlandse Rode Kruis
PME	Planning, monitoring en evaluatie
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
PSO	Particuliere Samenwerkingsorganisatie
SAN	Stop Aids Now!
SNV	Stichting Nederlandse Vrijwilligers
TTB	Toegang tot Basisvoorzieningen
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
WNF	Wereld Natuur Fonds
WTO	World Trade Organisation

Colofon

Tekst en inhoudelijke redactie

ICCO projectgroep jaarverslag 2007

Eindredactie

Jonathan Huseman, ICCO

Beeldredactie

Bernd Out, Pilgrim Pictures

Productie

Iris van de Laak, ICCO

Vormgeving en Druk

Libertas, Bunnik

Foto voorkant omslag

Elske van Gorkum/ICCO

Foto achterzijde omslag

Iris van de Laak/ICCO

Goedgekeurd door het Bestuur van ICCO op 8 april 2008

Het Jaarverslag is verkrijgbaar bij de afdeling Communicatie en Lobby en te vinden op www.icco.nl

ICCO financierde in 2007 tientallen ontwikkelingsprojecten met steun van de Europese Unie en ECHO, de Europese dienst voor humanitaire hulp.

© ICCO, april 2008

ISBN- 13: 978-90-73585-84-3

FSC
Mixed Sources
Productgroep uit goed
beheerde bossen en andere
gecontroleerde bronnen.
Cert no. CU-COC-804948
www.fsc.org
© 1996 Forest Stewardship Council

*Het Jaarverslag 2007 is gedrukt op 9Lives.
Dit papier is voorzien van het FSC-keurmerk.*

Partner van
ondernemende mensen

Joseph Haydnlaan 2a
3503 RD Utrecht
Postbus 8190
3503 RD Utrecht
T (030) 692 78 11
F (030) 692 56 14
E info@icco.nl
I www.icco.nl